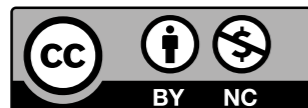

REKRUTĒŠANA CILVĒKU TIRDZNIECĪBAI UN SIEVIETES TĒLS INTERNETA VIDĒ

Latvijas, Igaunijas un Lielbritānijas gadījums

Projektu finansē Eiropas Komisija. Autori uzņemas pilnu atbildību par izdevuma saturu, un Eiropas Komisija neatbild par to, kā var tikt izmantota izdevumā iekļautā informācija.

Biedrības Resursu centrs sievietēm MARTA pētījums „Rekrutēšana cilvēku tirdzniecībai un sievietes tēls interneta vidē: Latvijas, Igaunijas un Lielbritānijas gadījums” ir licencēta saskaņā ar Creative Commons nekomerciāli attiecināmo starptautisko licenci.

Autori:

Dina Bite, Dr.sc.soc., Latvijas Lauksaimniecības universitāte

Marīta Zītmāne, M.sc.soc., Latvijas Universitāte

Romāns Krolovs, M.sc.soc., Eluliin, Igaunija

Sāra Prīsta, MA (Cantab), Nacionālā sieviešu organizāciju apvienība (NAWO), Lielbritānija

Projekta vadības grupa: Iluta Lāce, Liene Gātere

Izdevuma latviešu valodā literārā redaktore: Elita Franciska Cimare

Izdevuma angļu valodā literārā redaktore: Sāra Prīsta

Tulkojums: SIA Linearis

Dizains, makets: SIA Baddog

Pateicamies visiem ekspertiem un informantiem par intervijām atvēlēto laiku un ieguldījumu.

Par palīdzību pētījuma gatavošanas gaitā pateicamies: Gundegai Tenterei, Dacei Kavasai,

Annelei Teterei, Ditai Lācei, Lizetei Klopai, Edai Molderei, Lindai Dierlavai, Anetei Losonai,

Lanai Janmeri.

Iespiests SIA Baddog, 2014

Pētījums tapis Eiropas Komisijas programmas „Noziedzības prevencija un apkarošana” finansētā projekta DROŠĪBAS KOMPASS ietvaros

REKRUTĒŠANA CILVĒKU TIRDZNIECĪBAI UN SIEVIETES TĒLS INTERNETA VIDĒ

Latvijas, Igaunijas un
Lielbritānijas gadījums

Cienītās lasītājas un godājamie lasītāji!

Jūs esat atvēruši pētījumu, kas sniegs atbildes uz trīs jautājumiem par prostitūciju un cilvēku tirdzniecību:

- Kādi apstākļi nosaka Latvijas un Igaunijas sieviešu iesaistišanu cilvēku tirdzniecībā un prostitūcijā Latvijā, Igaunijā un Lielbritānijā?
- Kāda ir interneta vide un tās saistība ar vervēšanas mehānismiem cilvēku tirdzniecībai un prostitūcijai?
- Kāda ir upuru ievainojamība, kura nosaka iespēju izkļūt no cilvēku tirdzniecības un prostitūcijas?

Pētījums notiek ES ISEC programmas atbalstītā projekta „Drošības Kompass” ietvaros. Projekta partneri ir organizācijas no Latvijas, Igaunijas un Lielbritānijas, kuras strādā, lai novērstu cilvēku tirdzniecību. Šo organizāciju darbinieki, kas ikdienā palīdz cilvēku tirdzniecības upuriem, uzklasa viņu stāstus un izvērtē situāciju, ir secinājuši, ka dzimumam „sieviete” ir noteicošā loma, vervējot seksuālai ekspluatācijai vai fiktīvo laulību slēgšanai. Līdz ar to pētījumam ir dzimtes perspektīva.

No vienas puses, Latvija un Igaunija ir tipiskas valstis, kur sievietes tiek vervētas seksuālai izmantošanai, darba ekspluatācijai un fiktīvām laulībām Eiropas Savienībā. Tāpat notiek arī iesaistišana Latvijas robežās – meitenes un sievietes no laukiem tiek vervētas izmantošanai pilsētās. Iemesli tam ir gan ekonomiskie apstākļi, gan sociālā vide, ieskaitot interneta vidi, kas rada attiecīgu augsni sieviešu ievainojamībai. No otras puses Latvija un Igaunija šajā aspektā ir mērķa valsts vīriešiem no Rietumeiropas, jo īpaši Lielbritānijas. Bieži vien viņu uzvedība nakts klubos, bāros un uz ielām ir sievietes aizskaroša. Savukārt, pati Lielbritānija ir viena no iecienītākajām mērķa valstīm cilvēkiem, kas meklē darbu ārpus Latvijas un Igaunijas. Daudzas sievietes ir pārdotas izmantošanai tieši uz Lielbritāniju.

Partneri no Latvijas, Igaunijas un Lielbritānijas savā darbā tāpat ir novērojuši, ka Baltijas un citās Austrumeiropas valstīs pastāv sociālekonomiskas problēmas, kas Eiropas Savienības ietvaros veido piedāvājumu Rietumeiropas valstīm. Arī viņi atzīst, ka Latvija un Igaunija ir tipiskas valstis sieviešu vervēšanai seksuālai izmantošanai, darba ekspluatācijai un fiktīvām laulībām.

Katrā no projekta dalībvalstīm cilvēku tirdzniecības un prostitūcijas konteksts, vervēšanas mehānismi un atbalsta sistēmas upuriem atšķiras. Līdz ar to pētījuma metodoloģija ir pielāgota katrai projekta dalībvalstij, lai sasniegtu labāko rezultātu un ieteikumus valstu rīcības politikas veidotājiem. Visus pētījumus vieno problēma – cilvēku tirdzniecība un prostitūcija, kā arī skaidra dzimtes perspektīva.

Mēs ceram, ka mūsu pētījuma secinājumi kļūs par pamatu to cilvēku rīcībai, kas veido valsts politiku, kā arī izpildinstitūciju darbiniekiem. Ikviens cilvēks ir vērtība, un jebkurš cilvēku pirkšanas vai pārdošanas akts ir visu cilvēku cieņas un pamattiesību aizskaroša darbība, kas būtu attiecīgi jāvērtē un jānodraug. Ir laiks mainīt attieksmi!

Iluta Lāce

Saturs

I nodaļa	5	III nodaļa	
PĒTĪJUMS PAR PROSTITŪCIJU LATVIJĀ UN IGAUNIJĀ	5	AUSTRUMEIROPAS SIEVIEŠU TĒLS LIELBRITĀNIJĀ,	
IEVADS	6	TENDENCES SIEVIEŠU VERVĒŠANAI INTERNETĀ UN EKSPERTU VIEDOKĻI	97
1. PROSTITŪCIJAS TEORĒTISKIE ASPEKTI	7	1. Metodoloģija	98
2. LATVIJĀ UN IGAUNIJĀ VEIKTO PĒTĪJUMU PĀRSKATS	11	2. Lielbritānijas konteksts	99
3. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA	17	3. Pētījums internetā: Austrumeiropas sieviešu tēls Lielbritānijas medijos	100
4. PĒTĪJUMA REZULTĀTI	21	4. Pētījums internetā: Austrumeiropas sieviešu vervēšana	104
4.1 Situācijas vispārīgs raksturojums	21	5. Izejas/atbalsta programmas sākotnēja izpēte	105
4.2 Apstākļi, kas ietekmē sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā	24	6. Līdzīgi pierādījumi citos pētījumos	108
4.2.1 Personīgie un ģimenes apstākļi	24	LITERATŪRAS SARAKSTS	110
4.2.2 Ekonomiskie apstākļi	30	PIELIKUMI	111
4.2.3 Sociālie un kultūras apstākļi	32	Vervēšanas tendenču kontentanalīzes kategorijas	111
4.3. Aktuālās vervēšanas tendences seksuālu pakalpojumu sniegšanai	36	Tiesu prakse lietās par cilvēku tirdzniecību un personu	
4.3.1 Vervēšanas vispārīgais mehānisms	36	nosūtīšanu seksuālai izmantošanai.	112
4.3.2. Vervēšanas tendences interneta vidē	51	Analīzes kategorijas sieviešu tēlam interneta medijos	116
4.4. Apstākļi, kas ietekmē sieviešu izeju no prostitūcijas	60		
SECINĀJUMI UN REKOMENDĀCIJAS	75		
LITERATŪRAS SARAKSTS	77		
II nodaļa			
PĒTĪJUMS PAR SIEVIETES TĒLU INTERNETA VIDĒ LATVIJĀ UN IGAUNIJĀ	81		
IEVADS	82		
1. SIEVIETES TĒLA VEIDOŠANĀS TEORĒTISKIE ASPEKTI	82		
2. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA	88		
3. SIEVIETES TĒLA REPREZENTĀCIJA INTERNETA VIDĒ	89		
SECINĀJUMI	94		
LITERATŪRAS SARAKSTS	95		

I nodaļa

PĒTĪJUMS PAR PROSTITŪCIJU LATVIJĀ UN IGAUNIJĀ

- apstākļi, kas veicina sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā
- aktuālās vervēšanas tendences
- apstākļi, kas ietekmē izeju no prostitūcijas

IEVADS

Pētījums par prostitūciju Latvijā un Igaunijā ir daļa no Eiropas Komisijas projekta "Drošības kompass: efektīvi risinājumi cilvēku tirdzniecības novēršanai" programmas. Pētījums apkopo tos apstākļus, kuri nosaka personu iesaistīšanu prostitūcijā, vispārīgos rekrutēšanas mehānismus un tendences interneta vidē, kā arī dažādus ievainojamības aspektus, kas ietekmē iespējamo izeju no prostitūcijas. Piedāvātās atbildes uz šiem jautājumiem sniegs iespēju veidot palīdzības un rīcības programmu sievietēm, kuras ir iesaistītas prostitūcijā, kā arī īstenot preventīvus pasākumus.

Projekta mērķis saskaņojas ar Eiropas Savienības stratēģiju cilvēku tirdzniecības izskaušanai 2012- 2016, kur uzsvars tiek likts uz daudzpusīgu palīdzības sniegšanu cietušajiem un dažādu sociālo aģentu sadarbību cilvēku tirdzniecības (turpmāk – CT) novēršanai.¹ Starptautiskajos dokumentos tiek atzīts, ka cilvēku tirdzniecība ir dzimumjūtīga, proti, lielākoties CT upuri ir sievietes. Pēc EUROSTAT datiem starp 2008.-2010.gadā identificētajiem un atzītajiem CT upuriem 68% bija sievietes un 12% meitenes (personas līdz 18 gadu vecumam), kuras pārsvarā tika iesaistītas seksuālajā ekspluatācijā.² Viens no populāriem uzskatiem saistībā ar prostitūciju vēsta, ka iesaistīšanās un palikšana prostitūcijā ir sieviešu brīva izvēle, līdz ar to prostitūcija nav saistāma ar CT. Tajā pašā laikā nav noliedzami vairāki argumenti, kas pierāda prostitūcijas un CT ciešu saistību. Proti, arī prostitūcijā pastāv piespiešana un kontrole no suteneru un klientu puses. Sieviešu izvēle iziet vai palikt prostitūcijā ir ļoti ierobežota. Kā teikts rokasgrāmatā par prostitūcijas un CT saikni, mēģinājumi izveidot stingru robežu starp "piespiedu" un "brīvu" prostitūciju ir lemti neveiksmei, jo abi ir analītiski, politikas teorijā balstīti formulējumi. Nošķirumi un robežas izzūd, kad uz tiem paskatās no bērnu un sieviešu dzīves realitātes perspektīvas³. Līdz ar to prostitūciju būtībā var uzskatīt par vienu no CT formām.

Projekta Latvijas, Igaunijas un Lielbritānijas partneru pieredze un novērojumi, kā arī CT upuru stāsti liecina par to, ka interneta sniegtās iespējas arvien biežāk tiek izmantotas kā vervēšanas kanāls seksuālu pakalpojumu sniegšanai un piespiedu darbam, kā arī piedāvājumiem stāties fiktīvās laulībās. Latvija un Igaunija vērtēamas kā CT upuru izcelsmes valstis, savukārt Lielbritānija kā pievilcīgākā valsts tās realizācijai. No otras puses, Latvija un Igaunija ir iecienītākie seksa tūrisma mērķi Lielbritānijas un Skandināvijas valstu vīriešiem. Projekts paredz saskaņot iesaistīto partnerorganizāciju redzējumus, izpratni par esošo problemātiku un veidot iespējami efektīvus sadarbības mehānismus.

Ņemot vērā to, ka prostitūcijas izpētes limenis un to regulējošā likumdošana projekta partneru pārstāvētajās valstīs atšķiras, pētījuma metodoloģija nav identiska, bet pielāgota tam, lai pētījums nestu lielāko labumu attiecīgās valsts politikas pilnveidošanai.

Pētījums par prostitūciju Latvijā un Igaunijā tika veikts no 2013. gada februāra līdz

- 1 The EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012-2016, <http://ec.europa.eu/anti-trafficking/entity.action?path=EU+Policy%2FNew+European+Strategy>
- 2 Human Trafficking in the EU. Slavery of our times, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/pdf/infographics_ht_in_eu_en.pdf
- 3 Okonnora M., Hilija G. (2006). Informatīva rokasgrāmata: Prostitūcijas un cilvēku tirdzniecības saikne. Koācija pret sieviešu tirdzniecību un Eiropas Sieviešu lobijs, 56 lpp.

oktobrim. Šī ziņojuma ietvaros ir izklāstīti galvenie pētījuma rezultāti par prostitūcijas fenomenu Latvijā un Igaunijā. Pētījumus nav iespējams salīdzināt visos parametros, tomēr kopumā rezultāti starp valstīm ir savstarpēji saskanīgi un sniedz ieskatu prostitūcijas būtībā, aktualitātēs, kā arī ir noderīgi atklāto problēmu risināšanai.

Pētnieki izsaka pateicību visiem informantiem, kuri piekrita dalīties savā pieredzē, kustībai Freedom 61 par atbalstu un visiem ekspertiem, kuri piedalījās pētījuma tapšanā.

1. PROSTITŪCIJAS TEORĒTISKIE ASPEKTI

Prostitūcija tiek definēta kā seksuālā aktivitāte apmaiņā pret naudu vai precēm, kur primārā motivācija ar to nodarboties nav ne seksuāla, ne emocionāla¹. Galvenais atslēgas vārds šeit ir emocionāla neiesaistīšanās, jo sievietes, kuras bieži maina seksa partnerus, netiek uzskatītas par prostitūtām². Prostitūcijai ir vairākas formas, piemēram, ielu prostitūcija, bordeļi, meitenes "uz izsaukumu". Prostitūcijas izplatība vienmēr ir rēķināma aptuveni, vadoties pēc tā, cik personu nokļūst policijas vai citu organizāciju redzeslokā³.

Ja prostitūciju dekriminalizē/ nostiprina/ institucionalizē, tad sekas tam ir prostitūcijas un līdz ar to sieviešu objektifikācijas atzišana. Sabiedrībās, kur līdz tam prostitūcija tikusi uzskatīta par deviantu rīcību, to atļaujot, iedzīvotājiem tiek dota ziņa, ka prostitūcija ir nepieciešama, normāla sociālās dzīves sastāvdaļa.

Praktiski nepārtrauktas diskusijas notiek par prostitūcijas kā fenomena uztveršanu un novērtēšanu – vai tā ir sociāla problēma, vai tā ir personu brīva izvēle rīkoties ar savu seksualitāti pēc brīvas gribas (krimināla darbība bez upuriem), vai tā ir vardarbība pret sievieti, vai sievietes tiesības⁴. Prostitūcijas legalizēšanas aizstāvji uzsver, ka nelegalizēta prostitūcija nav kontrolējama, tā saistās ar citām kriminālām darbībām. Prostitūcijas legalizācijas kritiķi apgalvo, ka legalizācija nostiprina seksa industriju kā tādu (klientu, suteneru, bordeļu darbību), taču nekādā veidā nepalīdz prostitūcijā iesaistītajām personām. Gluži otrādi – padara sievietes vēl ievainojamākas, ja viņas nevēlas reģistrēties un popularizēt savu nodarbošanos⁵. Šo personu galvenā problēma nav stigmatizācija, bet gan vardarbība pret tām⁶.

Prostitūcija līdz ar to vērtējama kā sieviešu ekspluatācijas, CT forma, jo iesaistīšanu tajā nosaka nabadzība, ierobežotas cita darba iespējas, kā

- 1 Sullivan T.J., Thompson K.S. (1988). Introduction in Social problems. NY: Macmillan Publishing Company, 521 p.
- 2 Clinard M.B. (1989). Sociology of Deviant Behavior. Fourth Edition. NY: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 629 p.
- 3 Sullivan T.J., Thompson K.S. (1988). Introduction in Social problems. NY: Macmillan Publishing Company, 521 p.
- 4 Raymond J.G. (1998). Prostitution as violence against women: NGO stonewalling in Beijing and elsewhere. In: Women's Studies International Forum, Vol. 21, No. 1, pp. 1-9.
- 5 Raymond J.G. (2003). 10 Reasons for Not Legalizing Prostitution. <http://www.prostitutionresearch.com/10%20reasons%20for%20not%20legalizing%20prostitution.pdf>
- 6 Raymond J.G. (1998). Prostitution as violence against women: NGO stonewalling in Beijing and elsewhere. In: Women's Studies International Forum, Vol. 21, No. 1, pp. 1-9.

PROSTITŪCIJA:

seksuāla aktivitāte saņemot naudu vai preces, kur primārā motivācija ar to nodarboties nav ne seksuāla, ne emocionāla. Tā ir vardarbības forma. Prostitūcija ir daļa no sociālās sistēmas, kas ir cieši saistīta ar sabiedrības morālajām vērtībām un dzimumu lomu sadalījumu.

OBJEKTIFIKĀCIJA:

ja persona tiek uztverta un izmantota kā īpašums un līdzeklis citas personas mērķu sasniegšanai; un tāda

- kurai nav pašnoteikšanās spējas;
- kuru var iznīcināt vai savainot;
- par kuras jūtām un pieredzi nav jāuztraucas;
- kuru iespējams aizvītiot.

arī seksisma ideoloģija, kas sievietē primāri novērtē viņas seksualitāti un tikai pēc tam – citas spējas un kvalitātes¹ (objektifikācija). Ja prostitūciju dekriminalizē/ nostiprina/ institucionalizē, tad sekas tam ir prostitūcijas un līdz ar to sieviešu objektifikācijas atzīšana.

Sabiedrībās, kur līdz tam prostitūcija tikusi uzskatīta par deviantu rīcību, to atļaujot, iedzīvotājiem tiek dota ziņa, ka prostitūcija ir nepieciešama, normāla sociālās dzīves sastāvdaļa. Kā raksta Dženisa Reimonda (Janice G.Raymond), juridisku robežu izzušana veicina arī sociālu un ētisku robežu izzušanu, kā rezultātā sievietes tiek uztvertas kā seksuālas prece². Arī vairāku pētījumu rezultāti atklāj, ka prostitūcija ir izdzīvošanas stratēģija, nevis brīvās gribas izpausme^{3;4}. Tomēr vēl joprojām katram no minētajiem viedokļiem ir aizstāvji un pretinieki, un katrs no minētajiem uzskatiem tā vai citādi tiek realizēts dažādās valstīs un reģionos.

Ši pētījuma ietvaros uzmanība ir sakoncentrēta uz cēloņiem un apstākļiem, kas nosaka sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā. Uz jautājumu “kas un kādā veidā iesaistās prostitūcijā?” ir iespējamās vairākas atbildes. Pirmā un publiskajā telpā visvairāk izmantotā – piespiedu iesaistīšana prostitūcijā, tomēr izrādās visretāk izmantotais rekrutēšanas veids (ne vairāk kā 4% sieviešu). Tieša fiziska vardarbība novērojama reti. Tās vietā tiek lietotas slēptas un netiešas ietekmēšanas formas. Visbiežāk izmantotais rekrutēšanas veids ir iepazīšanās ar personu, kura tā vai citādi ar šo nodarbi jau ir saistīta (prostitūcijas iemācīšanās). Ļoti bieži šīs personas ir emocionāli tuvas – draugi, radnieki. Pakāpeniski viņi veido iesaistāmās personas uzskatus un attieksmi, padarot prostitūciju par pievilcīgu, vēlamu un patīkamu dzīvesveidu. Vervētāji sniedz arī praktisku palīdzību un nodrošina nepieciešamos kontaktus. Tādējādi pazišanās kļūst par galveno iesaistīšanās prostitūcijā “komponentu”⁵, kas turklāt ir laikietilpīgs un sistematisks process⁶.

Personas iesaistīšanai prostitūcijā tiek izšķirti trīs etapi: rekrutēšana, iesācēja posms, kontaktu veidošana. Pirmajā posmā sieviete sāk nodarboties ar prostitūciju. Otrajā posmā, kas vidēji ilgst 2-3 mēnešus, tiek organizētas sievietes aktivitātes un “darba” iespējas, kā arī aktīvi veidota viņas vērtību orientācija un uzvedības normas. Tādā veidā sieviete tiek integrēta attiecīgajā kopienā un izolēta no sabiedrības. Arī trešo posmu lielā mērā nodrošina prostitūcijas organizētāji, veidojot un kontrolējot kontaktus ar klientiem⁷.

- 1 Sullivan T.J., Thompson K.S. (1988). Introduction in Social problems. NY: Macmillan Publishing Company, 521 p.
- 2 Raymond J.G. (2003). 10 Reasons for Not Legalizing Prostitution. <http://www.prostitutionresearch.com/10%20reasons%20for%20not%20legalizing%20prostitution.pdf>
- 3 Farley, M. (2003). Prostitution and the Invisibility of Harm. Co-published simultaneously in Women & Therapy (The Haworth Press, Inc.) Vol. 26, No. 3/4, 2003, pp. 247-280; and: Women with Visible and Invisible Disabilities: Multiple Intersections, Multiple Issues, Multiple Therapies (ed: Martha E. Banks, and Ellyn Kaschak) The Haworth Press, Inc., 2003, pp. 247-280.
- 4 Raymond J.G. (2003). 10 Reasons for Not Legalizing Prostitution. <http://www.prostitutionresearch.com/10%20reasons%20for%20not%20legalizing%20prostitution.pdf>
- 5 Sullivan T.J., Thompson K.S. (1988). Introduction in Social problems. NY: Macmillan Publishing Company, 521 p.
- 6 Clinard M.B. (1989). Sociology of Deviant Behavior. Fourth Edition. NY: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 629 p.
- 7 Clinard M.B. (1989). Sociology of Deviant Behavior. Fourth Edition. NY: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 629 p.

Visos posmos var būt iespējama vardarbība pret sievieti – gan lai savervētu un piespiedu nodarboties ar prostitūciju, gan vēlāk kā soda un iebaidīšanas līdzeklis, kā arī pazemošanas un izolēšanas instruments¹, turklāt tai vienmēr nav jābūt fiziskai vardarbībai.

Pētījumu rezultāti liecina, ka agrīna un regulāra gadījuma seksuāla pieredze, nepilngadīgo noziedzība, agrīna apcietināšana², nestabila ģimene (alkoholisms, fiziska un seksuāla vardarbība), kā arī nabadzība sekmē sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā (kalpo kā ievirze)³. Īpaši jāuzsver iesaistīšanās prostitūcijā saistībā ar atkarībām – alkoholismu, narkomāniju, kam nepieciešami regulāri naudas līdzekļi. Par nozīmīgu iemeslu var kļūt sievietes noraidīšana ģimenē (stigmatizēšana), kā rezultātā viņa par sev atbilstošu uzskata jebkura veida deviantu uzvedību⁴. Faktori, kas nosaka sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā, apkopoti 1.tabulā.

1.tabula

Ievainojamības (vulnerability) aspekti, kas ietekmē sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā

Psiholoģiskā ievainojamība	Ekonomiskā ievainojamība	Sociālā (kultūras) ievainojamība
Agrīnas bērnības pieredze (seksuāla izmantošana, vardarbība)	Nabadzība, jo sevišķi ilgtermiņa	Ģimenes apstākļi (disfunkcionālas ģimenes – atkarības, vardarbība u.c.)
Psiholoģiskas traumas	Bezdarbs	Ģimenes locekļu, draugu ietekme (ja viņi ir saistīti ar prostitūciju un ja viņi to atbalsta)
Narkomānija	Zemas algas	Radinieku, draugu u.c. atbalsta personu trūkums
Pēkšņa krīze, zaudējums dzīvē	Darba tirgum nepiemērotas prasmes vai prasmju trūkums	Prostitūcijas izplatība (sieviešu skaits, kuras ir iesaistītas prostitūcijā)
Ambīcijas, vēlēšanās “sasniegt vairāk”		Seksa pakalpojumu infrastruktūras esamība (suteneri, “masāžas saloni”, reklāma)
Vēlēšanās izvairīties no vienmuļa darba rutīnas		Pieprasījums pēc seksa pakalpojumiem
		Sabiedrības attieksme pret prostitūciju

Avoti: Liu, M. (2012). Chinese Migrant Women in the Sex Industry: Exploring Their Paths to Prostitution. In: Feminist Criminology, Vol.7, pp. 327-349. Brunovskis, A., Tildum, G. (2004). Crossing borders: An empirical study of transnational prostitution and trafficking in human beings. Retrieved from <http://www.fafno.no/pub/rapp/426/426.pdf>

- 1 Raymond J.G. (2003). 10 Reasons for Not Legalizing Prostitution. <http://www.prostitutionresearch.com/10%20reasons%20for%20not%20legalizing%20prostitution.pdf>
- 2 Sullivan T.J., Thompson K.S. (1988). Introduction in Social problems. NY: Macmillan Publishing Company, 521 p.
- 3 Scarpitti F.R. (1997). Social Problems. NY: Longman Pub Group, 539 p.
- 4 Clinard M.B. (1989). Sociology of Deviant Behavior. Fourth Edition. NY: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 629 p.

“CILVĒKU TIRDZNICĪBA”

nozīmē ekspluatācijas nolūkos izdarītu cilvēku savervēšanu, pārvadāšanu, nodošanu, slēpšanu vai saņemšanu, izmantojot spēka pielietošanas draudus vai pielietošanu vai arī citas piespiešanas, aizvešanas ar varu, krāpšanas, maldināšanas vai viltus formas, izmantojot varas pozīcijas vai arī cilvēku neaizsargātību, vai arī dodot vai saņemot maksājumus vai labumus, lai panāktu kādas tādas personas piekrišanu, kurai ir vara pār citu personu. Eksploatācija ietver, kā minimumu, citu personu prostitūciju vai citas seksuālās eksploatācijas formas, piespiedu darbu vai pakalpojumus, verdzību vai verdzībai līdzīgas formas, kalpību vai orgānu izņemšanu. (ANO)

IEVAINOJAMĪBA – SITUĀCIJAS FAKTORI:

faktori, kas raksturo apstākļus un problēmas, ar ko konkrētajā brīdī sievietei jāsasarkas, un kas ietekmē sievietes izvēles iespējas. Piemēram, akūta naudas nepieciešamība, tuvinieka nāve; prostitūcijas infrastruktūras pieejamība tuvākajā apkārtnē (masāžas saloni, bordeļi); reklāmas medijos un publiskās vietās, kas katrs atsevišķi vai kopā nosaka sievietes rīcību.

Papildu jau minētajiem faktoriem jāmin t.s. situācijas faktori, kuri arī ietekmē sievietes izvēli. Tie ir faktori, kas raksturo apstākļus un problēmas, ar ko konkrētajā brīdī sievietei jāsasarkas (piemēram, akūta naudas nepieciešamība). Starp tādiem faktoriem ir arī prostitūcijas infrastruktūras (masāžas saloni, bordeļi) pieejamība tuvākajā apkārtnē, reklāmas masu medijos un publiskās vietās, kam ir būtiska loma izvēles izdarīšanā¹. Šis pētījumos balstītais apsvēruma kalpo kā svarīgs arguments, lai prostitūcija netiktu legalizēta, jo šādā veidā sabiedrība sievietēm apliecina, ka prostitūcija ir dabiska un pašsaprotama darbība savu materiālo apstākļu uzlabošanai.

Pētījumos tiek uzsvērts, ka iesaistīšanu prostitūcijā nenosaka viens atsevišķs faktors; tā parasti ir meklējama dažādu faktoru kombinācija. Prostitūciju līdz ar to var definēt kā sarežģītu mijiedarbības rezultātu starp indivīda racionālu izvēli un draugu vai paziņu ietekmi, kam pievienojas ārēju apstākļu spiediens, piemēram, finansiālie apsvērumi, ģimenes situācija, personīgās problēmas. Šo apstākļu kombinācija ļauj runāt par prostitūciju kā pamatotu, loģisku un reālu iespēju.²

Prostitūcijas fenomenu apvij vairāki stereotipiski priekšstati un mīti. Piemēram, bieži tiek lietota frāze, ka prostitūcija vienmēr ir bijusi un būs. Prostitūcija patiešām ir dziļi iesakņojies mehānisms, bet tas nenozīmē, ka tas ir pašsaprotams vai sabiedrībai obligāti nepieciešams. Funkcionālisma perspektīva atklāj prostitūciju kā daļu no sociālās sistēmas, kas ir cieši saistīta ar sabiedrības morālajām vērtībām un dzimumu lomu sadalījumu³. Kingslijs Deiviss (Kingsley Davis) rakstīja, ka sabiedrības morālā struktūra ir prostitūcijas cēlonis. No vienas puses tā piedāvā labumus (ilūziju par viegli un ātri iegūstamu naudu, iespēju dzīvot labāk nekā citiem), no otras puses – sievietes sociālās vērtības pazemināšanu un nosodījumu. Tādējādi atklājas sabiedrības uzskatu dualitāte jeb liekulība. Sabiedrība uzskata prostitūciju par morāli nosodāmu rīcību, tai pašā laikā pieprasījums pēc seksuāliem pakalpojumiem neizsīkst. Atbildību par prostitūciju (tās izpausmēm, sekām) piespiež uzņemties tajā iesaistītās sievietes. Viņas tiek uztvertas kā izvirtušas, deviantas, sabiedrībai nepieņemamas personas, kas visiem pārējiem sabiedrības locekļiem ļauj uzturēt relatīvi augstu sociālo statusu. Taču tieši sabiedrības liekulība sniedz attaisnojumu prostitūcijā iesaistītām sievietēm. Lai samierinātu sevi pretrunu starp nosodījumu un sniegto pakalpojumu nepieciešamību, sievietes sevi uzskata par morāli pārākām par “cienītiem” sabiedrības locekļiem, jo viņas vismaz nemelo. Vēl vairāk – sievietes uzskata, ka viņas palīdz sabiedrībai, saturot kopā ģimenes, novēršot izvarošanas⁴, darbojoties kā “sociālie darbinieki”⁵, veicot īpašus humānus pakalpojumus⁶.

- 1 Liu, M. (2012). Chinese Migrant Women in the Sex Industry: Exploring Their Paths to Prostitution. In: Feminist Criminology, Vol.7, pp. 327-349.
- 2 Sharpe, K. (1998). Red light, blue light: Prostitutes, punters and the police. Farnham, Surrey, UK: Ashgate.
- 3 Scarpitti F.R. (1997). Social Problems. NY: Longman Pub Group, 539 p.
- 4 Sullivan T.J., Thompson K.S. (1988). Introduction in Social problems. NY: Macmillan Publishing Company, 521 p.
- 5 Clinard M.B. (1989). Sociology of Deviant Behavior. Fourth Edition. NY: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 629 p.
- 6 Scarpitti F.R. (1997). Social Problems. NY: Longman Pub Group, 539 p.

K.Deiviss uzskatīja, ka sabiedrības mēģinājumi kontrolēt seksuālās izpausmes, iegrožojot tās laulībā un ar to saistītajos pienākumos, piespiežot vīriešus ievērot celibātu vai arī balstīt seksuālas izpausmes uz mīlestību, dod iespēju plaukt prostitūcijai¹. Citiem vārdiem – jo ciešāka sociālā struktūra, jo stingrākas sabiedriskās normas, jo vairāk tās rosina deviantu rīcību.

Prostitūcija ir saistīta vēl ar virkni citu sabiedrības vērtību. Piemēram, kultūrā tiek augstu vērtēta seksualitāte, seksuāla pieredze, taču šo vērtību sasniegšana daudziem ir apgrūtināta. Līdz ar to prostitūcija aizpilda to vietu, ko rada liels pieprasījums un mazs piedāvājums šo vērtību sasniegšanā².

Šie un citi³ argumenti bieži vien kalpo kā pamatojums iesaistīšanai prostitūcijā, vardarbīgai attieksmei, kā arī prostitūcijas nostiprināšanai. Tajā pašā laikā tie veicina novecojušu, stereotipisku uzskatu atražošanu, neatklāj prostitūcijā iesaistīto personu situāciju un neveicina izeju no tās.

2. LATVIJĀ UN IGAUNIJĀ VEIKTO PĒTĪJUMU PĀRSKATS

Latvijā pētniecībā un publiskajā sfērā visbiežāk tiek apspriesti prostitūcijas likumiskie aspekti. Tomēr šī pētījuma un līdz ar to arī ziņojuma mērķis nav analizēt ar prostitūciju saistīto likumdošanu. Ar to var iepazīties, piemēram, LR Tieslietu ministrijas sagatavotajā ziņojumā “Par ārvalstu pieredzi prostitūcijas ierobežošanas jomā un priekšlikumiem prostitūcijas mazināšanai Latvijā”⁴, kas pašlaik uzskatāms par jaunāko dokumentu, kur izklāstīti prostitūcijas ierobežošanas pasākumi dažādās valstīs un aprakstīta situācija Latvijā.

Prostitūcijas likumiskie aspekti nereti tiek analizēti tiesību zinātņu studentu un maģistrantu zinātniskajos darbos (piemēram, Līgas Ansbergas maģistra darbs “Prostitūcija un ar to saistītie noziedzīgie nodarījumi”). Par sabiedrisko tikumību Latvijā no 1918.-1940.gadam promocijas darbu vēsturē aizstāvējusi Dr.hist. Ineta Lipša⁵.

Lai arī publiskajā telpā visai bieži tiek aktualizēta prostitūcijas vai cilvēku tirdzniecības problemātika (žurnālistu sagatavoti raksti, sižeti, intervijas), tomēr tās zinātniskā izpēte Latvijā ir salīdzinoši vāja (tā būtiski atšķiras no projekta partneru valstīm – Igaunijas un Lielbritānijas) – fragmentāra un nesistemātiska.

- 1 Clinard M.B. (1989). Sociology of Deviant Behavior. Fourth Edition. NY: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 629 p.
- 2 Clinard M.B. (1989). Sociology of Deviant Behavior. Fourth Edition. NY: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 629 p.
- 3 Raymond J.G. (2004). Prostitution on Demand: Legalizing the Buyers as Sexual Consumers. In: Violence Against Women, Vol.10, No.10, pp.1156-1186.
- 4 Informatīvais ziņojums “Par ārvalstu pieredzi prostitūcijas ierobežošanas jomā un priekšlikumiem prostitūcijas mazināšanai Latvijā”, <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40258143>
- 5 Informācija par Inetai Lipšai piešķirto vēstures zinātņu doktora grādu, http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=693&Itemid=327

PROSTITŪCIJA UN MĪTI PAR TO

Lai attaisnotu cilvēku pirkšanu sabiedrībā cirkulē dažādi mīti par prostitūciju:

- Mīts - „Prostitūcija ir senākā profesija”. Vai zināt vēl kādu „profesiju”, kur 80% darbinieki ikdienā piedzīvo fizisko vai seksuālo vardarbību? Cik sievietes un vīrieši to izvēlas par savas dzīves sapņu profesiju?
 - Mīts - „Tā ir brīva izvēle”. Pētījums norāda uz dažādiem apstākļiem, kas ietekmē personas izvēli un secina, ka izvēles brīvības šajās situācijās nav.
 - Mīts – „Prostitūcijas nodrošina sievietēm ekonomisko neatkarību”. Ekonomiskā ievainojamība ir viens no apstākļiem, kas piespiež ieiet prostitūcijā.
 - Mīts – „Prostitūcija ir seksuālās brīvības izpausme”. Seksuālā brīvība nozīmē tiesības uz veselību bez diskriminācijas un dažāda veida vardarbības. Prostitūcija ir vardarbība.
- Vairāk skatiet <http://www.womenlobby.org/news/ewl-news/article/18-myths-on-prostitution-read-and>

Ieguldījumu prostitūcijas un CT izpētē devuši Baltijas Sociālo zinātņu institūta EK iniciatīvas EQUAL projekta "Atvērtu darba tirgu sievietēm" ietvaros veiktie pētījumi: "Pētījums par seksa industriju un tās ierobežošanas mehānismiem Rīgā un Latvijā" 2007.gadā¹, „Cilvēku tirdzniecība Latvijā: stereotipi un situācijas raksturojums" 2005. gadā², kā arī ESF un SIF finansēts pētījums „Sociālo pakalpojumu efektivitāte cilvēku tirdzniecības upuru reintegrācijai" 2007.gadā³.

Jau 20.gs. 90.gados, bet jo īpaši kopš iestāšanās Eiropas Savienībā Latvijai ir bijusi iespēja piedalīties ES un starptautiska mēroga pētījumos. Par situāciju Latvijā interesējušies citu valstu pētnieki, starptautiskas nevalstiskās organizācijas, tika apkopoti datus, lai salīdzinātu tos ar citām valstīm. Informāciju šādiem pētījumiem sniegušas gan atbildīgās ministrijas, gan nacionāla līmeņa nevalstiskās organizācijas. Tā rezultātā Latvijā pieejami vairāku pētījumu rezultāti (piemēram, IOM publicētā grāmata „Trafficking in Women and Prostitution in the Baltic States: Social and Legal Aspects" (2001)⁴, ANO Ģenerālās Asamblejas ziņojums par bērnu prostitūciju un pornogrāfiju Latvijā (2008), E-notes ziņojums par valstu īstenotajiem pasākumiem CT novēršanai 27 ES dalībvalstīs⁵), rokasgrāmatas (piemēram, IOM izstrādātā rokasgrāmata sociālajiem darbiniekiem par CT (2006)⁶). Vēl ar citām publikācijām var iepazīties LR Iekšlietu ministrijas izstrādātajā mājas lapā www.cilvektirdznieciba.lv⁷.

Kā redzams, iepriekš minētajos pētījumos un ziņojumos lielāka uzmanība pievērsta cilvēku tirdzniecībai, īpaši neuzsverot prostitūciju.

Prostitūcija Latvijā līdz šim pētīta fragmentāri. Informācija par prostitūcijas iemesliem atrodama V.Zelčes un V.Sprugaines grāmatā „Marginālās jeb 1376.fonds"⁸, kur analizēta prostitūcija 20.gs. 20.-30.gados. Par galvenajiem iemesliem, kuru dēļ sievietes kļūst par prostitūtām, šajā pētījumā tiek nosaukti bezdarbs, grūti dzīves apstākļi (391 no 502 sievietēm minējušas šos faktorus). 9 gadījumos sievietes minējušas, ka iesaistījušās „aiz patikas", bet 5 - „apnicis strādāt". Vēl starp iemesliem tiek minēta neapdomība, draudzeņu ietekme un nesaskaņas ģimenē⁹.

Daina Stukule-Eglīte, analizējot sieviešu situāciju postpadomju valsts perspektīvā, kā prostitūcijas cēloņus min ekonomiskās grūtības, kas 90. gadu sākumā visvairāk skāra tieši sievietes, seksa un seksualitātes kļūšanu par precī, kā arī normatīvo aktu trūkumu, kas regulētu seksa tirdzniecību. Pēc 1997.gada datiem Rīgā bija 4000-10 000 prostitūtu, pārsvarā vecumā

- 1 Pētījums par seksa industriju un tās ierobežošanas mehānismiem Rīgā un Latvijā, 2007, http://www.biss.soc.lv/downloads/5Cresources%5Cequal/biss_petijums_seksa_industrija.pdf
- 2 Pētījums „Cilvēku tirdzniecība Latvijā: stereotipi un situācijas raksturojums", http://s3.amazonaws.com/politika/public/article_files/1590/original/cilv_tirdzn_equal_1105.pdf?1332253302
- 3 Pētījums „Sociālo pakalpojumu efektivitāte cilvēku tirdzniecības upuru reintegrācijai, 2007, http://www.biss.soc.lv/downloads/resources/cilvektirdznieciba/biss_petijums_cvt.pdf
- 4 Trafficking in Women and Prostitution in the Baltic States: Social and Legal Aspects, 2001, <http://www.cilvektirdznieciba.lv/data/File/macibspekiem/prostitution.pdf>
- 5 E-notes. Report on the implementation of anti-trafficking policies and interventions in the 27 EU Member States from a human rights perspective (2008 and 2009), <http://lastradainternational.org/lisidocs/E-notes%20final%20report.pdf>
- 6 Cilvēku tirdzniecība: izpratne, problēmas, risinājumi, 2006, <http://www.cilvektirdznieciba.lv/data/File/macibspekiem/CT.pdf>
- 7 Pētījumi un publikācijas, <http://www.cilvektirdznieciba.lv/index.php?catalogue&id=151>
- 8 Zelče V., Sprugaine V. (2005). Marginālās jeb 1376.fonds. Rīga: Latvijas Valsts Vēstures arhīvs, 254.lpp.
- 9 Zelče V., Sprugaine V. (2005). Marginālās jeb 1376.fonds. Rīga: Latvijas Valsts Vēstures arhīvs, 254.lpp.

no 14-59, t.sk. 10-19% nepilngadīgas. Seksa pakalpojumu bizness 20.gs. 90.gados uzplauka ne vien Rīgā, bet arī citur Latvijā, plaši reklamējoties un piedāvājot sievietēm tolaik ļoti pievilcīgu iespēju – strādāt ārzemēs. Seksa biznesa ekspansija tika dēvēta par tā laika ekonomiskās reorganizācijas izpausmi.

Pētījumā par iesaistīšanās prostitūcijā iemesliem 1995.gadā teikts, ka 79% sieviešu to dara izdzīvošanas nolūkos.

Ekonomiskus apsvērumus var iedalīt šādās kategorijās:

- pamatvajadzību nodrošināšanai sev, bērniem vai vecākiem;
- nespēja iekārtoties darbā, kur nepieciešamas latviešu valodas zināšanas;
- nespēja nopelnīt pietiekoši savā pamatdarbā, tādēļ prostitūcija tiek izraudzīta kā pieņemamākie risinājumi;
- nepieciešamība pabeigt studijas¹.

Vēl starp citiem iemesliem tiek minēta sieviešu vēlme nopelnīt naudu dārgu apģērbu un kosmētikas iegādei, ātri kļūt bagātai un vēlme satikt vīrieti un apprecēties². Daina Stukule-Eglīte apraksta arī sabiedriskās domas un politikas veidošanas īpatnības postpadomju Latvijā. Proti,

vēlīnā padomju periodā tika veidots uzskats, ka prostitūtas ir morāli pagrīmušas un ka tieši viņām jāuzņemas galvenā atbildība par to (ideja tika pretstatīta kapitālisma valstīs esošajai ideoloģijai, ka prostitūcija sakņojas nevienlīdzībā un nedrošībā). Līdz ar to netika darīts nekas, lai novērstu prostitūcijas galveno iemeslu – nabadzību, sliktos ekonomiskos apstākļus. Tā vietā sākās diskusija par prostitūcijas legalizēšanu, lai sievietes varētu izpaust savu „seksuālo brīvību”.

Daina Stukule-Eglīte secina, ka postpadomju Latvijā sievietes tiek domesticētas, komificētas un līdz ar to marginalizētas³.

Uzmanības vērts ir Igaunijas Sieviešu studiju un resursu centra pētījums Baltijas valstīs un ZR Krievijā „Prostitūcija – sociāla problēma?" 2004.gadā⁴. Tajā atklāts politikas veidotāju uzskats par prostitūciju kā par funkcionālu, dabisku parādību. Tādēļ to nevar dēvēt par sociālu problēmu un līdz ar to pieņemt lēmumus tās risināšanai pēc būtības.

Informācija par prostitūcijas fenomenu Latvijā atrodama arī citos publiski pieejamos

- 1 Stukuls D. (1999) Body of the Nation: Mothering, Prostitution, and Women's Place in Postcommunist Latvia, Slavic Review, no. 3, pp. 543-54.
- 2 Stukuls D. (1999) Body of the Nation: Mothering, Prostitution, and Women's Place in Postcommunist Latvia, Slavic Review, no. 3, pp. 543-54.
- 3 Stukuls D. (1999) Body of the Nation: Mothering, Prostitution, and Women's Place in Postcommunist Latvia, Slavic Review, no. 3, pp. 543-54.
- 4 Pajumets, M., Sebre, S., Khodyreva, N., & Mikalajunaite, R. (2004). The views on prostitution's nature, causes and effects in the Baltic states and north-western Russia. Funded by: Nordic Council of Ministers. http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/prostitution_1_.pdf

VĒSTURE: EKONOMISKĀS IEVAINOJAMĪBAS APSTĀKĻI

Ilgtermiņa nabadzība, bezdarbs, zemas algas, zems izglītības līmenis, finansiālā atbildība par savu ģimeni, dzīvošana ekonomiski depresīvā reģionā ir tikai daži faktori, kas nosaka sievietes rīcību. Prostitūcija ir kā galējais izdzīvošanas līdzeklis.

VĒSTURE (2004.G.)

Latvijā politikas veidotāji uzskatīja un pieņēma prostitūciju kā funkcionālu, dabisku parādību. Tādēļ to nedēvēja par sociālu problēmu un līdz ar to nepieņēma lēmumus tās risināšanai pēc būtības.

avotos^{1,2}. Kā piemēru var minēt arī masu medijos atrodamu informāciju par Eiropas Slimību profilakses un kontroles centra pētījumu par HIV izplatību starp sievietēm, kuras nodarbojas ar prostitūciju³, tāpat arī atsevišķu portālu organizētas aptaujas, kur nav aprakstīta pētījuma metodoloģija, izlase, taču tiek spekulēts ar skaitļiem⁴.

Iepazīstoties ar pieejamo informāciju par prostitūcijas fenomena izpēti Latvijā, jāsecina, ka trūkst aktuālu pētījumu par prostitūciju. Daļa no iepriekš gūtās informācijas ir novecojusi, daļa izstrādāto priekšlikumu prostitūcijas un CT ierobežošanai nav aktuāli vai nav izpildāmi līdz ar ekonomiskās krīzes radītajām grūtībām, taču kā lielāko problēmu Latvijas gadījumā jāmin to, ka gan politikas, gan sabiedriskās domas veidošana pašlaik balstās uz atsevišķu amatpersonu vai speciālistu viedokļiem, bieži vien maldīgiem, stereotipiskiem vai aizgūtiem no ārvalstīm. Tādēļ nepieciešams pētījums, lai iespējami precīzi „diagnosticētu” esošo situāciju un izstrādātu Latvijai piemērotāko risinājumu.

Igaunijas partnerorganizācijas sagatavotajā ziņojumā atklāts, ka pēdējo 20 gadu laikā kopš neatkarības atjaunošanas, prostitūcijai, cilvēku tirdzniecībai pievērsta liela pētnieku interese, attīstot aktuālu un mūsdienīgu izpratni par šiem jautājumiem^{5,6,7}. Tomēr, neraugoties uz aktīvu pētniecisku darbību un sabiedriskās domas veidošanas kampaņām, diskusija par prostitūcijas fenomenu joprojām ir aktuāla. Kopumā **Igaunijā valda zinātniskajā izpētē balstīta izpratne par šādiem prostitūcijas aspektiem:**

- **nepilngadīgo un pieaugušo iesaistīšanās prostitūcijā^{8,9,10,11};**
- **sabiedriskās domas veidošana^{12,13};**

- 1 Latvia and the European Union, Country Report Series V, 2012. <http://www.scribd.com/doc/140368921/Latvia-and-the-European-Union>
- 2 Violence against Women in Latvia, 2011, <http://www.stopvaw.org/latvia>
- 3 Latvijā lielākais HIV inficēto prostitūtu ipatsvars Eiropā, 2013, http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/466248-latvija_lielakais_hiv_inficeto_prostitutu_ipatsvars_eiropa
- 4 Seksa pētījums: 45% vīriešu atbalsta prostitūcijas legalizēšanu Latvijā, 2012, http://www.krusttevs.com/raksti/sekspar_un_ap_to/602-seksa_petijums_45_viriesu_atbalsta_prostitucijas_legalizesanu_latvija?18
- 5 Pettai, I., 2002. Prostitutsioon ja naistekaubandus Tallinna politsei hinnangul, ettekanne Põhja- ja Baltimaade ühis-seminaril Naistega kaubitsemine kui kaasaegne orjakaubandus 29 – 31 mai 2002 Tallinn www.nmr.ee/women/presentations/lirisPettai.pdf 04.12.2002.
- 6 Pettai I., Proos I., Kase H., 2003. Prostitutsioon Eestis: sotsiaalsed riskid ja majanduslik surve. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn. (http://www.oef.org.ee/_repository/Document/Prostitutsioon_Eestis.pdf, 30.11.2007)
- 7 Pajumets M., 2004. Prostitution – a social problem?: The views on prostitution's nature, causes and effects in the Baltic states and north-western Russia.
- 8 Trummal, A. 2001. Alaealiste prostitutsioon Tallinnas – nähtuse olemus ja tagamaad. EHI bakalaureusetöö. Tallinn
- 9 Trummal, A., Fischer, K., Raudne, R., 2006. HIV nakkuse levimus ning riskikäitumine prostitutsiooni kaasatud naiste hulgas Tallinnas. Tallinn: Tervise Arengu Instituut
- 10 Pettai I., Kase H., Proos I., 2006. Prostitutsioon Eestis: ülevaade prostitutsiooni kaasatud naiste olukorrast. Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn (http://www.tai.ee/failid/Prostitutsiooni_kasatute_uurimus_2006.pdf, 30.11.2007)
- 11 Klein, M., 2006. Prostitutsioon seestpoolt nähtuna: prostituudid tõlgendavad oma tegevust. Magistratöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- 12 Pajumets M., 2004. Prostitution – a social problem?: The views on prostitution's nature, causes and effects in the Baltic states and north-western Russia.
- 13 Eespere, K. 2004. Inimkaubanduse vastane tegevus Eestis: ekspertide hinnangud probleemidele ja lahendustele. ENUT, Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Tallinn.

- **iedzīvotāju attieksme pret prostitūciju^{1,2,3};**
- **speciālisti, kuri strādā ar prostitūcijā iesaistītām personām – policija, sociālie darbinieki, izglītības darbinieki⁴;**
- **seksa pircēji⁵.**

Igaunijā veikto pētījumus nosacīti var iedalīt trīs posmos. Pirmo posmu raksturo problēmas apzināšana, ietverot problēmas aprakstīšanu, uzmanības pievēršanu un izpratnes padziļināšanu sabiedrībā. 90.gados medijos parādījās informācija par prostitūciju, tādēļ vairāki pētnieki pievērsās vispārējai problemātikas izpētei^{6,7}, riska grupu identificēšanai^{8,9}, ekspertu, sabiedriskās domas veidotāju apzināšanai^{10,11,12}. Šajā posmā paveiktais ļāva atzīt problēmas esamību, aprakstīt galvenās tendences un radīt nepieciešamos priekšnoteikumus turpmākajiem pētījumiem. No šodienas skatu punkta raugoties, toreizējā situācija prostitūcijas fenomena izpratnē bija ļoti sarežģīta. Intervijas ar valsts, nevalstisko organizāciju pārstāvjiem atklāja, ka valsts institūciju pārstāvjiem bija zema izpratne par prostitūcijas problēmu, ministriju ierēdņi ar šo jautājumu vispār nestrādāja, nevalstisko organizāciju pārstāvjiem bija zems zināšanu, prasmju līmenis, lai strādātu ar prostitūcijā iesaistītām personām. Neizpratnes dēļ politikas veidotāji vairāk sliecās uz prostitūcijas legalizāciju, neapzinoties šāda lēmuma sekas¹³. Tai pašā laikā pētnieki norādīja, ka prostitūcijā iesaistīties ļoti liels skaits sieviešu – vairāk nekā 3000¹⁴, 3000-5000¹⁵, pēc policijas datiem apmēram 1000 sievietes Tallinā¹⁶. Sabiedriskā doma attiecībā

- 1 Pettai I., Proos I., Kase H., 2003. Prostitutsioon Eestis: sotsiaalsed riskid ja majanduslik surve. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn. (http://www.oef.org.ee/_repository/Document/Prostitutsioon_Eestis.pdf, 30.11.2007)
- 2 Pettai I., Kase H., Proos I., 2005. Pervagivald Lääne-Eestis 2004–2005. Politseistatistika analüüs. Avatud Eesti Fond 2005, Tallinn <http://www.sm.ee/tegevus/sooline-vordoiguslikkus/pervagivald/uuringud.html>
- 3 Pettai I., Kase H., Proos I. 2008. On the meaning of prostitution in Estonia: critical attitudes are increasing Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn
- 4 Pettai, I., Kase, H. 2002. Prostitutsioon ja naistega kauplemine kui lahendamata probleem Eestis. Eesti riigi suutlikkus tõkestada ja ennetada prostitutsiooni ja naistega kauplemist. Aruanne. Tallinn.
- 5 Eespere, K., Prostitutsiooni varjatud pool: räägivad seksi ostjad. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 5/2007
- 6 Trummal, A. 2001. Alaealiste prostitutsioon Tallinnas – nähtuse olemus ja tagamaad. EHI bakalaureusetöö. Tallinn
- 7 Pettai, I., Kase, H. 2002. Prostitutsioon ja naistega kauplemine kui lahendamata probleem Eestis. Eesti riigi suutlikkus tõkestada ja ennetada prostitutsiooni ja naistega kauplemist. Aruanne. Tallinn.
- 8 Pajumets, M., 2002. Keskkooli lõpetavate neidude kui tulevaste tööotsijate teadlikkus inimkaubitsemisest. (Raport) Tallinn http://www.ehi.ee/publicatsioonid/pajumets_eng.htm
- 9 SOCIO, uuringukeskus 2007. Inimkaubandus ja prostitutsioon. Kutse- ja keskkooliõpilaste perspektiiv. Uurimisaruanne. Tallinn
- 10 Trummal, A. 2003. Trafficking in Children for Sexual Purposes in Europe: The Sending Countries. Estonian Research Report. Tallinn. http://eusk.tai.ee/failid/ECPAT_Estonia_Country_Report_2003.pdf.
- 11 Eespere, K. 2004. Inimkaubanduse vastane tegevus Eestis: ekspertide hinnangud probleemidele ja lahendustele. ENUT, Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Tallinn.
- 12 Pajumets M., 2004. Prostitution – a social problem?: The views on prostitution's nature, causes and effects in the Baltic states and north-western Russia.
- 13 Pettai, I., Kase, H. 2002. Prostitutsioon ja naistega kauplemine kui lahendamata probleem Eestis. Eesti riigi suutlikkus tõkestada ja ennetada prostitutsiooni ja naistega kauplemist. Aruanne. Tallinn.
- 14 Pettai I., Proos I., Kase H., 2003. Prostitutsioon Eestis: sotsiaalsed riskid ja majanduslik surve. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn. (http://www.oef.org.ee/_repository/Document/Prostitutsioon_Eestis.pdf, 30.11.2007)
- 15 Nordic Council of Ministers. 2002. Report: Campaign in Estonia Against Trafficking in Women of the Nordic Countries and the Baltic States 2002.
- 16 Pettai, I., Kase, H. 2002. Prostitutsioon ja naistega kauplemine kui lahendamata probleem Eestis. Eesti riigi suutlikkus tõkestada ja ennetada prostitutsiooni janaistega kauplemist. Aruanne. Tallinn.

uz prostitūciju bijusi liberāla. Piemēram, 2003.gadā 51% Igaunijas iedzīvotāju atbalstīja bordeļu esamību (50% aptaujāto vīriešu un 42% sieviešu atbildēja, ka bordeļi ir nepieciešami)¹. Jau 2008.gadā sabiedrība pret bordeļiem bija noskaņota kritiskāk, uzskatot, ka valstī nepieciešams attīstīt palīdzības pakalpojumus, lai sniegtu atbalstu prostitūcijā iesaistītām personām un cilvēku tirdzniecībā cietušām personām².

Otrajā posmā tika meklētas atbildes uz jautājumu, kādas ir prostitūcijā iesaistītās personas, uzsverot sociāldemogrāfiskos aspektus un seksuālo uzvedību. Pētnieki analizēja, kāds ir prostitūcijā iesaistīto sieviešu sociālais portrets, kādu iemeslu dēļ viņas iesaistījušās prostitūcijā, kāda ir viņu attieksme pret klientiem, kāds ir seksuālo pakalpojumu pircēju sociāldemogrāfiskais raksturojums, kādas ir prostitūcijas medicīniska rakstura konsekvences^{3,4,5}. Šī posma sasniegumi saistīti ar skaidru izpratni par prostitūcijā iesaistīto sieviešu psiholoģisko un sociālo ievainojamību⁶, izpratni par prostitūcijas patieso realitāti (saslimšanas, t.sk. ar HIV un STS, vardarbība, ienākumi^{7,8}, kā arī ar to apstākļu skaidrojumu, kuru dēļ sievietes iesaistās prostitūcijā, uzsverot ģimenes situāciju un bērnības pieredzi^{9,10}.

Trešā perioda moto ir „skatīties plašāk”. To raksturo interese par citiem, specifiskajiem prostitūcijas aspektiem^{11,12}. Pastāvīgi tiek pārbaudīts sieviešu veselības stāvoklis^{13,14,15} un pievēr-

- Pettai I., Proos I., Kase H., 2003. Prostitutsioon Eestis: sotsiaalsed riskid ja majanduslik surve. Eesti Avatud Õhiskonna Instituut, Tallinn.
- Pettai I., Kase H., Proos I. 2008. On the meaning of prostitution in Estonia: critical attitudes are increasing Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Õhiskonna Instituut, Tallinn
- Pettai I., Kase H., Proos I., 2006. Prostitutsioon Eestis: ülevaade prostitutsiooni kaasatud naiste olukorrast. Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Õhiskonna Instituut, Tallinn (http://www.tai.ee/failid/Prostitutsiooni_kasatute_uurimus_2006.pdf, 30.11.2007)
- Trummal, A., Fischer, K., Raudne, R., 2006. HIV nakkuse levimus ning riskikäitumine prostitutsiooni kaasatud naiste hulgas Tallinnas. Tallinn: Tervise Arengu Instituut
- Klein, M., 2006. Prostitutsioon seestpoolt nähtuna: prostituudid tõlgendavad oma tegevust. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Pettai I., Kase H., Proos I., 2006. Prostitutsioon Eestis: ülevaade prostitutsiooni kaasatud naiste olukorrast. Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Õhiskonna Instituut, Tallinn (http://www.tai.ee/failid/Prostitutsiooni_kasatute_uurimus_2006.pdf, 30.11.2007)
- Pettai I., Kase H., Proos I., 2006. Prostitutsioon Eestis: ülevaade prostitutsiooni kaasatud naiste olukorrast. Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Õhiskonna Instituut, Tallinn (http://www.tai.ee/failid/Prostitutsiooni_kasatute_uurimus_2006.pdf, 30.11.2007)
- Trummal, A., Fischer, K., Raudne, R., 2006. HIV nakkuse levimus ning riskikäitumine prostitutsiooni kaasatud naiste hulgas Tallinnas. Tallinn: Tervise Arengu Instituut
- Klein, M., 2006. Prostitutsioon seestpoolt nähtuna: prostituudid tõlgendavad oma tegevust. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Pettai I., Kase H., Proos I., 2006. Prostitutsioon Eestis: ülevaade prostitutsiooni kaasatud naiste olukorrast. Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Õhiskonna Instituut, Tallinn (http://www.tai.ee/failid/Prostitutsiooni_kasatute_uurimus_2006.pdf, 30.11.2007)
- SOCIO, uuringukeskus 2007. Inimkaubandus ja prostitutsioon. Kutse- ja keskkooliõpilaste perspektiiv. Uurimisaaruane. Tallinn
- Eespere, K., Prostitutsiooni varjatud pool: räägivad seksi ostjad. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 5/2007
- Lõhmus, L., Trummal, A., 2007: Prostitutsiooni kaasatute meditsiiniteenuste külastajate. HIV/AIDS-iga seotud riskikäitumine ja teadmised. Esma- ja korduvklientide võrdlev analüüs
- Lõhmus, L., Trummal, A., 2008: Prostitutsiooni kaasatute meditsiiniteenuste külastajate. HIV/AIDS-iga seotud riskikäitumine ja teadmised. Esma- ja korduvklientide võrdlev analüüs
- Lõhmus, L., Trummal, A., 2012: Prostitutsiooni kaasatute meditsiiniteenuste külastajate. HIV/AIDS-iga seotud riskikäitumine ja teadmised. Esma- ja korduvklientide võrdlev analüüs

sta uzmanība psiholoģiskajiem prostitūcijas aspektiem. Pēdējos gados pētnieki pievēršas citām cilvēku tirdzniecības formām, piemēram, piespiedu darbam^{1,2}.

Ja salīdzina Igaunijā un Latvijā veikto pētniecisko izpēti par prostitūciju, tad atšķirība ir ievērojama. Igaunijā prostitūcija tiek uzskatīta par vienu no CT formām, kamēr Latvijā tā formāli tiek uzskatīta tikai par CT riska faktoru. Tas paredz citādu šīs problēmas vērtējumu un attieksmi pret to. Igaunijā šis fenomens ir plaši izpētīts, skarot dažādus aspektus. Pozitīvi vērtējams arī tas, ka sabiedriskā doma un politika tiek veidota, balstoties uz pētījumu rezultātiem.

Latvijas situāciju varētu salīdzināt ar iepriekš aprakstīto pirmo izpētes posmu Igaunijā, proti, tiek veikti vispārīgi, epizodiski pētījumi par fenomenu kā tādu, taču sabiedrības un politikas veidotāju izpratne un attieksme pret šo problēmu ir rigida un stereotipiska. Politikas veidošanas līmenī arī vērojama vilcināšanās atzīt prostitūciju par sociālu problēmu, vēl joprojām notiek „koķetēšana” ar prostitūciju kā sieviešu brīvu izvēli paust savu seksualitāti.

3. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

Pētījuma metodoloģija tika izstrādāta, balstoties uz literatūras studijām un citu veikto pētījumu analīzi. Lai identificētu prostitūcijas cēloņus un apstākļus, kas veicina sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā, tika izraudzīta kvalitatīvā pētījumu metode – narratīvās intervijas³ ar sievietēm, kuras iesaistījušās prostitūcijā. Narratīvā intervija izraudzīta, lai ļautu informantēm brīvi izstāstīt savu pieredzi. Intervijas centrā bija sieviešu pieredze saistībā ar prostitūciju, ietverot informāciju arī par dzīves gājumu pirms un pēc iesaistīšanās prostitūcijā. Īpašu uzmanību pētnieki pievērša tiem apstākļiem, kas ietekmējuši sievietes lēmumu iesaistīties prostitūcijā, identificējot un fiksējot situācijas, lēmumus un ietekmes, kritiskos punktus.

Pētījuma sākotnējais mērķis bija iegūt 15 intervijas katrā valstī, mēģinot izlasē iekļaut sievietes ar iespējami dažādu pieredzi (piemēram, sievietes, kuras iesaistījušās ielu prostitūcijā, „masāžas salonos”, CT upuri utml.). Interviju analīze veikta pēc narratīvu analīzes principiem⁴.

- Surva L. 2012. Sunniviisilise töö ja tööjõu ärakasutamise eesmärgil viljeletava inimkaubanduse juhtumirte tuvastamise võimalikkus Eestis. Magistritöö. Tartu Ülikool Õigusteaduskond Tallinnas, avaliku õiguse instituut; juhendaja prof. Juri Saar. Tallinn
- Tootsi B. 2013. Tööalase ärakasutamise elemendid kelmuste juhtumites. Uurimustöö. Tartu Ülikool Õigusteaduskond Tallinnas, avaliku õiguse instituut; juhendaja Anu Leps, kaasjuhendaja Anna Markina. Tallinn
- “in the narrative interview, the informant is asked to present the history of an area of interest, in which the interviewee participated, in an extempore narrative... the interviewer’s task is to make the informant tell the story of the area of interest in question as a consistent story of all relevant events from its beginning to its end” Flick U., 2006. An Introduction to Qualitative Research: 3d Edition. London: SAGE Publications Ltd, pp. 443.
- “a more comprehensive and contextualized version of events and experiences. First the initial situation is outlined (“how everything started”), then the events relevant to the narrative are selected from the whole host of experiences and presented as a coherent progression of events (“how things developed”), and finally the situation at the

Intervijās iegūtais materiāls tika apstrādāts un analizēts, savstarpēji salīdzinot, konfrontējot un meklējot kopīgās informantu biogrāfiskās detaļas, līnijas, likumsakarības, modeļus, kas izskaidro sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā.

Pētījumā izvirzīti trīs galvenie pētnieciskie jautājumi, kas izmantoti arī empīriskās informācijas strukturēšanai:

1. **Kādi cēloņi, apstākļi veicinājuši sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā?**
2. **Kāds ir vervēšanas mehānisms prostitūcijā?**
3. **Kādi mehānismi darbojas, lai noturētu sievietes prostitūcijā?**

Latvijas gadījumā intervijās iegūtā informācija aptver plašāku problemātiku nekā sākotnēji iecerētais mērķis izprast cēloņus, kādēļ sievietes tiek iesaistītas prostitūcijā. Iespēju robežās informācija tika analizēta dziļāk, lai labāk izprastu prostitūcijas fenomenu.

Ņemot vērā to, ka ir sarežģīti atrast un motivēt informantes šādam pētījumam, Latvijā ļoti lielu ieguldījumu pētījumā deva projekta partnerorganizācija "Jaunatne ar misiju" (kustība Freedom 61). Organizācijas darbinieki uzrunāja piedalīties pētījumā tās ielu prostitūcijā iesaistītās sievietes, kuras ik pa laikam iegriežas kustības Freedom 61 kafējnicā. Ņemot vērā, ka sievietes uzticas organizācijas darbiniekiem, viņas uzticējās arī pētniekiem (atklāti stāstīja savu pieredzi, rādīja savu bērnu fotogrāfijas utt.). Šādā veidā tika nodrošināts pētījumā iegūto datu patiesums. Par nosacītu pētījuma neveiksmi uzskatāms tas, ka kafējnicā atmosfēra ne vienmēr bija atbilstoša intervijas vajadzībām. Intervija notika pie kafējnicā galdā, kur sievietes viena pēc otras stāstīja savus dzīvesstāstus, bet pārējās to papildināja. Citreiz informācija par vienu sievieti tika vākta vairākus vakarus pēc kārtas. Katru atsevišķu interviju nereti aprūtināja troksnis, citu sieviešu komentāri. Dažas intervijas notika atsevišķā telpā, taču ne vienmēr sievietes piekrita runāt individuāli. Līdz ar to par primāru tika uzskatīta sieviešu uzticēšanās un atvērtība, nedaudz atkāpjoties no iepriekš plānotās metodoloģijas. Visiem informantiem tika iedotas dāvanas no AVON.

Ne visas intervijas, kuras notika kafējnicā, bija iespējams izmantot pētījuma vajadzībām. Bija tādas, kur iegūtā informācija bija pārāk ierobežota, kā arī tādas, kur bija grūti saprast diktofona ierakstu. Rezultātā datu analīzei izmantotas 13 intervijas ar sievietēm, kuras ir iesaistītas ielu prostitūcijā.

Darba gaitā pētnieki vairākkārt mēģināja kontaktēties ar sievietēm, kuras sniedz seksa pakalpojumus savos dzīvokļos vai masāžas salonos. Praktiski neviens no šiem mēģinājumiem neizdevās, izņemot vienu interviju ar masieri un vienu bijušo bārmeni masāžas salonā, kura aprakstīja masāžas salonos notiekošo. Kā apgalvoja eksperti, kontaktēties ar sievietēm t.s. latentajā prostitūcijā un pierunāt viņas intervijai ir praktiski neiespējami.

Izlases paplašināšanas nolūkos pētnieki kontaktējās arī ar Ilģuciema cietuma administrāciju, lai iegūtu intervijas ar tur esošām sievietēm, kuras bijušas iesaistītas prostitūcijā. 2013. gada 9. augustā saņemtajā Ieslodzījuma vietu pārvaldes atbildē minēts, ka neviena no ieslodzītajām sievietēm nav piekritusi intervijai. Laika posmā, kas bija paredzēts interviju veikšanai, nebija iespējams intervēt arī tās sievietes, kuras identificētas kā CT upuri un tobrīd saņēma

end of the development is presented ("what became") Flick U., 2006. An Introduction to Qualitative Research: 3d Edition. London: SAGE Publications Ltd, pp. 443.

rehabilitācijas pakalpojumus. Rehabilitācijā iesaistītie speciālisti uzskatīja, ka prostitūcijas pieredzes atklāšana sievietēm var būt traumatiska.

Lai iegūtu dziļāku un daudzpusīgāku informāciju par prostitūcijas fenomenu, tika veiktas 9 daļēji strukturētas ekspertu intervijas (individuālās un grupu) ar speciālistiem Latvijā, kuri pārzina dažādus ar prostitūciju saistītus aspektus. Ekspertu izlasē tika izmantota tā informācija, kas iegūta, lasot publikācijas par situāciju Latvijā, identificējot organizācijas, kas noteiktā veidā strādā ar prostitūcijā iesaistītām personām, kā arī t.s. „sniega pikas” metode, kad eksperti norādīja uz citiem speciālistiem kā uz potenciāliem informantiem. Intervijas ar ekspertiem un sievietēm, kuras iesaistītas prostitūcijā, tika pārtrauktas tajā brīdī, kad iegūtā informācija sāka atkārtoties, t.i. tika sasniegts informācijas piesātinājums. Pētījumā daļēji strukturētas intervijas tika veiktas ar šādiem speciālistiem:

1. Lysette Klop – Jaunatnes ar misiju pārstāve, Freedom 61 vadītāja (LK);
2. Dana – brīvprātīgā darbiniece Freedom 61 (D);
3. Valsts policijas Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas (cilvēku tirdzniecības un sutenerisma apkarošanas nodaļa) priekšnieks Armands Lubarts (ALu) un vecākais inspektors Vadims Nazarovs (VN);
4. Valsts Policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kontroles un pasākumu koordinācijas nodaļas galvenais inspektors Armands Logins (ALo);
5. Biedrības DIA+LOGS Sociālo un HIV profilakses programmu vadītāja Agita Sēja (AS) un sociālais darbinieks Bilis Muižnieks (BM);
6. Biedrības Resursu centrs sievietēm Marta vadītāja Iluta Lāce (IL);
7. Biedrības „Latvijas Samariešu apvienība” Krīzes centrs bērniem un sievietēm “Māras centrs” sociālā darbiniece Zane Gutberga (ZG);
8. MA, Mg. Psych, psihoterapeite apmācībā Inga Birkmane (IB)
9. Psiholoģe un psihoterapeite Nikola Dzina (NDz)

Kā īpašu šī pētījuma pievienoto vērtību jāmin interviju ar vienu bijušo rekrutētāju Latvijā, kā arī vienu rekrutētāju Igaunijā, kuri atklāja savu pieredzi sieviešu vervēšanā seksuālu pakalpojumu sniegšanai. Anonimitātes nodrošināšanas nolūkos informantu vārdi datu analīzē nav minēti, aizstājot vārdus ar burtu I (informants) un intervijas kārtas numuru.

Igaunijas gadījumā informantu izlases veidošanu atviegloja fakts, ka projekta partneris ir Psihosociālās rehabilitācijas centrs cilvēku tirdzniecības upuriem Atoll (nevalstiskā organizācija Eluliin), kur potenciālie informanti ir salīdzinoši viegli sasniedzami. Tādēļ informantu izlase notika mērķtiecīgi, par galveno kritēriju uzskatot pieredzi prostitūcijā, atlasot iespējami dažādus gadījumus.

Pētnieki uzrunāja informantus, paskaidrojot pētījuma vispārējo mērķi un norisi. Ja sieviete piekrita intervijai, tad pētnieks vienojās par intervijas norises vietu un laiku. Lielākā daļa interviju notika rehabilitācijas centrā, jo informanti to atzina par ērtu un drošu vietu. Intervijas sākumā sieviete tika iepazīstināta ar pētījuma mērķi, metodoloģiju, intervijas norises noteikumiem, anonimitātes nodrošināšanu. Ņemot vērā to, ka intervijas laikā sievietēm bija jāatklāj sāpīgi un traumējoši savas dzīves notikumi, viņām tika piedāvāta psihologa palīdzība. Visiem informantiem tika piedāvāti saldumi, tēja un kafija.

Sākotnēji ielānotās 15 intervijas ar sievietēm, kuras ir iesaistījušās prostitūcijā, Igaunijas gadījumā šķita salīdzinoši viegli sasniedzams mērķis, taču pētījuma veikšanas laikā

polīcija aizvēra bordeli Tallinā, aizturot 15 taksometru vadītājus, 4 bordeļa īpašniekus un konfiscējot vairāk nekā 150 000 eiro. Tā kā šis notikums plaši tika atspoguļots medijos un izraisīja rezonansi sabiedrībā, tad sievietes sākotnēji norunātās intervijas atsaucā, baidoties no sākotnēji apsolītās anonimitātes neievērošanas. Turpinot pētījumu 2013.gada rudenī, tika iegūtas arī trūkstošās intervijas.

Igaunijā tika intervēti 7 eksperti no valsts (Tieslietu ministrijas, Sociālo lietu ministrijas, policijas) un nevalstiskā sektora institūcijām. Eksperti vēlējas palikt anonīmi, tādēļ turpmākajā tekstā atklāta tikai viņu pārstāvētā institūcija.

Ņemot vērā atšķirības prostitūcijas izpētē abās valstīs un atšķirīgajā regulējumā, turpmākajā tekstā izklāstā nebija iespējams salīdzināt pētījuma rezultātus visos aspektos. Piemēram, Igaunijas pētnieki lielāku ieguldījumu deva to apstākļu analizē, kas ietekmē sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā, savukārt Latvijas pētnieki vairāk aprakstīja mehānismu, ar kuriem sievietes tiek noturētas prostitūcijā.

Lai papildinātu informāciju par vervēšanas tendencēm seksuālu pakalpojumu sniegšanai Latvijā un Igaunijā kā CT upuru izcelsmes valstīs, tika veikta arī sludinājumu portālu kontentanalīze. Tās mērķis bija iegūt informāciju par rekrutēšanas paņēmieniem un tās iespējamām jaunām formām interneta vidē. Kontentanalīze tika veikta Latvijā un Igaunijā populārākajos interneta sludinājumu portālos www.ss.lv un www.okidoki.ee. Analīzes galvenais mērķis bija fiksēt izmantotos rekrutēšanas paņēmienus, virzienus un uzrunas formas. Kontentanalīze tika veikta pēc šādām kategorijām: sludinājuma ievietošanas sadaļa, valoda, autors, vervēšanas mērķis, dotie solījumi (skat.1.pielikumu). Iegūtie dati tika apstrādāti ar MS Excel un SPSS programmu.

Būtiski ir uzsvērt pētījuma ierobežojumu – datu analīze lielā mērā balstījās uz pētnieku pieņēmumiem. Sludinājumos sniegtā informācija, izteikto piedāvājumu patiesums šī pētījuma ietvaros pārbaudīti netika. Pētījuma galvenais mērķis bija koncentrēties uz rekrutēšanas aktivitātes veicēju identificēšanu un vervēšanas veidu. Savukārt, tas, kāda ir rekrutēšanas sludinājuma atgriezeniskā saite, pētījumā netika analizēts. Darba rezultātā iegūtie dati var tikt izmantoti kā pamats tālākai izpētei. Analīzē iegūtos rezultātus var uzskatīt par reprezentatīvu konkrētā laika posma rekrutēšanā izmantoto paņēmieni apkopojumu. Analīze tika veikta katru dienu, aplūkojot visus darba meklēšanas, kā arī darba piedāvājuma un iepazīšanās sludinājumus iepriekšpieminētajos portālos.

Ņemot vērā to, ka liela daļa vervēšanas notiek privātā sarakstē u.c. kontaktēšanās formās, kas nav pieejamas publiski, pētnieki izmantoja arī citas alternatīvas vervēšanas formu noskaidrošanai. Viena no šādām alternatīvām bija tiesu prakses analīze. Tika analizēts informatīvais materiāls "Tiesu prakse lietās par cilvēku tirdzniecību un personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai. Tiesu prakses apkopojums. Augstākā tiesa, 2006. gads", kas ir apjomīgākais tiesu prakses apkopojums, kas sniedz informatīvu ieskatu rekrutēšanas praksēs. Apkopojumā sniegtā informācija ļauj izdarīt secinājumus par rekrutēšanas tehnikām, solījumiem, kā arī upuru pieredzēm (skat.2.pielikumu). Savukārt "Iekšlietu ministrijas Informatīvais ziņojums par 2012.gada cilvēku tirdzniecības novēršanas un apkarošanas rezultātiem Latvijā" ir jaunākā pieejamā apkopotā informācija par CT situāciju Latvijā, kas sniedz pētījumam nepieciešamos datus par rekrutēšanu un personu iesaistīšanu prostitūcijā.

4. PĒTĪJUMA REZULTĀTI

4.1 Situācijas vispārīgs raksturojums

Prostitūcija ir sarežģīts, daudzšķautņains fenomens, kas tiek aplūkots un analizēts no dažādiem aspektiem. Kā teikts iepriekš, divas pretrunīgākās perspektīvas cīnās par to, vai iesaistīšanās prostitūcijā ir vērtējama kā iesaistīto personu brīvā griba, vai dažāda veida piespiedšana. Atbilstoši sabiedrības un lēmumu pieņēmēju izpratnei par šiem jautājumiem veidojas arī attieksme un politika.

Pateicoties prostitūcijas fenomena rūpīgai izpētei un diskusijai publiskajā telpā,

pašlaik Igaunijā prostitūciju tiecas skaidrot kā sociālu problēmu un cilvēku tirdzniecības formu. Tas mudina pievērst uzmanību tiem personīgajiem un sociālajiem faktoriem, kuri ietekmējuši sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā, neuzveļot atbildību un vainu tikai prostitūcijā iesaistītajām personām.

Igaunijas eksperti atzīst, ka pēdējo gadu laikā cīņa ar cilvēku tirdzniecību tiek risināta gan likumdevēju, gan izpildvaras (policija, ministrijas), gan nevalstisko organizāciju līmenī. Pēdējo 5 gadu laikā, galvenokārt pateicoties policijas darbam, būtiski samazinājies no cilvēku tirdzniecības cietušo personu skaits, paralēli nodrošinot upuriem starpinstitucionālu atbalsta sistēmu:

2003.gadā¹ Tallinā bija 43 lieli bordeļi. 10 gadu laikā situācija ir radikāli mainījusies. Šodien mums tādu vietu vairs nav. Bet, ja mēs runājam par piespiedu darbu vai citām cilvēku tirdzniecības formām, tad tur mums nav precīzu datu. (Kriminālpolicijas pārstāvis Igaunijā)

Arī citi eksperti atzīst, ka veikto pasākumu efektivitāte dažādos cilvēku tirdzniecības veidos ir atšķirīga. Tāpat atšķiras dažādu sociālo aģentu skatījums uz CT problemātiku. Tomēr Igaunijas eksperti atzīst, ka tiek daudz darīts seksuālas ekspluatācijas novēršanai:

Es pieņemu, ka Igaunija var piedāvāt ne sliktākus pakalpojumus kā citas valstis, pat labākus. Tai pašā laikā sabiedrībā šis temats ir margināls. Cilvēki domā, ka tā ir nevis visas sabiedrības, bet gan atsevišķas sabiedrības daļas problēma.

(NVO pārstāvis Igaunijā)

Igaunijā novērots, ka cilvēki tiek ekspluatēti vairākās formās, piemēram, iesaistot fiktīvās laulībās un piespiedu darbā. Nereti seksuāla ekspluatācija tiek slēpta un piedāvāta kā

¹ 2003.gada 1.oktobrī Igaunijā tika izveidota Igaunijas Kriminālpolicijas nodaļas speciālā izmeklēšanas grupa cīņai ar sutenerismu un prostitūcijas izplatīšanu.

legāls darbs. To ir grūti identificēt un atklāt.

Kopumā prostitūcijas kā CT formas problemātika Igaunijā ir pietiekami aktualizēta un risināta. Par to liecina, piemēram, programmu izejai no prostitūcijas esamība.

Arī Latvijā cilvēku tirdzniecības novēršanā iesaistīto aģentu skatījums atšķiras. Valsts institūciju un dažādu nevalstisko organizāciju viedokļi ir atšķirīgi. Pagaidām nevar runāt arī par stabilu, vienotu starpinstitucionālu sadarbības tīklu prostitūcijas un CT novēršanai. Attiecībā uz likumdošanu un sabiedrības attieksmi var apgalvot, ka Latvijā prostitūciju neuzlūko kā sociālu problēmu un kā CT formu, kas būtiski ietekmē politikas veidošanu.

Policijas pārstāvji pauž viedokli, ka, pateicoties viņu aktivitātēm, prostitūcijas izplatība un arī vervēšana (vismaz tās redzamā daļa) pēdējo gadu laikā ir mazinājusies:

Ja mēs atvērsim vaļā sludinājumu portālus, kāds teiks, ka mums puse iedzīvotāju nodarbojas ar prostitūciju. Mēs taisām pārbaudes – tur vienai personai ir 5-6 telefoni, viņa ir salikusi savus sludinājumus visos portālos, tāpēc arī tas skaits tāds milzīgs. (ALo)

Pēc dažu ekspertu teiktā, pašlaik Latvijā nenotiek piespiedu vervēšana, kā arī samazinājusies nepilngadīgo personu iesaistīšana:

Personas, kas uztur prieku namus, pirmais jautājums viņām, pieņemot darbā, ir – pilngadīgs vai nepilngadīgs? Un tās personas, kas tiek vervētas, tiek vervētas uz abpusēji labvēlīgiem, izdevīgiem principiem. Vienojas par cenu, niansēm un aizbrauc. (ALu)

Tai pašā laikā citi eksperti un intervētās sievietes apgalvo, ka ielu prostitūcija Rīgā paplašinās – pievienojas jaunas meitenes, “tikko no skolas” (15-16 gadus vecas), līdz ar to ielu prostitūcijā iesaistīto personu starpā palielinās konkurence:

Apstājas pie manis mašīna, bet tā [jaunā meitene] aizskrien priekšā... Agrāk bija draudzīgāk. Tagad cita citu iegāž, apzog klientus, nevienam nevar ticēt... (I6)

Runājot par prostitūcijas fenomenu vispār, eksperti uzsver, ka starp prostitūcijas formām ir vērojamas atšķirības:

Fenomēna būtība, runājot par personām, kuras strādā uz apvedceļa, atšķirsies no personām, kuras brauc izsaukumā uz viesnīcu. Pirmkārt, naudas ziņā, otrkārt, personas iekšējā attieksmē pret to, ar ko viņa nodarbojas. Personai, kura strādā uz apvedceļa, nauda bieži vien ir vitāli svarīga. Naudas starpība starp apvedceļu un viesnīcām ir sākot no 20 reizēm. Un te mēs nevaram teikt, ka personai tas ir vitāli svarīgi. (VN)

Pēc policijas novērojumiem, 5-7% no seksa pakalpojumu piedāvātājiem ir vīrieši, pārējās sievietes. Starp dažādām prostitūcijas formām novilkta robeža ir grūti. Pastāv prostitūtu “migrācija” – pa dienu strādā uz ielas, vakaros – klubos, kur klienti ir ārzemnieki. Sievietes, kurām ir labas svešvalodu zināšanas, sezonas laikā piepelnās ar eskorta pakalpojumiem. Par zināmu karjeras izaugsmi var uzskatīt situāciju, kad sieviete no ielas pāriet strādāt kādā klubā.

Redzamākais (bet, iespējams, ne lielākais) kontingents ir personas, kas iesaistījušās ielu prostitūcijā. Jebkurš statistisks lielums, ko speciālisti min prostitūcijas sakarā, ir tikai novērojums, pieņēmums, jo jebkāda veida uzskaiti Latvijā veikt nedrīkst saskaņā ar juridiskiem ierobežojumiem:

Pamatā ir ANO dokuments, kas aizliedz uzskaitīt prostitūtas. Mēs vienīgi varam manipulēt ar pārskaitiem – cik ir administratīvie protokoli sastādīti. (ALu, VN)

Sieviešu sociālo portretu nedrīkst vispārināt. Eksperti ir vienprātīgi, ka viņu situācijas ir ārkārtīgi dažādas. Parasti personām, kas iesaistītas ielu prostitūcijā ir raksturīgs zems izglītības līmenis – pamatskola vai pat mazāk (dažas pat nemāk lasīt), tomēr var sastapt sievietes arī ar augstāko izglītību un vairāku svešvalodu zināšanām. Seksuālo pakalpojumu sniedzēju vidējais vecums ir no 25 līdz 35 gadiem, lai gan vecums tiek atzīts par otršķirīgu seksuālo pakalpojumu sniegšanā. Liela daļa uz ielas ir jau ilgu laiku (15-20 gadus). Vairums ielu prostitūtu ir atkarīgas vai nu no narkotikām, vai alkohola. Atkarīgo prostitūtu vidū ir izplatīts HIV un citas slimības:

Ļoti bieži viņām ir nedrošs sekss [bez prezervatīva], jo tā var vairāk nopelnīt. (LK)

Pēdējā laikā (saistībā ar ekonomisko krīzi) ievērojami samazinājušās pakalpojumu cenas. Vairākās intervijās tiek minēts vārds “kādreiz”, kad ienākumi bijuši ļoti augsti. Pašlaik sievietes, lai izdzīvotu, ir spiestas „strādāt” katru dienu:

Pa 5 latī tirgū sapērk kartupeļus, pienu un divas dienas ēd! (I4)

Lai arī ir ekonomiskā krīze un ir samazinājušās pakalpojumu cenas, nevar runāt par būtisku jaunu personu pieplūdumu. Kā galveno iemeslu eksperti min emigrācijas procesus:

Šo personu skaits ir caurmērā nemainīgs. Ekonomiskā situācija cenas var ietekmēt. Drīzāk personu skaits samazināsies, jo cilvēki ļoti daudz brauc prom. Galvenokārt viņi brauc uz Vāciju, Nīderlandi, lai strādātu klubos. Lielākā daļa zina, uz kurieni brauc, jo tur tā informācijas apmaiņa ir [laba]. Ja šeit ONAP masāžas klubus ir piekļāpējis, aizvēris, tad viņas arī brauc prom. Kad te pēdējā pusotra, divu gadu laikā notika masāžas salonu īpašnieku aizturēšanas, ļoti daudz nāca informācija, ka šīs personas brauc prom uz ārvalstīm. (ALo)

No iepriekš teiktā var secināt, ka prostitūcija Latvijā ir fenomēns, kur nevienu apgalvojumu nedrīkst absolutizēt un attiecināt uz visām prostitūcijā iesaistītajām personām. Arī ziņas par prostitūcijas izplatības samazināšanos vai palielināšanos ir pretrunīgas, tās nevar objektīvi pārbaudīt, jo prostitūcija ir mainīgs un elastīgs fenomēns. Atkarībā no infrastruktūras, no ekonomiskās situācijas, klientu maksātspējas un citiem apstākļiem mainās arī prostitūcijas izpausmes jeb, kā sacīja kāds eksperts, pieprasījuma – piedāvājuma attiecības prostitūcijā. Līdz ar to nevar apgalvot, ka prostitūcijas izplatība samazinātos vai vervēšanas procesā nebūtu

PROSTITŪCIJA LATVIJĀ 2013. G.:

- 5-7% vīrieši
- Paplašinās ielu prostitūcija
- Pievienojas jaunas meitenes (15-16.gadi)
- Nenotiek piespiedu vervēšana
- Kopumā samazinās nepilngadīgo iesaistīšana

jebkāda veida vardarbības. Visticamāk, prostitūcija kā fenomens pielāgojas likumdošanas izmaiņām, policijas aktivitātēm un attiecīgi maina savas izpausmes formas.

4.2 Apstākļi, kas ietekmē sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā

Ši pētījuma ietvaros uzmanība ir pievērsta to apstākļu analīzei, kuri ietekmējuši sieviešu lēmumu iesaistīties prostitūcijā, pievēršoties gan personīgajiem, gan ekonomiskajiem, gan sociālajiem aspektiem, iespēju robežās novērtējot arī brīvo gribu lēmuma pieņemšanā.

Intervijā Latvijas eksperte Nikola Dzina iedala iespējamās riska faktorus trīs grupās:

1. personīgie un ģimenes faktori – sievietes sociālā situācija, personības attīstības īpatnības, psiholoģiskas traumas (jo īpaši seksuāla vardarbība), fiziska un sociāla marginalitāte; sociāli izolētas, noslēgtas ģimenes, ar zemiem ienākumiem, kas bieži maina dzīvesvietu; neapmierinātas, kontrolējošas mātes, atkarīgi tēvi;
2. faktori, kas saistīti ar prostitūcijas pieprasījumu – klientu psiholoģiskās problēmas, personības struktūras traumas, atkarības;
3. faktori, kas saistīti ar kultūras vidi – prostitūcija tiek uzskatīta normālu risinājumu, kā sievietēm izkļūt no grūtām situācijām (mīts, ka sievietes ir trofejas, ka prostitūcija sievietēm ļauj izdzīvot, patriarhālas sabiedrības attiecības).

Cits prostitūciju veicinošo apstākļu iedalījums apskatīts 1.tabulā no dažādiem personas ievainojamības jeb neaizsargātības aspektiem – psiholoģiskā, ekonomiskā un sociālā. Intervēto sieviešu un ekspertu stāstītais visus minētos apstākļus apstiprina un atklāj arī papildu apstākļus, kas raksturīgi Igaunijai un Latvijai kā postsociālisma valstīm. Jāuzsver, ka jebkurš ietekmējošo apstākļu dalījums ir tikai teorētisks. Jebkura konkrēta pieredze atklāj vairāku apstākļu kopumu, kas ietekmējuši sievietes lēmumu iesaistīties prostitūcijā.

4.2.1 Personīgie un ģimenes apstākļi

14 intervētās sievietes Latvijā un 15 Igaunijā atklāj sarežģītu apstākļu kopumu, kas ietekmējuši viņu iesaistīšanu prostitūcijā. Sievietes tika lūgtas atklāt savu dzīves gājumu, lai identificētu tos apstākļus, kā rezultātā viņas pieņēmušas lēmumu iesaistīties prostitūcijā.

Apstākļi, kādos sievietes ir augušas, ir atšķirīgi. Dažas sievietes savus pirmos dzīves gadus atceras kā „parastu, laimīgu padomju bērna bērnību” (I15) vai arī kā „normālu ģimeni” (I16). Citas sievietes nevēlas vai arī viņām ir emocionāli grūti par to runāt:

Kāpēc jūs prasāt par vecākiem, ja tas neattiecas uz lietu?! Tēvs ir militārists, māte – inženieris. (I17)

Ģimene bija neveiksmīga [raud]... vecāki dzēra... mēs bijām paši savā vaļā. (I18)

Ļoti bieži sievietes stāsta par ekonomiskām problēmām savā ģimenē un vecāku atkarību no alkohola, kas noveda pie pastāvīgas nabadzības:

Viss, ko es atceros no savas bērnības – mana mamma dzēra, mums uzmanību nepievērsa, bižes nekad nebija sapītas... Naudas nekad nebija, rotaļlietu nebija, gājām uz skolu kā neglītie pīlēni. Vienmēr domāju – kad izaugšu, man būs viss, un es būšu neatkarīga! (I19)

Šādus un līdzīgus stāstus atklāj sievietes, kuras dzimušas un augušas valsts ekonomiski depresīvākajos reģionos. Igaunijā par tādu tiek uzskatīts kādreizējais rūpnieciski attīstītais reģions Ida-Virumaa, kuru vairāk kā citus reģionus ietekmēja PSRS sabrukums, radot augstu bezdarba līmeni un nabadzību. Pašlaik tur dzīvo relatīvi liels skaits krieviski runājošu iedzīvotāju, kuriem ir grūtības iekļauties darba tirgū valsts valodas nezināšanas dēļ. Ģimenes šai reģionā raksturo zemi ienākumi, ierobežotas iespējas iekļauties valsts ekonomiskajā un sociālajā dzīvē.

Nabadzība ir tipiska informantu vecāku ģimenes pieredze. Naudas resursi vienmēr ir bijuši ierobežoti, kas nenoliedzami radījis problēmas attiecībās starp vecākiem, starp vecākiem un bērniem, kā arī attiecībās ar vienaudžiem:

Mēs nedrīkstējām ņemt ēdienu no ledusskapja. Viss bija sadalīts porcijās pa dienām. Tu nevarēji dabūt vēl vienu maizes šķēli, cīsiņu vai sieru – to tētis ņēms līdzī uz darbu. Protams, ka mēs gribējām ēst. Tādēļ mēs gājām ciemos pie citām meitenēm, kuru vecāki neaizliedza ēst. (I22)

Ja mums bija cepti kartupeļi ar maizi – tā bija svētlaipe! (I19)

Citi informanti stāsta par savu pieredzi, 5 cilvēkiem dzīvojot vienistabas dzīvokli vai mitinoties aukstā istabā bez logiem, kas liecina par dažāda veida nabadzības pieredzi:

Man bija kauns, kad citi bērni ģērbās moderni, skaisti un smējās par mani. Pēc tam, kad es sāku braukt uz Tallinu „strādāt”, es beidzot piepildīju senu sapni – sava atsevišķa istaba! (I19)

Tai pašā laikā ir gadījumi (tie gan jāuztver kā izņēmums), kad ekonomiskā situācija ģimenē bijusi laba:

Es esmu dzimusi pārtikušā ģimenē. Mamma bija liela veikala nodaļas vadītāja galvaspilsētā, viņa bija ietekmīga sieviete. Mēs bijām trīs bērni, es biju jaunākā, bet mamma varēja dot mums visu, ko mēs gribējām, viņai bija tādas iespējas... (I24)

Kā redzams, nabadzība nav vienīgais nosacījums, kas sievietes „ievelk” prostitūcijā. Tomēr dažādu ekstrēmu apstākļu (bads, aukstums u.c.) pieredze nenoliedzami veidojusi viņu dzīves uztveri un turpmākās izvēles izdarīšanu.

Tipiska intervēto sieviešu pieredze ir augšana daudz bērnu vai arī nepilnās (šķirtās) ģimenēs. Ļoti bieži bērnus audzinājusi vai nu māte, vai nu vecmāmiņa, vai arī ģimenē bijis audzītēvs. Atkarībā no konkrētās situācijas tas radījis sarežģījumus savstarpējās attiecībās,

IEVAINOJAMĪBA: PERSONĪBA UN VIDE

Faktori, kas pakļauj sievieti riskam tikt iesaistītai prostitūcijā, ir gan personības attīstība, psiholoģiskās traumas, gan sociālie faktori – sociālā situācija, izolētība, nelabvēlīga situācija ģimenē.

IEVAINOJAMĪBA: ĢIMENES APSTĀKĻI

- Noslēgtas ģimenes, ar zemiem ienākumiem, bieži maina dzīvesvietas, dažādas nabadzības pieredzes;
- Atkarības ģimenē
- Fiziskā vardarbība starp ģimenes locekļiem, īpaši pret bērniem
- Emocionālā vardarbība, sociālā atstumšana

FIZISKĀ VARDARBĪBA:

Faktori, kas pakļauj sievieti riskam tikt iesaistītai prostitūcijā, ir gan personības attīstība, psiholoģiskās traumas, gan sociālie faktori - sociālā situācija, izolētība, nelabvēlīga situācija ģimenē.

kā arī psiholoģisku ievainojamību. Augšana disfunkcionālā ģimenē, kur vecāki ir atkarīgi no alkohola vai azartspēlēm, kur notiek vardarbība vai sociāla atstumšana, rada sāpīgu un traumatisku pieredzi, tādējādi palielinot iespēju iesaistīties prostitūcijā vai rīkoties sociāli nepieņemami citādā veidā.

Vairākas sievietes intervijās atklāj fiziskas un emocionālas vardarbības pieredzi gan vecāku starpā, gan vecāku un bērnu starpā:

Vecāki bieži strīdējās. Tēvs dzēra, un tie nebija labi brīži. Es mēģināju mammu aizstāvēt, bet dažreiz tas [strīds] ilga visu nakti. (I16)

Tēvs sāka mani sist, kad man bija 12 gadi. Man tolaik bija gari mati, viņš tos rāva un sita mani... (I25)

Dažas sievietes intervijā atklāj arī **seksuālas vardarbības pieredzi pusaudža vecumā**. Šis ir temats, par ko sievietēm ir ļoti grūti runāt. **Sarunās atklājas, ka izvarotāji bijuši audzītēvi, ģimenes draugi, ka izvarošanu iniciējusi draudzene**. Igaunijā veiktie pētījumi¹ liecina, ka 20% prostitūcijā iesaistītu sieviešu bērībā vai pusaudža gados piedzīvojušas seksuālu vardarbību. Tā šī pētījuma informanti atklāj saistību arī starp agrīnu izvarošanu un iesaistīšanu prostitūcijā:

16 gadu vecumā mani izvaroja. Pēc tam es sapratu, ka visi vīrieši ir [necenzēts vārds] un ka viņus jāizmanto. Jāatgriežas visiem! (I19)

Psiholoģiski šādu reakciju var saukt par reviktimizāciju², kur sieviete neapzināti atkārtoti piedzīvoto traumu, un šo ievainojamības aspektu izmanto vervētāji, suteneri un klienti. Viena no sievietēm stāsta, ka pirmo reizi 13 gadu vecumā viņu izvarojis vīrietis, kurš atnācis ciemos pie vecākiem. 15 gadu vecumā izvarošana notikusi vēl trīs reizes. Pēc tam paziņa, kas nodarbojusies ar prostitūciju, aicinājusi to darīt par naudu:

Pirmo reizi iekāpu mašīnā, cilvēks mani aizveda uz viesnīcu, naudu samaksāja, šampānieti iedeva... es vienkārši sajutu – ja mani vienai izvaro, kāpēc es to nevaru darīt par naudu?! (I17)

Šai konkrētā gadījumā klienta attieksme sievietei bija pozitīva pārmaiņa pēc tā, ko viņa iepriekš pieredzējusi. Līdz ar to kļūst skaidra sievietes motivācija – ja pret viņu jebkurā gadījumā izturas slikti, viņa saskata tikai izmantojamu ķermeni, tad kādēļ situāciju nepavērst citā virzienā un neiegūt no tā kaut kādu labumu? Šeit spilgti parādās sievietes kā seksa objekta uztveršana un izmantošana, kas noved pie tā, ka viņa šo situāciju akceptē un sāk izmantot. Cits piemērs no intervijām – kā imeo sluklūšanai uz ielas, sliktā kompānijā tiek minēta patēva

1 Pettai I., Kase H., Proos I., 2006. Prostitutsioon Eestis: ülevaade prostitutsiooni kaasatud naiste olukorrad. Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn (http://www.tai.ee/failid/Prostitutsiooni_kasatute_uurimus_2006.pdf, 30.11.2007)

2 Finkelhor, D.; Ormrod, R.K.; Turner, H.A. 2007; Van der Kolk, Bessel A. 1989

ierašanās ģimenē. Viņš ir izrādījis seksuālu interesi par tolaik divpadsmitgadīgo meiteni:

Es sāku mukt no mājas, dzīvot pati par sevi... tad es tirgoju zivis... tad es apprecējos, viņš mani atveda šeit uz Rīgu... pēc tam pameta, tad es nezināju, kur iet. Man bija 15 gadi. (I1)

Tādējādi sievietes savā bērībā un pusaudža gados gan pašas piedzīvojušas vardarbību, gan bijušas liecinieces vardarbībai ģimenē.

Kā liecina psihologu un psihoterapeitu atzinumi, šāda pieredze nevar neatstāt ietekmi uz turpmākajiem personas kognitīvajiem un uzvedības procesiem.

Intervētās sievietes savos stāstos apliecina arī sociālu atstumtību, izjutot sevi kā lieku un nevajadzīgu personu, kas nesaņem atbalstu savu vajadzību apmierināšanai no sev tuvākajiem cilvēkiem:

No trīs gadu vecuma mani vecāki bija šķīrušies, un es augu pie vecmamma. Mamma nepiedalījās manā dzīvē, viņa nāca un gāja... (I15)

Es neko [labu] no savas mātes neredzēju. Māte nebija alkohola atkarīga, taču naudas nekad nebija – cigaretes, zīepju operas. (I26)

Mamma mani atstāja, kad man bija 17. Viņa bija, es teiktu, mežonīga. Viņa vienmēr meklēja vīrieti, gribēja apprecēties. Un atrada – viņš bija dzimis Ukrainā, un viņa ar manu brāli devās tur. Viņa man zvanīja un sacīja, lai pakoju mantas un dodos uz visām četrām debess pusēm. (I27)

Dažos gadījumos galvenie aprūpētāji sievietēm ir agri miruši vai aizbraukuši dzīvot citur. Citos gadījumos vecāki bieži mainījuši dzīves vietu, neļaujot izveidot ciešākas saites ar citiem cilvēkiem. Dažkārt vecāki vienkārši nav bijuši ieinteresēti savu bērnu dzīvē ne materiāli, ne emocionāli. Vairākos stāstos redzama atšķirīga vecāku attieksme pret saviem bērniem:

Man bija jaunāks brālis, ko mīlēja gan mamma, gan vecmamma. Jo es biju līdzīga tēvam, ko man bieži pārmeta – tu neesi no mūsu dzimtas, labāk būtu, ja ar tevi kaut kas sliktu notiktu... (I19)

Bērībā mamma vecāko māsu mīlēja vairāk nekā mani. Mani vienmēr sodīja, sita. Man bija jāvalkā māsas drēbes, pat kurpes, lai gan mans kurpju izmērs bija lielāks nekā mātai. (I22)

Nevērīga, emocionāli vēsa pieaugušo attieksme pret bērniem rada nopietnus pašcieņas un pašnovērtējuma traucējumus, kas tālāk noved pie grūtībām saprasties ar vienaudžiem, iekļauties skolā, darba vidē.

Tas rada uzvedības problēmas pusaudžu vecumā – bēgšanu no mājām, agru aiziešanu

EMOCIONĀLA VARDARBĪBA:

tīša emocionāla rīcība ar nolūku sāpināt otru. Tā izpaužas kā apsūkšana, nīrgāšanās, pazemošana, aizskaroša izturēšanās, ignorēšana un iebiedēšana u.c.). Emocionāla vardarbība var izpausties ar vārdiem, īsziņām, zīmītēm, draudu vēstulēm, e-pastiem u.c.).

no vecāku mājām, mācību pārtraukšanu un nepieciešamību agri atbildēt pašam par sevi. Miņēto problēmu virkne samazina pusaudžu iespējas iegūt zināšanas, apgūt dzīvei nepieciešamās prasmes un attīstīt savas spējas un talantus:

No 8 līdz 12 gadu vecumam es mācījos baletu. Skolotāja sacīja, ka man esot ļoti labi dotumi, bet tur vajadzēja naudu, ko maksāt par nodarbībām. Mana mamma to nedarīja, viņa nebija ieinteresēta to darīt. Skolotāja man sacīja, ka es varu mācīties par brīvu. Viņa man nopirka puantes, iedeva naudu tērpam, jautāja, vai es gribu mācīties Tallinas Baleta skolā. Es ļoti gribēju! Es to pateicu mammai, bet viņa... es nevarēju to izlemt pati 9 gadu vecumā. Es mācījos līdz 12 gadu vecumam, bet tad... laikam man bija kauns. Visas meitenes kā meitenes, tikai es... mani vecāki arī nebija bijuši ne uz vienu manu uzstāšanos. Visiem pārējiem atnāca [raud]. (I22)

No psiholoģiskā viedokļa bērnības un pusaudža gadi ir ļoti sensitīvs periods, kas ietekmē tālāko dzīves gājumu. Sociālā atstumšana bērnībā un pusaudža vecumā stipri demotivē sievietes attīstīt savas spējas, radošumu un turpmākos panākumus. Viņas ir spiestas agrā vecumā risināt sarežģītas problēmas un tikt galā ar fiziskām, emocionālām, psiholoģiskām grūtībām. Viņas jūtas neapbrūpētas, nedrošas, nenovērtētas un neatbalstītas, bez piesaistes noteiktai vietai un cilvēkiem. Tas savukārt var novest pie dažādām atkarībām, gadījuma saka-riem, parādiem, mērķu trūkuma dzīvē, vientulības un izolācijas. Kā atklāts nākamajā nodaļā, tieši šādas psiholoģiskas struktūras sieviete ir piemērotākais potenciāls narkotiku vai prosti-tūcijas vervētājiem:

Visneaizsargātākās ir tās, kurām nav ģimenes, kas par viņu iestājas. (IL)

Jo sieviete bezģime – tā ir sieviete bez ģimenes. Tas ir arī plašākā nozīmē, tā ir sieviete bez sociālā atbalsta. Jo, ja viņa kādam interesē, viņa nebūs bezģime. (IB)

Tā [prostitūcija] ir viņu izvēle, ko noteikuši apstākļi. Viņas nepiespiež suteneri, bet gan apstākļi. (LK)

Par to, ka vairums prostitūcijā iesaistīto sieviešu nāk no sociāli nelabvēlīgām ģime-nēm, liecina arī ekspertu apkopotie dati. Ģimenes situācija kā prostitūcijas cēlonis ir arī tādā nozīmē, ka sievietes iemācās noteiktu dzīves veidu un uzvedības modeļus. Piemēram, ģimenē, kur mamma tirgoja narkotikas, meita neizskatīja citas alternatīvas savai dzīvei, izvēloties to, ko viņa labi pazina:

Paskatījos mamma variantu un viss! (I2)

Guvušas dažāda veida sāpīgu pieredzi, sievietes cenšas iespējami ātrāk aiziet no savu vecāku mājām, meklējot emocionālu piesaisti, atbalstu un pārējo, kas pietrūcis iepriekš vai arī darot to, kas iepriekš aizliegts:

Līdz tam baidījies mēģināt, jo mans patēvs bija tāds, nu, diezgan jauns. Bet pēc tam pa-laidu dušēli brīvībā... (I10)

Psihologi to komentē kā robežu pārkāpšanu – ja pusaudzim liegta iespēja zināmas robežas pārkāpt, tad izeju viņš saskata deviantā rīcībā, un meitenēm tas var izpausties kā savu seksuālo robežu pārbaudīšana.

Aizejot no mājām, sievietes tomēr visbiežāk nav gatavas patstāvīgai dzīvei. Viņām vēl joprojām ir nepieciešams atbalsts, lai dziedētu piedzīvotos pāridarījumus un iemācītos soci-ālās prasmes. Ļoti bieži pēc aiziešanas no mājām esošo problēmu risinājums tiek saskatīts attiecībās ar vīrieti, kuram sievietes emocionāli ļoti spēcīgi piesaistās. Tādēļ tālāko notikumu attīstību nosaka konkrētais vīrietis:

Pametu māju 14 gadu vecumā, dzīvoju ar vīru. Pirmajā laikā dzīvojam ļoti labi – viņš strādāja, es strādāju un mācījos. Mums piedzima pirmais bērns. Trīs gadus viss bija ļoti labi. (I28)

Pametu māju un sāku dzīvot kopā ar draugu 13 gadu vecumā. Viņš bija nedaudz vecāks, saistīts ar kriminālo pasauli. Pēc pāris gadiem viņu ielika cietumā, bet es atgriezos pie mātes. (I25)

Vispirms viņš sāka ar spēļu automātiem, tad kazino... Vīrs iekļuva parādos, lielos parā-dos. Kad tie cilvēki atņēma dzīvokli, un ar to bija par maz, lai segtu vīra parādus, es pirmo reizi iekļuva seksa industrijā. Lai segtu vīra parādus. (I28)

Intervijas atklāj to, ka pilnīga pašaušanās uz vīrieti var novest pie prostitūcijas. Ja sievietei nav izglītības, darba pieredzes, tad šķiršanās gadījumā prostitūcija kļūst par teju vienīgo izdzīvošanas iespēju:

Man taču bija viss! Es neesmu pieradusi strādāt! Man nav izglītības! (I8)

Kā redzams, sievietes kļūst atkarīgas no tā vīrieša, ar kuru dzīvo kopā. Viņām trūkst atbalsta sistēmas, kontroles pār savu dzīvi un spējas ietekmēt notikumu attīstību.

Izejot no saviem iepriekšējiem apstākļiem, sieviete cer, ka situācija uzlabosies, bet vai-rumā gadījumā tā tikai pasliktinās, novedot viņu vēl sarežģītākās problēmās un depresijā. Līdz ar to sieviete kļūst par veiksmīgu mērķi narkotiku un seksa pakalpojumu rekrutētājiem.

Atsevišķos gadījumos par noteicošo priekšnoteikumu prostitūcijai kalpo kāds pēk-šņs, traģisks gadījums, kas būtiski maina sievietes dzīvi:

Pēc tam mēs ar vīru pārcēlāmies atpakaļ uz Igauniju, mums viss bija ideāli. Mums bija bizness, attīstījām vienu lietu, tad otru. Nopirkām dzīvokli, auga dēls, viņš arī sāka pelnīt labu naudu. Mēs bijām pārtikuši. Un tad mans vīrs un dēls abi cieta autoavārijā [raud].

DZIMTES ASPEKTS:
SIEVIETES ATKARĪBA NO
VĪRIEŠA.

Stereotipi no dzimumu
lomas pastiprina sievietes
psiholoģiskās un
ekonomiskās atkarības
veidošanos, kas balstās
asimetriskās varas
attiecībās starp dzimumiem.

Tas ir vissliktākais, kas ar mani dzīvē noticis. Un es sāku dzert... (124)

Iepriekš aprakstītie apstākļi, kas saistīti ar sievietes personību, ģimenes situāciju, notikumiem dzīvē, var izšķirt to, vai sieviete iesaistīsies prostitūcijā. Tomēr neviens no šiem apstākļiem nav tāds, kas iesaistīšanu prostitūcijā padara obligātu un nenovēršamu. Šie apstākļi ir jāvērtē kā nopietni riska faktori un iespējama ievirze tālākām izvēlēm.

4.2.2 Ekonomiskie apstākļi

Iepriekš aprakstītās situācijas lielā mērā ieskicē arī ekonomiskās grūtības, ar kādām saskārušās prostitūcijā iesaistīto sieviešu vecāku ģimenes un viņu pašu ģimenes. Nabadzības pieredze, izglītības un darba tirgum nepieciešamo prasmju trūkums paredz zemāko nodarbinātības statusu ieņemšanu, zemu atalgojumu, kas atkal noved pie nabadzības. Tai pašā laikā ir vairāki piemēri, kad sievietēm ir bijušas pietiekošas zināšanas un prasmes, lai iekļautos darba tirgū padomju laikā. Līdz ar PSRS sabrukumu, jaunajās tirgus attiecībās viņu kompetence izrādījās nederīga, tādēļ starp prostitūciju veicinošiem apstākļiem jāatzīmē arī makroekonomiski faktori.

Kā minēts iepriekš, ekonomisku ievainojamību var radīt arī sievietes piesaiste vīrietim, pilnīgu pašaušanās uz viņa aprūpi un aizsardzību:

18 gadu vecumā es apprecējos, paliku stāvoklī. Mēs nodzīvojam kopā 5 gadus, bet mans vīrs bija no bērnu nama, ar viņu bija ļoti grūti. Mēs izšķīrāmies. Pēc šķiršanās es nevarēju atrast darbu, man bija mazs bērns, kurš visu laiku slimoja. Naudas nebija, sāka krāties parādi... (119)

Sieviešu stāsti liecina par izteiktu atbildības sajūtu par saviem dzīvesbiedriem un galvenokārt par bērniem. Viņas parasti ir tās, kuras dažādos veidos risina naudas trūkuma problēmu, maksā parādus utt.

Sieviešu atbildības sajūta par sev tuviem cilvēkiem arī spiež viņas izvēlēties prostitūciju kā naudas ieguves līdzekli.

Ļoti spēcīgs sieviešu motivētājs ir bērni, sevišķi, ja viņas bērnus audzina vienas:

Man bija mazs bērns, man viņu vajadzēja uzstutēt uz kājām. Tagad viņš ir liels, bet man ir 4 kaķi. Es nevaru viņus noslīcināt! Man ir pienākums! (15)

Lielākajā daļā gadījumu prostitūcija tiek izmantota, lai nodrošinātu bērnu pamatvajadzības, bet ir arī cits piemērs – sieviete ar iesaistīšanu prostitūcijā materiāli nodrošinājusi savas māsas, lai par viņām skolā nesmiotos. Dažkārt sievietes arī ļoti riskē, lai uzturētu savus bērnus, piemēram, viņas iet strādāt naktī, bet bērni paliek vieni paši guļot.

Viens no skumjākajiem šīnī pētījumā ir stāsts par to, kā pusaudze uzņēmusies atbildību par svešas ģimenes bērniem, par kuriem neviens nerūpējas. Tolaik viņa strādājusi tirgū par pārdevēju un par savu nopelnīto naudu uzturējusi bērnus, taču ar to bijis par maz, un viņa nolēmusi iesaistīties prostitūcijā.

Ja es pirku, es pirku tikai mazajiem. Visi lielie, protams, uzreiz līda klāt, bet es no sākuma mazos pabaroju un tad, ja kas palika pāri, tad atdevu. Man viņu bija vienkārši ļoti žēl. (112)

Prostitūcija ir arī pamatvajadzību apmierināšanas paņēmieni. Krīzes situācijā, kad sievietei nav iztikas līdzekļu, pajumtes, prostitūcija tiek izraudzīta kā labākā no alternatīvām:

Es gribēju izdzīvot. Es negribēju neko tādu izdarīt kriminālu, lai sēdētu cietumā. Jo es biju jau tur. Otro reizi un trešo reizi negribās. (11)

Starp ekonomiskajiem apstākļiem visbiežāk vērojami arī t.s. situacionālie apstākļi jeb konkrētie apstākļi, kas bijuši īsi pirms sievietes iesaistīšanās prostitūcijā. Intervijas atklāj, ka zināmu laika posmā sievietes spēj tikt galā ar traumējošu situāciju, taču bez ārēja atbalsta tas ir grūti. Līdz ar to kāds emocionāli spēcīgs notikums izrādās „pēdējais piliens“:

Vīrs mani un meitu apmēram mēnesi turēja ieslēgtas dzīvoklī. Paņēma visu – atslēgas, telefonu, dažreiz sita mani. Tad vienreiz es noslēpu no viņa mobilo telefonu un piezvanīju vienam draugam. Viņš atnāca un pa logu izvilka mani. Viņam piederēja „klubs“, un viņš piedāvāja man tur palikt. Pēc visa, kas noticis, es piekritu. (128)

Mans vīrs mani ļoti stipri sasīta toreiz. Viņš to ir darījis arī iepriekš, bet toreiz bija īpaši stipri. Viņš salauza man degunu, un tas bija bērnu un viņa māsas acu priekšā. Tad es nolēmu, ka viņu pametīšu un piezvanīju uz sludinājumu, kur aicināja prostitūtas. (122)

Man nebija, ko ēst, nebija darba. Ar zupu, ko mamma man atnesa, nedēļai nepietika. Man bija 16 gadu. Man bija draudzene, kura jau „strādāja“ Tallinā. Iepriekš viņa man vairākas reizes bija zvanījusi, aicinājusi. Parasti es atteicos, bet, kad patēvs kārtējo reizi gribēja mani izvarot, es piekritu. Nākamajā dienā pēc manis atbrauca mašīna. (125)

Tāpat sievietes lēmums iesaistīties prostitūcijā nav mirkļa impulss vai pašmērķis. Zināmu laiku viņa cenšas situāciju atrisināt sociāli pieņemamā veidā. Kad tas neizdodas, iesaistīšanās prostitūcijā kļūst par pēdējo līdzekli situācijas glābšanai. Tas liecina par cerību sabrukumu un vilšanos.

Praktiski visām ielu prostitūcijā iesaistītajām sievietēm seksuālu pakalpojumu sniegšana ir līdzeklis, ar ko nopelnīt narkotikām, jo absolūtais vairums ielu prostitūcijā iesaistīto

IEVAINOJAMĪBA: SITUĀCIJAS FAKTORI

Faktori, kas raksturo apstākļus un problēmas, ar ko konkrētajā brīdī sievietei jāsaskaras un kas ietekmē viņas izvēles iespējas. Piemēram, akūta naudas nepieciešamība, tuvinieka nāve; prostitūcijas infrastruktūras pieejamība tuvākajā apkārtnē (masāžas saloni, bordeļi); reklāmas medijos un publiskās vietās, kas katrs atsevišķi vai kopā nospēlē būtisku lomu sievietes rīcībā.

personu ir narkotiku vai/ un alkohola atkarīgas. Vairāku sieviešu stāsti par iesaistīšanu prostitūcijā sākas ar to, ka vispirms tika pamēģinātas narkotikas. Kļūšana par narkomāni sievietes piespiež izvēlēties kādu no naudas ātrās ieguves veidiem, un sievietēm šis veids ir prostitūcija:

Es nemāku zagt. A tā ir vieglāk nopelnīt. Nu ir, kā teikt, slikti cilvēki, bet ko darīt? Ar to var ātri nopelnīt... (I3)

Vairāk kā puse strādā dēļ narkotikām. (I10)

70-80% ir atkarīgas no narkotiskām, psihotropām vielām, alkohola. (ALo)

Kļuvušas atkarīgas, sākumā daļa sieviešu mēģina zagt, bet pēc tam nonāk uz ielas, kas kļūst par pēdējo iespēju nopelnīt, jo atkarība ir svarīgāka par visu. Arī cietumā sievietes nonāk narkotiku dēļ.

Latvijā un Igaunijā kā postsociālistiskās valstis ekonomiski apsvērumi ir izšķiroši, lai sievietes iesaistītos prostitūcijā. Jo īpaši izteikti tas notiek ekonomikas lejupslīdes laikā, kad ir augsts bezdarba līmenis, zemas algas, parādi, kas izraisa virkni sociālu problēmu. Ekonomiskie apstākļi ietekmē atsevišķu indivīdu un ģimeņu iespējas apmierināt savas pamatvajadzības, tādēļ kļūšana par atkarīgo vai iesaistīšanās prostitūcijā ir saprotama indivīdu reakcija uz notiekošo.

4.2.3 Sociālie un kultūras apstākļi

Iepriekš minēto apstākļu kombinācija un mijiedarbība bieži vien ir radījusi personu ar zemu izglītības līmeni, vājām sociālām prasmēm, šauru sociālo kontaktu loku, piesaistes trūkumu vietai un citiem cilvēkiem, iespējamu atkarību. Sievietes psiholoģiskais un sociālais portrets ir pateicīgs „darba materiāls“ vervētājiem.

Arī plašākā nozīmē sociālā vide mūsdienu Latvijā un Igaunijā nesniedz atbalstu personām ar iepriekš aprakstīto pieredzi.

Sociālajai sistēmai raksturīga sievietes kā preces, objekta uztveršana: Sākot no mažu meitenīšu pucēšanas bērnībā, mēs viņām iemācām, ka svarīgākā sievietes kvalitāte un loma ir saistīta ar viņas izskatu, reproduktīvo funkciju un atkarību no vīrieša. Lai viņa vīrietim patiktu, viņai jābūt skaistai un paklausīgai. (NDz)

Šādas idejas noved pie pašobjektifikācijas, kad sieviete saprot, ka īpaši daudz citu scenāriju kā vien sava ķermeņa pārdošana savas dzīves kvalitātes uzlabošanā viņai nav. Piemēram, kad vienai informantei tika jautāts par to, kā viņa uzzinājusi par prostitūciju, viņa atbildēja:

Man likās, ka es jau no pašas bērnības zināju. Visur, kur es skatījos, visur bija sekss pielietots. Es no pašas bērnības zināju, ka ar seksu var daudz ko panākt. Ka tu ļauj sev daudz ko nodarīt, ar to var vis kaut ko panākt. (I13)

Sievietes paustā atziņa ir ļoti nozīmīga un daudz ko izsaka – meitene kopš bērnības apzinās, ka ir prece, ka viņas ķermenis var būt prece.

Sabiedrībā tipiskās attiecības starp vīrieti un sievieti novērojais arī bijušais vervētājs:

Sieviete pa dzīvi ir mauka. Ja tu iedosi, būsi mauka. Neiedosi – arī būsi mauka [vīrieša vērtējumā un attieksmē]. (I14)

Lai arī izteikts rupji, tas visai trāpīgi raksturo lietas būtību – sieviete mūsu sabiedrībā tiek uztverta kā objekts, kas labāk vai sliktāk apmierina vīriešu vajadzības.

Sabiedrībā tiek kultivēta tāda sievišķības izpratne, kas ievirza tās tipiskos uzvedības modeļos – paklausība vīram, rūpes par ģimeni, savu ārējo izskatu:

Ir arī sievietes, kas pēc būtības jau ir geišas – sievietes, kas pēc būtības bauda apmierinājuma sniegšanu vīriešiem. Un viņas labi jūtas ar to. Geišas jau arī tika turētas kā princeses. Viņas tika apmācītas, kā dot baudu, kā gūt baudu, labas manieres, attīstīt talantus, sievišķību...Maskavā arī geišu skola ir. Pie mums arī – labo sievu skola, sievišķības skolas... (I8)

Vēl meitenēm tiek ieaudzināts, ka viņu vērtību nosaka vīrieša esamība blakus. Vīrietis tiek attēlots kā glābējs, sargātājs, aprūpētājs. Taču šāda sievišķības kultivēšana noved pie tā, ka vīra (apgādnieka) zaudēšanas gadījumā sieviete nav spējīga par sevi parūpēties. Kā saka kāds eksperts, ja meitenes tiek audzinātas ar ideju “kurš man to nopirks?”, tad prostitūcija tur ir ietverta pašos pamatos. Eksperti arī atgādina, ka mēs dzīvojam patērētāju sabiedrībā, kur katra lieta principā ir pērkama un pārdodama:

Ja mums sabiedrībā pastāv tāds uzskats, ka iet pēc pērkama seksa ir normāli, to nevar mainīt tikai ar likumu. (VN)

Tas nozīmē, ka patērētāju sabiedrības vērtības atbalsta sievietes (un arī vīriešus) ķermeņa pārdošanu

Ņemot vērā, ka tiek atļauti visi līdzekļi, lai nopelnītu naudu, prostitūcija ir ātra un reāla iespēja. Kā kuriozu eksperts atstāsta gadījumu, kad nepilngadīga meitene uz ielas mēģinājusi nopelnīt dāvanai savam puisim dzimšanas dienā. Starp motīviem eksperti atzīmē arī sieviešu vēlēšanos iepirkties „nevis Maximā, bet Sky&More”, tātad personīgas ambīcijas un vēlme pierādīt pieaugstākas sociālās šķiras, kas gan vairāk raksturīgs sievietēm, kas iesaistītas klubu un dzīvokļu prostitūcijā:

DZIMUMU LĪDZTIESĪBA

ietver principu, ka visi cilvēki, neatkarīgi no dzimuma, var brīvi attīstīt savas spējas, profesionālo karjeru un izdarīt izvēles bez stereotipu un dzimumu lomu ierobežojumiem, un ikvienam tiek nodrošināta vienlīdzīga pieeja resursiem un to izmantošanas iespējās. Tā ir situācija, kad sievietei un vīrietim tiek piešķirta vienāda sociālā vērtība un vīriešu un sieviešu ieguldījums sabiedrības labā un viņu problēmas tiek uztvertas kā līdzvērtīgas. Būtiski ir nošķirt “līdztiesības” jēdzienu no “vienādības”. Dzimumu līdztiesība nozīmē nodrošināt abiem dzimumiem vienlīdzīgas tiesības un iespējas, nevis uztvert vīriešus un sievietes kā vienādas būtnes.

Persona no labi situētas ģimenes, kurai uz vidusskolas absolvēšanu vecāki uzdāvinājuši jaunu BMW 3.sērijas (no salona). Tā kā vecāki ir strādājoši, viņi teica – tev ir mašīna, bet benzīnam pelni pati, mācies un strādā! Cilvēks izdomāja – priekš kam tērēt naudu? Es vēl jauna, smuka, man vajag laiku tusiņiem un naudu benzīnam. Viņai tika izteikts piedāvājums līdzīgi domājošu personu grupā – aizejam uz viesnīcu, patusēsīm, tur ir labi situēti klienti. Ja tev patīks, būs jautri un dabūsi naudu. Vai te mēs varam runāt, ka cilvēkam tas ir vitāli svarīgs, izdzīvošanai? Pilnīgi izslēgts! (VN)

Visi šie piemēri liecina, ka sabiedrībā tiek akceptēts arī prostitūcija kā iztikas vai papildu līdzekļu gūšanas veids. Nabadzība vai citas sociālas un individuālas problēmas dzimumus ietekmē atšķirīgi.

Vīrieši prostitūciju parasti neizskata kā naudas ieguves variantu, taču sievietēm tā ir viena no izvērtējamām naudas iegūšanas iespējām, ko galvenokārt nosaka sabiedrības priekšstati par sievietēm un vīriešu sociālajām lomām. Ja turklāt valsts likumdošana pieļauj atbilstošu infrastruktūru (reklāmas, „masāžas saloni”), tad pašos pamatos tiek leģitimēta sievietes kā objekta uztveršana un attiecīga viņas ķermeņa izmantošana.

Prostitūciju ietekmējošo apstākļu analīze sasaucas ar pētījumu par sievietes tēlu interneta vidē. Masu medijiem ir izšķiroša nozīme, vai sieviete savu ķermeni asociēs ar precī un iesaistīšanu prostitūcijā uzskatis par normālu dzīves scenāriju.

2. tabulā aplūkojams 1. tabulas papildinājums pēc Igaunijā un Latvijā veiktā pētījuma rezultātiem. Pētījums apstiprina visus teorētiski izvirzītos ievainojamības aspektus, atsedzot tos dziļākā griezumā.

2. tabula

Ievainojamības (vulnerability) aspekti, kas ietekmē sievietes iesaistīšanu prostitūcijā (papildināts pēc pētījuma rezultātiem)¹

Psiholoģiskā ievainojamība	Ekonomiskā ievainojamība	Sociālā (kultūras) ievainojamība
Agrīnas bērnības pieredze (seksuāla izmantošana, vardarbība)	Nabadzība, jo sevišķi ilgtermiņa (bads, aukstums, slikti sadzīves apstākļi)*	Ģimenes apstākļi (disfunkcionālas ģimenes – atkarības, vardarbība, vecāku nevērtība, nepilnas ģimenes, daudz bērnu ģimenes, bieža dzīvesvietas maiņa)
Psiholoģiskas traumas (zema pašapziņa, pašvērtējums, izplūdušas personīgās robežas, vājas spējas kontrolēt emocijas, augsta tolerance pret haotisku dzīvesveidu, mentālas saslimšanas, nedrošība, nevērtības sajūta)	Bezdarbs	Ģimenes locekļu, draugu ietekme (ja viņi ir saistīti ar prostitūciju un ja viņi to atbalsta)
Narkomānija	Zemas algas	Radnieku, draugu u.c. atbalsta personu trūkums, atstumtība (nespēja apmierināt pamatvajadzības krīzes gadījumā, kā arī talantu un prasmju neattīstīšana)
Agra aiziešana no vecāku mājām, grūtniecība	Mājokļa zaudēšana	Ierobežotas sociālās prasmes, vāji sociālie kontakti, piesaistes trūkums
Pēkšņa krīze, zaudējums dzīvē	Darba tirgum nepiemērotas prasmes vai prasmju trūkums, zems izglītības līmenis	Prostitūcijas izplatība (sieviešu skaits, kuras ir iesaistītas prostitūcijā)
Ambīcijas, vēlēšanās "sasniegt vairāk"	Atbildība par savu dzīvesbiedru, bērniem	Seksa pakalpojumu infrastruktūras esamība (suteneri, "masāžas saloni", reklāma)
Vēlēšanās izvairīties no vienmuļa darba rutīnas	Valsts valodas nezināšana	Pieprasījums pēc seksa pakalpojumiem
	Dzīvošana ekonomiski depresīvā reģionā	Sabiedrības attieksme pret prostitūciju, prostitūcijas normalizācija, sievietes objektifikācija

¹ treknrakstā atspoguļoti papildinājumi no empiriskā materiāla 1.tabulā minētajiem teorētiskajiem ievainojamības aspektiem.

4.3. Aktuālās vervēšanas tendences seksuālu pakalpojumu sniegšanai

4.3.1 Vervēšanas vispārīgais mehānisms

Pētījumā ļoti līdzīgu vervēšanas mehānismu atklāja gan ielu prostitūcijā iesaistītās sievietes, gan bijušie vervētāji, gan eksperti. Galvenā atziņa ir tā, ka praktiski nav sastopama fiziski vardarbīga vervēšana. To pašu apliecina arī citviet veiktie pētījumi. Tai pašā laikā fiziskas vardarbības trūkums neizslēdz cita veida vardarbību un to, ka šis arguments var kalpot prostitūcijas legalizācijai.

Vervētāju izstrādātā shēma un pielietotās metodes nav saistītas ar fiziskas vardarbības pielietošanu, jo tas palielinātu vervētāju atbildību. Pašlaik atbildību par notiekošo var uzvelt prostitūcijā iesaistītajām personām:

Šī shēma ir tik eleganta un manipulējoša, tā, ka upuriem nav priekšstata [par to, kas patiesībā notiek]. Viņiem drīzāk ir jautājums pēc tam – nu kā es varēju tam piekrist?! (NDz)

Eksperte apraksta tipisku vervēšanas shēmu, kur standarta upuris ir meitene vēlīnā pusaudža vecumā (18±5 gadi):

Viņām pamatā ir vēsas attiecības ar vecākiem...vai novārtā pamestas, bet jebkurā gadījumā viņas pasaulē atrodas vienas pašas. Viņām dažādu iemeslu dēļ trūkst atbalsta sistēmas. Vīstipiskāk viņām bērībā bijusi seksuālas vardarbības pieredze, vismaz apcāmdīšana vai kaut kāds seksuāls moments, kas netiek pārstrādāts un pārrunāts. Un tad meitene kaut kur kaut kā iepazīstas... Vai nu uzrodas kāda draudzene, vai nu vīrietis, kas sāk pildīt to funkciju, kas viņām ārkārtīgi pietrūkst – rūpēties. Ir gadījumi, kad ļoti primitīvi – pabaro, izgulda, bet vēl bijuši gadījumi, kad iedod kaut kādas ekstrās, ko tas bērns nevar dabūt. Nav, bet gribas. Tur ir tāda aprūpējošā funkcija – vai nu materiālā, vai nu emocionālā. (NDz)

Ekspertes stāstītais sasaucas ar to informāciju, kas atklāta nodaļā par cēloņiem, kuru dēļ iesaistās prostitūcijā. Sievietes dažādos veidos ir neaizsargātas, kas viņas padara par pieejamām narkotiku izplatītājiem un seksa pakalpojumu sniegšanas organizatoriem.

Vervēšana prostitūcijai lielākoties nav institucionāla un formāla; tā notiek nodibinot personīgas attiecības. Informantu stāstos kā svarīgākie atbalsta sniedzēji ir minētas draudzenes. Vārdam “draudzene” šai gadījumā ir ļoti plašs pielietojums. Ar to tiek apzīmētas meitenes, ar kurām kopā būts no bērības, kā arī nejaušas paziņas. Ar draudzeni tiek saprasta persona, kam sieviete emocionāli uzticas. Jebkurā gadījumā draudzene ir biežāk minētais vervētāja sinonīms:

Nu, kāpēc viņas to sāk, ir katreiz savs stāsts, bet, nu pārsvarā ir tā, ka meitenes atved meiteni šurp, draudzene atved draudzeni, un meitene redz, ka te var nopelnīt... (I12)

Vervēšanu zināmā mērā var uzskatīt par tikla mārketingu – „nāc pats un atved draugu”. Prostitūcijā jau esošās sievietes vai sutenera ietekmē, vai pēc savas iniciatīvas iesaista prostitūcijā sievietes no savas tuvākās apkārtnes.

Ļoti bieži iepazīšanās ar “draudzeni” notiek kritiskās dzīves situācijās, kad nav pajumtes, iztikas un arī jebkāda atbalsta:

Kā šodien atceros – sēžu un pienāk kāda meitene. “Ko tu raudi?” viņa saka. Es viņai saku: “Es nezinu, kur iet, es nezinu, ko darīt”. (I1)

Kā iepriekš minēja eksperte, vervētāji šai brīdī izpilda ļoti svarīgo aprūpes funkciju, kas sievietei nepieciešama – sniedz fizisku un emocionālu palīdzību. Pabarojot, apģērbjot un izrādot citas nepieciešamās rūpes, viņi iemanto sievietes uzticēšanos.

Pārliecināšanas process kļūst par narkomāni vai prostitūtu var būt pietiekoši garš, atkarībā no tā, kā veicas ar uzticības radīšanu. Vervētāju attieksme pret sievietēm šinī posmā ir ļoti labvēlīga, pieņemoša un saprotoša. Sievietēm, salīdzinot ar savu iepriekšējo pieredzi, šķiet, ka šie cilvēki beidzot ir tie, kuri viņu saprot un var sniegt visu vajadzīgo atbalstu. Vervēšanas periodā sievietei nekas netiek uzspiests vai pieprasīts, kas, protams, iemidzina sievietes modrību un rosina uzticēšanos:

Tā mēs sākām draudzēties. Viņa man dažreiz uzlika aliņu: “Dava, es uzlikšu tev aliņu, pastāvi, man skumīgi vienai pašai”. Labi. Bez nekādas nelabas domas es stāvēju, runājāties...pēc kāda laika viņa man piedāvāja aizbraukt līdzī, nekā nedarīt, par to viņa ar mani padalīsies uz pusēm. Vēlāk man Liene piedāvāja iet pie sevis dzīvot... tā mēs kopā noblandījāties kādus 5 gadus. (I12)

Vervēšanas perioda tipiskākā frāze ir “tevis nekas nebūs jādara”.

Neviens sievietes nespēj ar varu kāpt mašīnā, bet mierinoši saka, ka var panākt līdzī pa ielu, pastaigāties:

Apstājas mašīna, un tas uz mani atstāja tādu iespaidu! Kā viņa nebaidās tur sēsties vai ko tur! Zini kā, pirmo reizi mūžā galvaspilsētā...Viņa saka: “Tu stāvi šeit, nekur neej, es tūlīt atgriezīšos!” Tagad es saprotu, kur viņa aizbrauca un ko darīja, bet toreiz?!”(I1)

Pēc tam “iesācējas” tiek ņemtas līdzī mašīnā pavizināties, kur viņām tiek skaidri darīts zināms, ka viņas “neko tādu nedarīs”, ka viņas pie šīs kopienas pavisam noteikti nepieder. Ļoti iejūtīgi un uzmanīgi pret jaunpienācējām izturas arī klienti:

Apstājas mašīna un tāds padzīvojis vīrietis... izkāpj un nāk pie manis un saka: “Bet kāpēc jūs nepienākat?””A kāpēc man pie jums būtu jāpieiet?””Ā, jūs noteikti pirmo reizi?””Ko

**VERVĒŠANAS METODES:
„TEV NEKAS NEBŪS
JĀDARA”**

Vervēšanā reti tiek izmantota fiziskā vardarbība, tādēļ „draudzeņu” loma un pieradināšana pie domas par sevis pārdošanu ir daļa no vervēšanas procesa. Sākotnēji no personas netiek prasītas nekādas seksuālas darbības, tādā veidā pieradinot pie vides un pie domas, ka prostitūcijas ir „normāla” ikdiena.kā vienādas būtnes.

**VERVĒŠANAS METODES:
„DRAUDZENE” UN „TĪKLA
MĀRKETINGS”**

Ietver principu, ka visi cilvēki, neatkarīgi no dzimuma, var brīvi attīstīt savas spējas, profesionālo karjeru un izdarīt izvēles bez stereotipu un dzimumu lomu ierobežojumiem, un ikvienam tiek nodrošināta vienlīdzīga pieeja resursiem un to izmantošanas iespējas. Tā ir situācija, kad sievietei un vīrietim tiek piešķirta vienāda sociālā vērtība un vīriešu un sieviešu ieguldījums sabiedrības labā un viņu problēmas tiek uzvertas kā līdzvērtīgas. Būtiski ir nošķirt “līdztiesības” jēdzienu no “vienādības”. Dzimumu līdztiesība nozīmē nodrošināt abiem dzimumiem vienlīdzīgas tiesības un iespējas, nevis uzvert vīriešus un sievietes kā vienādas būtnes.

pirmo reizi?!” “Ā, nu jūs pirmo reizi. Nu, varbūt ieiesim kafejnīcā?”... Kā viņš mani pabaroja! Vēl naudu iedeva! (11)

Pirmajā acu uzmetienā vārdi “tev nekas nebūs jādara” ir neracionāli un neloģiski, jo kādēļ gan lai kāds dalītos ar nopelnīto naudu vienkārši tāpat? Tomēr dziļākā nozīmē šie vārdi ir racionāli, jo vervētāju turpmākie ienākumi ar lielu uzviju atsver sākotnējos ieguldījumus. Turklāt šie vārdi ļoti labi darbojas:

Sākumā tas viss izskatās kā tāds jauks pasākums. Ir vīrieši, kuri labi izturas, ir sekss, un tad pēkšņi uzrodas finansiāls pabalsts, ko tās meitenes īstenībā bieži pat neuztver kā maksu par seksuāliem pakalpojumiem. Un šī shēma kā tāds tusiņš sāk atkārtoties. Ja iepriekš bijusi seksuāla vardarbība, tas var uzdzīt lielu nepatiku tajā mirklī, bet tas var šķīst arī kā pats par sevi saprotams. Tam bērnam, kas ilgstoši cietis no seksuālas vardarbības, tas neko vairs nenozīmē. Tur nav ne morālās, ne fiziskās komponentes. Tā ir daļa no tā, pie kā viņš ir pieradis. (ND3)

Pakāpeniski sieviete pierod pie sastapto cilvēku dzīvesveida un vērtībām, turklāt viņai bieži vien nav citas alternatīvas dzīvē.

Sievietes ierauga, ka arī šādi var nopelnīt naudu, tādēļ pakāpeniski izzūd iespējamā pretestība. Papildu tam darbojas kauna sajūta par to, ka cilvēki viņai palīdzējuši, bet viņa nevar to atlidzināt:

Nu ko es te katram kaut ko prasīšu. Bet man patiesībā to bija ļoti grūti izdarīt... pārkāpt tam visam... pēc tam es zagu. (11)

Kombinācijā ar bezdarba situāciju, zināšanu un pieredzes trūkumu prostitūcija kļūst par reālu un praktiski vienīgo izeju no situācijas. Starp motīviem, kādēļ sieviete nolemj “pamēģināt”, ir arī ticība, ka tas nebūs grūti (sevišķi, ja apkārt ir labvēlīgi un „atbalstoši” cilvēki) un ka tā būs viegli un vienkārši nopelnīta nauda. Tas nozīmē, ka starp uzskatiem, ko vervētāji sievietēm nodod, ir arī pārliecība par pārtikušu dzīvi, iespēju dzīvot labāk nekā citi, ka tas no sievietes „neko neprasis”. Izpratne par lietu isto dabu nāk pēc tam:

Likās, ka šeit ir viegla maīze. Šeit nav viegla maīze. Šeit ir risks, šeit sit, griež. Policija dara pāri. (15)

Par prostitūtu es strādāju ilgi. Dzīve tā salikās. Man nav ne mammas, ne tēta, vajadzēja kaut ko ēst, kaut kur dzīvot. Uz ielas varēju dabūt naudu, iepazīties ar meitenēm...visu dzīvi iela man sabojājusi, bet ja ne iela, es būtu badā nomirusi. Izejas nebija, cietu visus pazemojumus – visus kņopļus.. ļoti daudz ir slimu cilvēku, ļoti daudz meiteņu nomirusas. (16)

Un tikai, nonākot ārzemēs, tās meitenes sāk saprast, kur viņas ir nonākušas. Un tad ieslēdzas izdzīvošanas moments. (ND3)

Kā redzams, centrālo lomu vervēšanā nosaka personīgi kontakti ar cilvēkiem, kuri jau iesaistīti prostitūcijā vai narkomānijā, ko speciālisti dēvē par vervēšanas „otro vilni”. Vervētāji ļoti prasmīgi izmanto vietu un laiku (situāciju), lai viņu nodoms izdotos.

Sievietes savos stāstos atklāj arī suteneru lomu, kuri ir mazāk pazīstami nekā draudzenes, varbūt bez emocionālas pieķeršanās, taču arī ar labu, saprotošu attieksmi sākumā:

Tajos laikos bija suteneri uz Čaka ielas. Un tad viņa [čigāniete] mums pienāca klāt. Prasīja, vai negribu nopelnīt naudu. Protams, man nebija neviens, kas drēbes nopērk. Mums teica – apģērbieties tā paplīkāk, mēs zinājām, kas mums bija jādara. Vienīgais, mēs teicām, ka neesam vēl gulējušas, bet mums teica, ka ir daudz citi veidi, kā to izdarīt. Mums tur visu iemācīja, nebija nekādu problēmu. (113)

Igaunijas eksperts stāsta, ka viņa praksē bijis gadījums, kad nelielā ciematā visas attiecīgā vecuma meitenes, izņemot vienu, prostitūcijā iesaistījusi vietējā iedzīvotāja, kurai piedēris bordelis.

Iepazīšanās ar šo vidi un iespēju nopelnīt ar prostitūciju naudu var būt lēns un pakāpenisks process, kamēr sieviete piekrīt nodarboties ar prostitūciju. Taču visos gadījumos iesaistīšana prostitūcijā tiek ļoti uzmanīgi, maigi un neatlaidīgi vadīta:

Tur un tur par vienu un to pašu runā. Kas – visa pilsēta par to vien domā, vai?! (11)

Viena no informantēm stāsta, ka 10 gadu vecumā ar draudzenēm, staigājot pa parku, sastapusies ar vīriešiem, kuri par zināmām darbībām (“paskatīties, pastrādāt ar rociņu”) meitenēm maksājuši 1-2 latus:

No sākuma no manis to slēpa, jo domāja, ka es visiem to izstāstīšu, jo es biju no diezgan labvēlīgas ģimenes. Pēc kāda gada es jau sapratu, kas un kā. 13 gadu vecumā es sāku mukt no mājas. Sēdējām parkā, dzērām alīņu, naudu vajadzēja... tad es pelnīju tikai ar to, ka mani ņēma līdz draudzene, lai es vienkārši pastāvu malā. Pēc tam jau tas vīrietis pats piedāvā paskatīties kādu miesas daļu, paaiztikt, par to viņš piemaksās. (112)

Kā redzams, **personīgi kontakti ar seksa industriju pārstāvošām personām ir ļoti efektīvs vervēšanas paņēmiens. Turklāt vervēšana prostitūcijai notiek pakāpeniski un. sievietēm ir laiks sevi pieradināt pie tā jeb iekšēji “akceptēt” šo situāciju.**

Svarīgi uzsvērt to, ka tieši šāds vervēšanas mehānisms darbojas arī narkotiku tirdzniecībā. Cilvēki, kuri piedāvā narkotikas, ir vai nu emocionāli tuvi, vai arī viņu dzīvesveids ir sieviešu redzeslokā:

VERVĒŠANAS METODES: SUTENERI

Iesaistīšana prostitūcijā ir lēns process, kas parasti tiek vadīts bez fiziskās ietekmēšanas. Sutenerisms ir starpniecība un prostitūcijas organizēšana, kas Latvijā ir krimināli sodāma. Tomēr, bieži sutenera lomu pilda personas dzīvesbiedri, narkotiku dīleri, vai latentajā (telpu) prostitūcijā augstāka līmeņa organizētās noziedzības pārstāvji (masāžas salonos, dzīvokļos, bāros u.c.).

Mamma noņēmās ar narkotikām.. tirgoja.. un man kļuva interesanti [13 gadu vecumā]. (12)

Atkal priekšplānā izvirzās saprotoša draudzene, kas izturas aizbildnieciski un nemanāmi pieradina pie attiecīga domāšanas veida un uzvedības. Dažkārt pat grūti nošķirt, kurš no mērķiem ir primārais – prostitūcija vai narkomānija.

No vervētāju viedokļa drošāka garantija iesaistīšanai prostitūcijā ir narkomānija, jo prostitūcija pēc tam pievienosies automātiski. Ir arī pretēji gadījumi, lai samierinātu sevi ar domu, ka iesaistījies prostitūcijā - meitene sāk lietot narkotikas. Katrā ziņā abi minētie “biznesi” ir ļoti cieši saistīti.

Pat fiziski to infrastruktūras ir sakārtotas tā, ka turpat vienā pilsētas rajonā (ielā) ar prostitūciju var nopelnīt naudu narkotikām un tur pat tās arī nopirkt. Arī bijusi bārmene masāžas salonā atzīst, ka infrastruktūra vienmēr ir ļoti pārdomāta:

Ļoti praktiski izmantotas telpas, teiksim tā. Bārs bija diennakts, visu laiku ir noslogojums. Ir solārijs, var uz masāžu, iedzer pirms vai pēc... un tad jau es zināju – šitais klients iet uz masāžu, iznāk, dzer 50 gramus konjaku ar citroniņu...tā ir sistēma. (132)

Zināmā mērā prostitūcijā iesaistīto sieviešu atkarība no narkotikām samazina organizēto noziedzību uz ielas. Kā apgalvo eksperte, kura divus gadus strādā ar sievietēm, organizētās prostitūcijas uz ielas praktiski nav. Tas nozīmē, ka praktiski nepastāv arī sutenerisms – sievietes darbojas savas iztikas pelnīšanai, un viņas vairs nav jāpiespiež. Atsevišķos gadījumos sutenera funkcijas veic sievietes dzīvesdraugs. Pārsvārā dzīvesdraugs arī ir narkotiku atkarīgais, un šādās situācijās sievietes pelna naudu gan sev, gan sava dzīvesdrauga vajadzībām. Šeit var diskutēt par to, vai ielu prostitūcijā pastāv organizētā noziedzība. No vienas puses, kā atzīst daži eksperti, organizētas noziedzības nav, jo nav trešo personu, kas organizē prostitūciju. No otras puses, šajā līmenī atsevišķa organizēšana nav nepieciešama, jo sievietēm nav citas izvēles. **Ielu prostitūcijas gadījumā trešās personas, kas gūst labumu no tā, ir narkotiku izplatītāji.**

Tiešāka, fokusētāka rekrutēšana prostitūcijai notiek augstākos līmeņos jeb latentajā prostitūcijā. Taču arī tur nav nepieciešami fiziska piespiešana. Lielākoties sievietes to uzsāk ar mērķi nopelnīt naudu, iegūt tās materiālās lietas, kad agrāk pietrūkušas, jo, salīdzinājumā ar citām iespējamām alternatīvām, naudas iegūšana prostitūcijā šķiet racionāla izvēle:

Eiropas līmeņa dzīvokli... viņa saka – priekš kam man strādāt Maksimā par 200 latiem, šeit es to nopelnu pa nedēļu un strādāju, kad gribu. (ALo)

Šāda izvēle neatklāj to, ka prostitūcija ir sievietes „sapņu profesija”, bet to, ka tas ir racionāls, normāls un salīdzinājumā ar citiem pat izdevīgāks naudas iegūšanas veids. Par tādu tas diemžēl kļūst, izvērtējot iespējamo atalgojumu citās darba vietās un tam sekojošo iespēju nodrošināt savas un ģimenes pamatvajadzības. Turklāt, kā liecina intervijas ar sievietēm

Latvijā un Igaunijā, viņu vajadzības parasti nav pārspilētas. Viņas vēlas atsevišķu istabu vai dzīvokli, finansiālu un materiālu stabilitāti.

Tātad **viens no vervēšanas veidiem, kas iezīmējas pētījumā, ir augstāk aprakstītais – vervētāji, izmantojot sievietes bezpalīdzību, izrāda rūpes, atbalstu, līdz brīdim, kad ir ieguvuši klientu narkotiku noietam un darbinieci prostitūcijai.** Tomēr ir arī otrs vervēšanas mehānisms. To ļoti skaidri atklāj intervija ar bijušo rekrutētāju un arī pētnieku veiktā interneta portālu kontentanalīze. Proti, seksuālu pakalpojumu sniegšana Latvijā ir institucionalizējusies un tiek uztverta kā jebkurš cits darbs. No vervētāju puses tā vairs nav deviāta, slēpjama rīcība, bet gan darbs, kurā ir karjeras izaugsme, elastīgs darba laiks utml. Visticamāk, šīs tendences jāuzlūko kā mēģinājumu normalizēt un nostiprināt (legalizēt) prostitūciju.

Bijušais vervētājs, kurš piekrita intervijai, 90. gadu beigās kopā ar sievu nodarbojies ar sieviešu vervēšanu seksuālu pakalpojumu sniegšanai Šveices klubu tīklā. Kopā viņi savervējuši vairāk nekā 10 sievietes, taču uzskata, ka tajos gados Latvijā savervēti un uz ārzemēm aizsūtīti vairāki tūkstoši meiteņu:

Viņas veda uz Šveici. Džusenēm vienkārši piedāvāja, ka viņas tur par attiecīgām naudiņām, kā lai tev pasaka... koroče, Šveicē ir šausmīgi dārgs šņabis. Un viņām ir jāizcīzē no klientiem šņabis. Un pēc tam, ja viņas grib, ta viņas pārģuļ ar tiem klientiem. Tā nav spiesta lieta, bet viņām to atklāti pateica. Latvijā viss tika apskaidrots. Es viņas ķēru uz sludinājumiem “piedāvā darbu”... es ķēru arī uz Čaka ielas. (114)

Pašus vervētājus šī nodarbē iesaistījusi sievas māsa, kura Šveices vervēšanas tīklā bijusi “vadošs darbinieks”:

Viņa no sākuma pati sniedza pakalpojumus, tad viņa apprecējās ar vecu pensionāru un pacēlās, tad jau viņa pati vairs nestrādāja, bet piegādāja un kontrolēja. (114)

Uz Čaka ielas tika vervētas sievietes, kas jau ir iesaistītas ielu prostitūcijā, bet, izmantojot sludinājumus, tika rekrutētas sievietes bez prostitūcijas pieredzes.

Attieksme pret abām šīm grupām no vervētāja puses bija atšķirīga. Sievietēm, kuras iesaistītas prostitūcijā, lietas būtība tika paskaidrota uzreiz, tiešos vārdos, argumentējot ar lielāku peļņas iespēju Šveicē nekā Latvijā. Papildus tam vervētājs aizstāvējis sievietes no suteneriem, jo tie “noņem naudu meitenēm”. Vervētājs uzvedies ļoti pārliecinoši, aizbildnieciski, arī flirtējis ar sievietēm, tādējādi raisīdams sieviešu uzticēšanos:

“viņa jau domāja, ka viņa kopā ar mani brauks”. (114)

Kā kuriozu gadījumu vervētājs atstāta to, ka viena no savervētajām meitenēm bijusi “liela kriminālpolicista māsa”, kura arī ļoti apzināti devusies „peļņā” uz ārzemēm. Nepieredzējušas sievietes vervētas caur sludinājumiem:

Ielika avīzē sludinājumu, ka piedāvā darbu ārzemēs. Viņa piezvanīja, sarunāju randiņu ar viņu

VERVĒŠANAS METODES: DARBA PIEDĀVĀJUMI

Darba piedāvājumi var būt tieši (darbs bordelī, bārā, „masāžas salonā”), parasti ārvalstīs, jeb netieši un maldinoši – piedāvājot it kā leģitīmu darbu, piemēram modeļu aģentūrā, bet realitātē darba vidē tiek prasīti citi pakalpojumi. Neatkarīgi no tā vai persona piekrit seksuālai ekspluatācijai, jeb ir nosūtīta ar viltu, tā tiks uzskatīta par cilvēku tirdzniecību.

kafejnīcā... man kafejnīca izmaksāja nāvīgi dārgi!!! Satikāties, pastāstīju, ar ko būs jānodarbojas, kādas naudas, cik procenti viņai paliek...un viņa bija ar mieru un brauca projām. (I14)

Sievietes bez pieredzes dažkārt bijis grūti pierunāt:

Bija tādas, kurām vajadzēja bišķi vairāk paskalot, papūderēt, nu, tās smadzenes [uzsvērt labumus, kas sievietes sagaida, pastiprināti mierināt]...bija arī tādas, kam salika zobus, sapirka drēbes smukas, pie friziera aizveda, kā saka, tirgus veidolu uztaisīja, un bija prom. (I14)

Vervētāju stāstītais sasaucas ar iepriekš minēto par to, ka vervētājs dažādos veidos izraisa uzticību, izrāda rūpes par sievieti ar mērķi ievilināt vēlamajā nodarbē. Iepriekš minētā “smadzeņu skalošana” gan bijusi jālieto reti. Lielākoties tikusi skaidri pastāstīta lietas būtība, bez melošanas un izskaistinājumiem. Kā apgalvo vervētāji, sieviešu kontingents bijis ļoti dažāds – bez darba, kuras “bomžojušas”, bet bijušas arī tādas, par “kurām nekad nepadomās”, vecumā no 18-40 gadiem, gan no laukiem, gan no pilsētas. Viņuprāt, tā 100% bijusi sieviešu brīva izvēle, ko apliecina, piemēram, tas, ka braukt uz Šveici piekritušas arī materiāli nodrošinātas sievietes:

Kas viņām trūkst, nezinu, bet viņas ir gatavas braukt, viss, čau! (I14)

Vervētāji uzskata, kā līdzīga shēma tiek realizēta arī pašlaik. Runājot par iemesliem, kādēļ sievietes piekrīt šādam darbam, ir vēlēšanās iegūt „ātru naudu”, “nevis braukt uz lauka bietes ravēt, bet sēdēt ar večiem krogā”.

Kopumā vervētāju paustā attieksme sievietes uzskata par objektu, kuru var pirkt un pārdot, un tai pašā laikā arī atbildīgu par pieņemto lēmumu.

Piemēram, vervētāji apraksta gadījumu, kurā meitene pārdota Latvijā vairākas reizes, līdz nonākusi ārzemēs. Vārdi, ar ko informanti apraksta sievieti, izslēdz ideju par brīvu, pašnoteikties spējīgu personu; viņa ir tikai un vienīgi prece:

Atveda man viņu kaimiņš, saka, nu nevaru es viņu mājās pie sievas vest. No mašīnas ārā arī nemetīs. Nu, es viņu izguldināju, otrā rītā tirgū sapirkām štātes, nu, un tad viņi ņēma viņu un tirgoja. Braukāja un tirgoja. Pa 10 lati, 15 lati... atlaides arī bija...gaterī visi strādnieki pēc kārtas...nauda visa viņai, jo paši viņi [vedēji] tikai izklaidējās. Trīs dienas viņi šitā braukāja pa mūsu pagastu apkārtni un piedāvāja, pēc tam viņa aizbrauca uz Šveici. (I14)

Jautāts, kādēļ šādā gadījumā atteicies no naudas, vervētājs saka, ka viņš saņēmis naudu par meitenes aizsūtīšanu uz Šveici. Viņš arī sarunā apliecina, ka šinī biznesā iesaistīta ļoti liela nauda, ja viņam kā zemākajam ķēdes posmam maksāti 700 lati.

Vervēšanas laikā nav bijuši nekādi konflikti ar policiju, jo vervētāji neko nav darījuši vardarbīgi. Šī nosacītā brīvprātība izslēdz to, ka sievietes varētu iet uz policiju sūdzēties.

Vervētājus raksturo divkosīga attieksme pret savu nodarbi – viņi vienlaikus to nosoda, uzskata par deviantu un tomēr saņem par to naudu. Vēlāk gan tieši morālu apsvērumu dēļ viņi šo nodarbi pārtraukuši, arī ar sievasmāsu pašlaik nekādas attiecības uzturētas netiek.

Līdzīgu vervēšanas pieredzi atklāj arī vervētāja no Igaunijas. 90.gadu vidū viņa tikusi iesaistīta prostitūcijā un dažus gadus bijusi „meitene”, bet pēc tam administratore bordeli. Kad policija aizvēra bordeli, viņa apprecējās un pārcēlās uz dzīvi Vācijā. Nelielā Vācijas mazpilsētā viņa atvērusi savu „klubu”, kas atbilst vietējai likumdošanai un kur klienti saņem erotisko masāžu un seksa pakalpojumus. Pēc vervētājas vārdiem pašlaik tur ir „nodarbinātas” trīs sievietes.

Vervētāja uz Vāciju aicina sievietes no Igaunijas, Latvijas un Lietuvas, izmantojot personīgos kontaktus, sludinājumus laikrakstos un internetā:

Lielākoties es ņemu sievietes no Igaunijas, tad no Latvijas un Lietuvas. No Igaunijas 90% sieviešu nāk mierīgas un čaklas. No Viļņas un Rīgas ir vairāk problēmu. (I31)

Vervētāja apraksta arī tipisko sieviešu situāciju un sociāldemogrāfisko raksturojumu, kuras atsauca sludinājumiem:

Visvairāk atsauca 36-38 gadus vecas sievietes. Visām viņām ir problēmas – finansiālās, psiholoģiskās, ģimenes problēmas. Bēg no vardarbības mājās, no saviem vīriem. Visas ir nobijušās. Runā ar mani stundām, prasa daudz jautājumu, dažreiz zvana man vairākas reizes dienā... tās, kuras atbrauc līdz šejieni, ir ļoti sliktā psihiskā stāvoklī. Mēs dažreiz sēžam visu nakti, runājam. Es mierinu. (I31)

Šis stāsts apstiprina iepriekš minēto par dažādiem sieviešu ievainojamības/ bezpalīdzības aspektiem un to, cik šādā brīdī viņas ir ietekmējamā un viegli pakļaujamas.

Vervētāja stāsta, ka sievietes viņas „klubā” „strādā” vidēji 3-4 nedēļas, kas, viņai, protams, nav izdevīgi:

Vairākas [sievietes] ātri nogurst, 3-4 nedēļas un grib mājās. Citas staigā no vienas vietas uz otru, jo katrā vietā „jauniņās” vairāk nopelna pirmajā laikā. (I31)

Vervētāja apgalvo, ka vardarbība pret sievietēm nav jāpielieto un ka šī nodarbe lielākoties nav bīstama. Jāuzmanās esot no Vācijā dzīvojošiem albāņiem, kuri sievietēm atņēmot dokumentus un viņas pārdodot.

Latvijas eksperti apgalvo, ka pēdējo gadu laikā var runāt par t.s. ķēdes vervēšanu:

Es aizbraucu labāka darba tīkojumos uz kaut kuriem, strādāju noteiktā sfērā – vai nu laulības uztaisū, vai bordelī, esmu labi nopelnījis, atgriežos atpakaļ, pastāstu savam paziņam, draugam vai radniekam, un viņš aizbrauc manās pēdās. Otrs variants – aizbraucu uz šādu pasākumu, pasākums ir noticis, bet solītā nauda tiks samaksāta, kad piegādāšu nākamo klientu. Tātad tādi skarbi noteikumi. Bet ir praktiski izskausta vardarbība. (ALu)

Viņuprāt, vervēšana notiek privātās attiecībās, bez sutenerisma:

Gan jau, ka tur kāda draudzene draugiem.lv uzraksta, ka es atbraucu uz Rīgu, labi dzīvoju, tur Dolce Gabana, Armani, ar tevi...un viss ir skaisti, bet lai tā būtu vervēšana, lai gūtu kādu labumu, nē, tas nav tik izplatīti. (ALo)

Eksperti norāda, ka tiek izraudzīts speciāls meiteņu kontingents, piemēram, fiktīvajām laulībām sievietes ar pamatizglītību, ar garīgo atpalicību:

Tur netiek piemeklētas meitenes kā uz prostitūciju – izskatīgas. Vajadzīga pase, neprecējusies un... lai šī persona nav pārāk gudra. (ALu)

Gudrību kā vervēšanai nenoderīgu kvalitāti apstiprina arī bijusī bārmene:

Biju pārāk gudra. Tu zini, mums tas darbu sadalījums bija tāds – es ar smadzenēm strādāju pa dienu, naktī ar šarmu strādāja mana kolēģe. (I32)

Spilgtākais secinājums no vervētāju intervijām ir tas, ka lielā daļā vervēšanas gadījumu nav nepieciešama pierunāšana vai melošana, vai fiziska vardarbība, kas it kā attaisno ideju par sieviešu brīvo gribu. Lietas tiek sauktas īstajos vārdos, prostitūcija institucionalizējas. Fiziskas vardarbības vietā tiek lietotas citas vardarbības formas un manipulācijas, izmantojot sieviešu bezpalīdzības jeb ievainojamības dažādus aspektus – naudas trūkumu, sociālā atbalsta trūkumu, seksuālas izmantošanas radītās sekas u.tml.

Tādēļ nosacītais vardarbības iztrūkums nav arguments prostitūcijas legalizācijai vai atbildības uzvelšanai tikai sievietēm, kuras iesaistītas prostitūcijā.

Ielu prostitūcija pēdējā laikā nav tā CT forma, kas tiek organizēta un vadīta. Atšķirīga ir situācija, kad notiek vervēšana klubiem Latvijā un ārzemēs, kā arī uz iesaistīšana fiktīvajās laulībās.

Īpaša uzmanība pētījumā tika veltīta jautājumam, vai iesaistīšanās prostitūcijā ir vērtējama kā sievietes brīvā griba.

Apkopojot informantu pausto informāciju un ekspertu viedokli, jāsecina, ka iesaistīšanai prostitūcijā praktiski nepiemīt brīvās gribas komponente.

Psihologi atklāj, ka dažkārt cilvēkiem ir tādas rakstura struktūras, kas par normālu, sev pieņemamu uzskata praktiski jebkuru rīcību – „pazagt, padurties” un par problēmu vai deviantu rīcību to nesauc. Tāpat vismaz teorētiski var būt nimfomānes, kam šāda veida sekss ir vajadzība, nevis apstākļu diktēta rīcība. Kā novērojuši eksperti, abi minētie gadījumi nav bieži sastopami:

Aptaujājot tās pašas personas, es savā pieredzē vienu vai divas varbūt esmu redzējis un runājis, kuras saka – jā, man tas darbs patīk! Pārējām visām ir kaut kas, kas viņas virza to darīt – narkotikas, kredīti, daudz kas var būt. Vīrieši to dara tikai labas dzīves tīkojumos, jo vīriešu sekss ir maz piedāvāts, līdz ar to cenas ir daudz lielākas, tur vienīgais ir nauda. (ALu)

To, ka šāda veida seksuālas attiecības nav pašmērķis, apliecina arī informantu stāstītais. Intervētās sievietes ļoti krasi nošķir savu nodarbošanos no savām jūtām:

Klienti ir klienti, bet mīlestība ir mīlestība! (I3)

Kā stāsta eksperts, iespējams, ka īpaša patika šādām dzimumattiecībām vairāk var būt raksturīga tam nelielajam citam prostitūtu „slānim”, kuras var izvēlēties klientus:

Viņas varbūt pārsvarā strādā uz pastāvīgiem klientiem, kur ir „kārtīgi” vīrieši, kuriem ir patīkami sniegt šos pakalpojumus. (BM)

Cits eksperts turpretī norāda, ka šāda vēlme drīzāk jāvērtē kā specifiska personības īpatnība un parasti tomēr nav saistāma ar cilvēka integritāti un nobriedušu personību. Viņš uzsver, ka, ja sievietei nav baidas no dzimumattiecībām, tad to var dēvēt par legālu izvarošanu.

Kopumā šī pētījuma dalībnieki apgalvo, ka, neraugoties uz ļoti plašu motīvu un apstākļu amplitūdu, kuru dēļ sievietes iesaistās prostitūcijā, to nevar uzskatīt par īpašu aicinājumu, kas patīk tieši „darba” specifiskas dēļ.

Šī pētījuma empiriskais materiāls nedod pierādījumus, ka prostitūcija sievietēm būtu pašmērķis:

Vai tas bija brīvprātīgs lēmums... nē, tas bija piespiedu lēmums. (I18)

Prostitūcija uzskatāma par leģitīmu, sabiedrībā akceptētu veidu, līdzekli, ko sieviete izmanto citu mērķu sasniegšanai. Lielākoties tā ir apstākļu diktēta rīcība, ko pavada akūtas psiholoģiskas vai sociālas problēmas. Tajās situācijās, kādās sievietes ir, viņu pieņemtais lēmums ļoti nosacīti vērtējams kā brīvās gribas izpausme. Tur nevar runāt par sievietes psiholoģisko stabilitāti un gatavību pieņemt racionāli izsvērtu lēmumu:

BRĪVĀ GRIBA UN PROSTITŪCIJA

Brīvā griba ir saistīta ar personas psiholoģisko briedumu un stabilitāti, racionāli izsvērtu lēmumu pieņemšanu, savu lēmumu seku apzināšanos. Prostitūcijas gadījumā lielākoties tā ir apstākļu diktēta rīcība, ko pavada akūtas psiholoģiskas vai sociālas problēmas, ko grūti vērtēt kā brīvās gribas izpausmi.

Es pēdējos trīs mēnešus biju šoka stāvoklī. Man bija izgudusi jebkura robeža starp labo un slikto, starp pieņemamo un nepieņemamo. (I21)

Psiholoģiskā nozīmē sievietē ir pārcietusi traumas bērnībā un pusaudža vecumā - tajā laikā, kad viņai nebija iespēju pieņemt neatkarīgu lēmumu. Šīs traumas nav ārstētas, viņai nav personīgo resursu sevis pasargāšanai, tādēļ viņa joprojām ir ievainojama un atbilst „ideāla upura” psiholoģiskajām, sociālajām pazīmēm. Un šādā nozīmē prostitūciju var uzskatīt par vienu no cilvēku tirdzniecības formām.

Neraugoties uz minētajiem apstākļiem, politiskās un sabiedriskās diskusijās brīvās gribas esamība un fiziskas vardarbības iztrūkuma argumenti tiek izmantoti ļoti bieži, ar to pamatojot prostitūcijas legalizācijas nepieciešamību. Tomēr tas vērtējams kā stereotipisks un manipulatīvs paņēmieni politiskai bezatbildībai un prostitūcijas kā sociālas problēmas neatzīšanai.

Pētījumā intervēto ekspertu viedoklis neapstiprina atbildības novelšanu uz prostitūcijā iesaistītām sievietēm:

Kaut kāda daļa viņu atbildības tur arī ir. Tās meitenes ir tik nobriedušas, nekritiskas... nobriedušam cilvēkam ir kaut kāds iekšējs kritērijs, kas pasaka – šis ir labi, šis slikti, bīstami, kas ļauj tā kā izvērtēt. Ja tām meitenēm tas nav izveidojies kādā attīstības posmā un tur ir priekšstats par pasauli, kur cilvēks neredz sevi kā daļu no pasaules, tad viņam ir grūti aptvert to atbildību. Meitenes nevar saprast to labdarības momentu. Viņas grib labumus – emocionālu siltumu un mīlumu, un viņas ļoti lētticīgi saprot, ka tas, kas mani te pabaro, ielej dzērienu un, kā viņām liekas, ar cieņu, pret viņām izturas, ka tas ir tas labais. Ja tā objektīvi paskatās, jā, viņa pati ir piekritusi. Bet vai viņa spēj izvērtēt, kam viņa ir piekritusi savas personības īpatnību dēļ? Līdz ar to es domāju, cilvēkam, kuram ir atkarības tendences attiecībā pret pasauli, ar viņu ir ļoti viegli manipulēt, līdz ar to tā brīvā griba ir visai nosacīta. (ND3)

Eksperte uzskata, ka šādas psiholoģiskās struktūras sievietēm atšķirt manipulācijas ir ļoti grūti, turklāt tur pievienojas kaut kāds materiāls stimulants – parāds, trūkums, kas rezultātā noved pie piekrišanas iesaistīties prostitūcijā. Tā nav līdz galam apzināta darbība:

Viņas ir manipulējamas, viņas ir priekšmets. Līdz ar to ir jautājums – vai tā ir cilvēka brīvā griba? Un kas nosaka šo te brīvo gribu? Un tad mēs veidojam tādus otrās klases cilvēkus, trešās klases cilvēkus, uz kā rēķina citi cilvēki var būt kaut kādu savu komfortu. (IL)

Intervētās sievietes esošajā situācijā nevienam nevaino (ne māti, ne draudzenes, ne sūtenerus). Viņas pašas saka, ka tā ir bijusi viņu brīva izvēle:

Visas draudzenes lieto, protams, ka es arī lietošu! [vai draudzenes tevi uz to pamudināja?]

Nē! Es pati! Pašai galva sava ir, značīt, pati! Man vienkārši smadzenes nestrādā! Normālas meitenes tā nedarīs – ja kāds lieto, tad tev arī vajag, domā, ka tā ir krutāks! Viņas saprot, ka tas nav tavējais, ka tev to nevajag! Es zināju, ka draudzene ar heroīnu.. bet es padomāju, ai, labi! Viss būs kārtībā! Viņa tā neizdarīs [neiedos heroīnu]! (I3)

Šis piemērs uzskatāmi liecina par sevis nosodišanu, naivu vēlmi uzticēties citiem, nespēju atšķirt istus draugus no neistiem un arī nevēribu vai vienaldzību pret sevi, tātad – par eksperta minēto personības brieduma trūkumu.

Cilvēki ļoti bieži manipulē ar argumentiem, ka prostitūcija ir parasts darbs jeb pakalpojumu sniegšana un salīdzina to ar jebkuru citu darbu. Tomēr no psiholoģiskā viedokļa tas ir dziļāks fenomēns:

Tas, ko es pārdodu, ir mana ķermeņa robežās. Ja es pārdodu to, kas ir manī iekšā, tā ir pavisam cita realitāte nekā, ka es pārdodu, konfektes, piemēram. Ķermenis ir tāda lieta, kur paliek viss, kas ar mani dzīvē ir noticis – emocijas, traumas, pilnīgi viss! Ja es piedzīvoju dzimumaktu, tad šī vīrieša emocija, mana emocija paliek manā ķermenī. Līdz ar to jūtas, emocijas, sajūtas ir kvalitatīvi atšķirīgas no tā, ja es pārdodu konfektes. Tad ir jautājums, ko es ar to visu daru? Ja tas mani apmierina, patīk, ja es to izvēlos, tad viss ir ok. Ja sievietei pašai emocijas, piedzīvojums ir gandarošs, patīkams, nenodara nekādu pārestību, tad ir ok, un nevienam no ārpuses nav tiesību pateikt, ka tu nodarbojies ar kaut ko sliktu. (IB)

Lai izdarītu šādu izvēli, pieņemtu lēmumu, sievietei sevi ir jāpazīst – savi talanti, potenciāls, stiprās un vājās puses, naudas pelnišanas iespējas vispār:

Varbūt es esmu piemērota kaut kam citam? Varbūt man trūkst kādas zināšanas, prasmes, informācija, lai es varētu izvēlēties darīt kaut ko citu? (IB)

Ja sievietē ir psiholoģiski tik nobriedusi, lai visu minēto izvērtētu un izvēlas prostitūciju, tad tā ir brīva griba. Ja prostitūcija parādās kā vienīgā iespēja nopelnīt naudu vai arī sievietē nevar pieņemt apzinātu lēmumu, to nevar saukt par brīvu gribu. Psihologi uzskata, ka prostitūcija lielā mērā ir neizglītība, nezināšana, sevis nepazīšana. Vērtējot šādā aspektā, visas intervētās sievietes nav iesaistījušās prostitūcijā pēc brīvas gribas, jo neviena neapraktīja savu izvēli kā brīvu alternatīvu. Arī citi eksperti apgalvo, ka prostitūcija nav vērtējama kā sen lolota sapņa piepildījums:

Tā sistemātiski lai kļūtu... tūlīt pabeigt skolu un prom uz Rīgu, uz ielas – tā nav! Tur caur pazīstamiem dabū zināt, piemēram, es tur nopelnu vienā vakarā 100 latus, tā tas notiek. (ALo)

No psiholoģiskā viedokļa atbildi uz diskusijām par brīvo gribu sniedz pati sievietē, ja vien viņa patiesi, neviena nespiesta, godīgi pati sev atbild uz jautājumu, kādēļ viņa to dara. Grūtākais jautājums un problēma ir – kā tikt līdz šai godīgajai atbildei?

Tad, kad tā meitene jau ir iesaistījies, tā shēma ir emocionāli dziļi uz viņu ir iedarbojusies. Tādēļ, lai nonāktu līdz jūtām un kritiskumam, tur ir vesela siena, betona plāksne... (NDž)

Iespējams, ka vairāk apzināta izvēle tā ir sievietēm, kuras darbojas nosacīti augstākos prostitūcijas līmeņos – dzīvokļos, masāžas salonos, kurām prostitūcija nav izdzīvošanas jautājums. Tomēr eksperti uzskata, ka tieši šajos gadījumos arī minētā „betona siena” var būt visbiežākā:

Ja gada laikā kopš traumas [seksuālas vardarbības] cilvēks nav saņēmis palīdzību, veidojas adaptācijas traucējumi (ilgstošs, neveselīgs stress, seksualizēta uzvedība)... un vēl pēc diviem gadiem – personības traucējumi... Tas, ko mēs redzam uz ielas pēc tam un ko izmanto oponenti – sievietes saka: „Liekat taču mūs mierā ar savu palīdzību, es nopelnu vairāk nekā jūs, es esmu pilnīgi apmierināta!” Te mēs redzam jau personības traucējumus, ka tā betona siena jau uzaugusi tiktāl, ka to izjaukt dzīves laikā... es nezinu, cik nopietnai jābūt psihoterapijai un motivācijai... (NDž)

Apliecinājumu ekspertes teiktajam sniedz arī tas, ka sievietes sarunās ar citiem nestāsta par sevi, noliedz, ar ko viņas nodarbojas. Tas nozīmē, ka,

neraugoties uz vervētāju centieniem padarīt prostitūciju par legālu nodarbošanās veidu, prostitūcija no pašu iesaistīto puses netiek uztverta kā jebkura cita nodarbošanās:

Es jau nenodarbojos ar to un to, daru tikai šito. Vai tad tas kaut kas traks? Kādā veidā, tas jau būtiski neatšķiras. (ALu)

Tās, kas ir klubos vai dzīvokļos, neuzskata, ka viņas nodarbojas ar prostitūciju. (ALo)

Sievietes par savu nodarbošanos nestāsta arī sociālajiem darbiniekiem vai citu institūciju pārstāvjiem, ar kuriem iznāk saskarties citu problēmu risināšanā:

Viņas pazūd uz nenoteiktām stundām, stāsta, ka saslimusi mamma vai brauc pie vecākā dēla... mēs šeit risinām arī nodarbinātības jautājumu, mēs palīdzam ar darba meklējumiem. Nekad es atsaucību neesmu radusi. Nē, tādu darbu viņas negrib, tur ir noteiktas stundas, tur man ir jāceļas... es domāju, ka tur ir savs izdevīgums arī. (ZG)

Sievietēm intervijās tika jautāts par citām viņas dzīves alternatīvām, iespējām, sapņiem, vēlmēm. Atbildes uz šo jautājumu izgaismo brīvās gribas klātbūtni:

Nezinu. Droši vien dzīvotu normālu dzīvi. Mamma dzīvo normālu dzīvi. Meita dzīvo normālu dzīvi. Meita mācās, mamma man strādā, brālis strādā. Viena es tāda... (I1)

Es noteikti uz ielas nestāvētu! Nezinu, ko es darītu. Droši vien kaut kā dzīvotu, būtu šefpavārs. (I10)

Savām meitām sievietes nenovēlētu šādu „karjeru”. Intervijās jūtams, ka sievietes arī saviem ģimenes locekļiem nestāsta par savu nodarbošanos un cenšas, lai bērni par to neuzzinātu. Tomēr tas nozīmē, ka viņas nevar būt ar saviem bērniem ikdienā kopā:

Meita atbrauc pie manis, bet citādi viņa ir ar vecmammu. Viņa tur mācās, viņai tur draugi. Nu i nevajag viņai to Rīgu! (I1)

Visticamāk, klusēšana par savu nodarbi saistīta ar kauna vai vainas sajūtu par to. Personas, kas iesaistītas ielu prostitūcijā savu dzīvi neuzskata par normālu. Vairākās intervijās saistībā ar nākotnes plāniem izskan doma par nāvi kā glābiņu no šādas dzīves:

Nomiršu. Tad labāk būs. Man grūti pašai. (I3)

Mēs nedzīvojam. Mēs eksistējam! (I6)

Es nezinu, kas ar mani būs pēc pieciem gadiem. Bet gribētos kapā gulēt! (I10)

Šie citāti liecina par to, ka iesaistīšanās prostitūcijā nav notikusi iepriekš aprakstītajā (psiholoģiski pieņemamā, nobriedušai personībai raksturīgā) veidā. Tas nozīmē, ka ieslēdzas citi mehānismi:

Ja šī iejaukšanās manā ķermenī rada man ciešanas, tad tas ir ļoti psiholoģiski un fiziski destruktīvs process. Tas ierosina ļoti daudz graužošanas sekas – psiholoģiskas, fizioloģiskas, medicīniskas, emocionālas. Respektīvi, visas sistēmas tiek sagrautas. (I8)

Arī citi eksperti akcentē to, ka prostitūcijā iesaistītās personas raksturo bezpalīdzības sajūta, neuzticība jebkādam valsts institūcijai vai citiem cilvēkiem. Pēc fiziskas, psiholoģiskas traumas iestājas smagas sekas:

Ja viņa piedzīvo, ka piespiedu kārtā vai ka vīrietis viņu izmanto... Grūti paredzēt, uz kuru pusi bruks tā sistēma, bet sistēma brūk. Emocionālā, fizioloģiskā, garīgā līmenī sistēma iedarbina pašnīcināšanās procesu. Un ja tas netiek atrisināts, tad tas mehānisms cenšas ātrāk sievieti iznīcināt, lai viņai ir beigas. Jo tur tā sēkla ir iesēta, ka man vairs nav jēgas, ka ar mani ir noticis slīktākais, kas var būt. Jo tur ir ļoti smalka lieta. Ja enerģētiskā un garīgā līmenī tas tiek nodarīts pret sievietes gribu, sieviete vispār zaudē tādu sajūtu, ka viņa eksistē, sāk darboties spēcīgie aizsargmehānismi. Viņa, pieņemsim, var aizsargāties, neko nejutot. Viņa var izjust patoloģisku naidu, iekšēji ar vēlmi kādu nogalināt, iznīcināt. Tas ir tad, ja darbojas aizsargmehānismi. Ja nedarbojas, var sajukt prātā, sākt dzert, lietot narkotikas un būt visu laiku citā apziņas stāvoklī. Tāpēc jau lielākā daļa

PROSTITŪCIJAS SEKAS

Prostitūcija kā vardarbības forma rada tajā iesaistītajām personām emocionālas (zems pašvērtējums, kauna izjūta u.c.), fiziskas sekas (miesas bojājumi, veselības traucējumi u.c.), uztveres sekas (traumas nolīgšana, uztveres izkropļojums u.c.), seksuālas sekas (bailes no intimitātes, nepatika u.c.), sociālās sekas (izolēšanās, grūtības veidot attiecības u.c.). Skatīt vairāk Valsts Policijas vietnē <http://www.vp.gov.lv/?id=527>

prostitūtu lieto kaut kādas apreibinošas vielas, jo nevar jau to izturēt. Galā ir sabrukums – ķermenis sabrūk, prāts sabrūk, gars sabrūk. (1B)

Visu ekspertes minēto var novērot intervijās ar ielu prostitūcijā iesaistītajām personām. Intervētās sievietes nevar lepoties ar augstu pašvērtējumu. Viņas sevi uzskata par vainīgām, ļaunām, nepareizām, samaitātām:

Ir mamma, tēvs miris. Un es. Un vēl ir 3 brāļi un 3 māsas. Visi jau pieauguši, dzīvo katrs savā ģimenē. Tikai es tāda. Kā saka, katrā barā ir kāda melnā avs [в семье не без урога]. (13)

Iela ļoti bojā cilvēku, ļoti! Es esmu kļuvusi nežēlīga. (12)

Viņas apzinās, ka viņu dzīve nav izdevusies, un cenšas sevi mierināt jeb aizsargāt:

Ne viss, protams, ir tik slikti. Es esmu tāda. Esmu jau pieradusi pie tā. Patiesībā man ir laba ģimene, normāla ģimene. Es vispār esmu labs cilvēks, dvēsele man laba, tikai man tie gājieni tādi, lietas nelabas... nu, prostitūcija... tas taču patiesībā ir kauns! Kauns manai ģimenei! (11)

Ir ļoti skumji klausīties šādus apgalvojumus. Tai pašā laikā no sieviešu izturēšanās kļūst skaidrs, ka viņas nekoķetē ar šādiem izteicieniem, bet patiesi tā domā. Kāda sieviete attaisno savu nodarbošanos ar to, ka viņa iemājojis ļauns gars. Tādēļ viņa tiek ar mācītāju, daudz lūdz Dievu un cer, ka šādā veidā varēs izkļūt no prostitūcijas. Tomēr lielākoties sievietes sevi samierina, izmantojot narkotikas un alkoholu:

Narkotikas plus vēl es iedzeru kokteilīšus kaut kādus... plus vēl klonazepāmu... tās tādas nervu zāles... bez tā visa tas vienkārši nav iespējams. Ar prātu te strādāt... jau tā man reizi divos mēnešos ir nervu sabrukums. Man ir tāda juška, it kā vienreiz atvērsies galvaskauss un uzsprāgs smadzenes. (112)

No sākuma viņas varbūt iedzer nedaudz. Bet viņas atklāti saka, ka nevar to panest, un tad viņas sāk dzert vairāk. Tad viņas sāk durties, lai to panestu, un tad tas aiziet kā apburtais loks. (D)

Vēl kā rīcību attaisnojošs iemesls tiek minēts arguments, ka viņas dara sabiedrībai nepieciešamu, funkcionālu darbu:

Kur tad tagad skries visas prom no ielas! Tad izvaros bērnus, jaunietes! Vīrieši jau ir dulli! Tik daudz brīvu, neprecējušos cilvēku braukā, ārprāts, ūū! Precējušies reti brauc. Precējušies, zini, kad brauc? Kad sievas ir stāvoklī, tad viņi braukā. Kad sastrīdas... lai tik viņi sastrīdas, mums vairāk naudas! (14)

Sieviete, kura strādā par masieri, atklāj līdzīgu situācijas normalizēšanas variantu, proti, vīriešus viņas uzskata par psihiski slimiem jeb vismaz par tādiem, kuriem ir problēmas. Līdz ar to sniegt attiecīgu pakalpojumu ir morāli vieglāk. Informante piebilst, ka šādus uzskatus pienācējam izklāsta jau pieredzējušas sievietes. Tātad tas nozīmē, ka situāciju palīdz normalizēt arī esošās vides kultūra – uzskati, pārliecības, priekšstati:

Tu tur katru dienu ej, tad tu sāk runāt par klientiem, smieties, un tad viss ir normāli! (130)

Kāpēc es ilgu laiku neuzdevu jautājumus? Tas bija pilnīgi pieņemami, tu redzi, ka viņa [masiere] strādā – vienmēr skaista... solīda, nedumja, viņa apzinās savu vērtību, viņa apzinās, ka viņa ir saimniekam vajadzīga, ka viņa ar to savu tīklu var arī aiziet. Viņa apzinās savu izskatu. Un es sapratu, jā, ok, viņa tā pelna naudu. Es to pieļāvu. Sarunāšana ar sevi izdodas labi. (132)

Pakāpeniski sievietes rod attaisnojumu savām darbībām, un rezultātā viņas visu notiekošo uzskata par normālu un pašsaprotamu. Eksperte gan šādus uzskatus definē kā upura pozīciju:

Tas ir tāpat kā sieviete par varmācīgu vīrieti saka: „Labāk lai viņš sit mani nevis bērnu”. Tāda doma, ka varētu nesist ne tevi, ne bērnu, tāda nav. Tas ir veids... kaut kā ar sevi iekšēji ir jāsarunā. Masāžas salonos šis līgums ar sevi ir sarežģītāks. Uz ielas... nu, es tagad šeit esmu un man tagad kaut kāda jēga jāatrod. Bet tā ir daļa no upura uzvedības, kad cilvēks notiekošo izskaidro ar to, ka esmu to pelnījis un ka man ir īpaša misija. Es esmu sliktā, un es esmu iekūlusies un es vairs nekādīgi neredzu, kā tikt no visa šī vaļā un kā ar to dzīvot. Man emocionāli sevi ir jāšoda. Tā sodīšana ir ar narkotikām un alkoholu un plus atrast izskaidrojumu – mana dzīve ir norakstīta, bet lai tev būtu labāk. (ND3)

Iespējams, ka šāda sevis mierināšana un situācijas attaisnošana mazliet palēnina minētos sabrukšanas procesus, mazliet palīdz izturēt ikdienu.

Tomēr, noklausoties sieviešu stāstus un ar ekspertu palīdzību saprotot to realitāti, kādā viņas dzīvo, nevar apgalvot, ka tā ir bijusi un ir viņu brīvā griba. Iespējams, ka iesaistīšanās brīdis ir bijis vienkāršs, viegls, patīkams, pilns ar cerībām nopelnīt naudu, dzīvot labi. Taču tālākā notikumu attīstība izslēdz brīvās gribas klātesamību.

4.3.2. Vervēšanas tendences interneta vidē

Pēc iepriekš aprakstītās metodoloģijas tika veikta kontentanalīze Igaunijā un Latvijā populārākajos sludinājumu portālos. Veiktā analīze pierāda, ka visvairāk rekrutēšanas ziņojumi sastopami sludinājumu sadaļā 'Piedāvā darbu' (skat.1.att.), tad seko sadaļa 'Meklē darbu' un 'Iepazīšanās', savukārt sadaļās 'Dažādi' rekrutēšanas sludinājumi Latvijā nav novēroti.

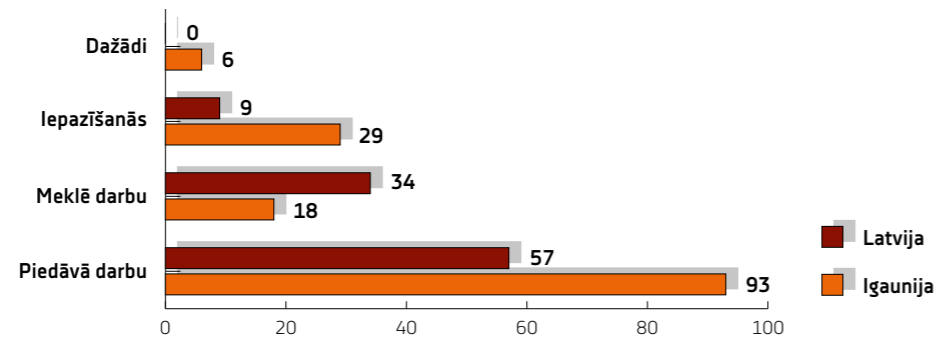
PROSTITŪCIJAS ATTAISNOŠANA

Emocionālās

vardarbības sekas un sevis nenovērtēšana liek prostitūcijā iesaistītajām personām meklēt attaisnojumu savai situācijai, un šos argumentus izmanto arī sabiedrība. Visplašāk izplatītie mīti ir uzskats, ka prostitūcija ir sociāli nepieciešama funkcija, prostitūta kā „sociālais darbinieks”, vardarbības novirzītāja no „normālās sabiedrības”.

VERVĒŠANA INTERNETĀ

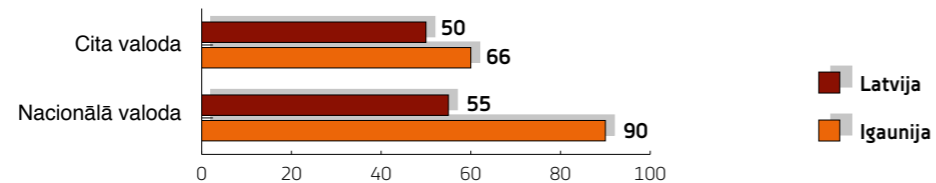
Vervēšana prostitūcijai un cilvēku tirdzniecībai internetā notiek tieši un netieši caur darba sludinājumiem (meklē darbu/piedāvā darbu), iepazīšanās vietnēs, laulību piedāvājumiem.

1. attēls Sadaļa, kur ievietots sludinājums.

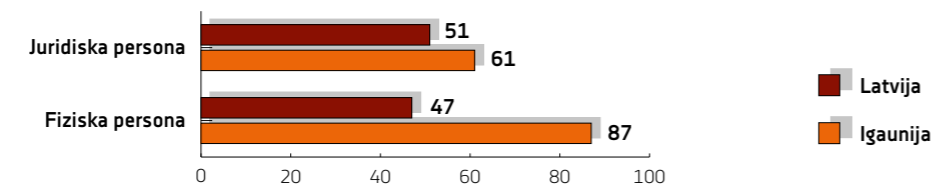
Sadaļā „meklē darbu” tika atlasīti tie sludinājumi, kuros tika izteikta gatavība darīt jebko, izskatīt visus piedāvājumus, papildinot sludinājumu ar seksuāli uzlādētu fotoattēlu.

Attiecībā uz sludinājuma valodu (skat.2.att.) Latvijas gadījumā valda izteikta proporcija – praktiski vienāds skaits rekrutēšanas sludinājumu ir ievietoti kā latviešu, tā citās valodās. Jāsecina, ka rekrutēšanas sludinājumi nav vērsti tikai pret konkrētu Latvijas iedzīvotāju nacionālo/valodu grupu un visticamāk tas liecina par vēlmi sasniegt iespējami lielāku auditorijas daļu. Igaunijas gadījumā nacionālās valodas lietojums ir vairāk izteikts, taču to var skaidrot ar valsts nacionālo sastāvu.

2.attēls. Sludinājumu valoda.

Analizējot datus par rekrutēšanas sludinājumu reklamdevējiem, iegūtie dati liecina, ka Latvijā ar nelielu pārsvaru rekrutēšanas sludinājumus izvieto juridiskas personas, savukārt Igaunijā – fiziskas personas. Iespējams, tas liecina par dažādu likumisko regulējumu un atšķirīgiem seksuālo pakalpojumu sniegšanas ierobežojumiem abās valstīs.

3.attēls. Sludinājumu reklamdevēju sadalījums.

Faktu, ka juridiska persona neslēpti nodarbojas ar rekrutēšanu, jāuzlūko kā zīmi tam, ka seksuālo pakalpojumu sniegšana jau ir institucionalizēta un tiecas nostiprināties. Turklāt, kā norāda datu ‘Reklāmdevējs’ korelācija ar datiem ‘Rekrutēšanas mērķis’,

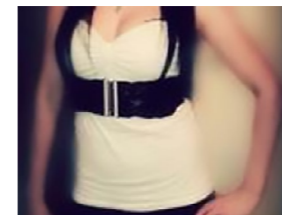
Latvijas gadījumā seksa pakalpojumi ir juridisko personu otrs biežākais piedāvājums (piemērs: EM Agency. Hostess ārzemēs. Ceļas izmaksas tiek atskaitītas no pirmas algas; Satikšana lidostā un tālāka pavadīšana^{1*}).

Biežākais reklāmsludinājumos izteiktais piedāvājums ir ‘eksotiskās dejas’. Pēc sludinājumu biežuma un satura var pieņemt, ka šādu uzņēmumu kļūst vairāk:

Jauns naktsklubs Vecrīgā aicina darbā meitenes, vecākas par 18, par GoGo vai Show dejojātājām, var bez pieredzes. Teicami darba apstākļi, elastīgs grafiks, augsta apmaksa. (krievu val.)

Korelācija ar reklamdevēju privātpersonu kā biežāko rekrutēšanas mērķi uzrāda ‘izskatīšu visus piedāvājumus/ darišu jeb ko’ kā visizplatītāko piedāvājumu. Pieļaujams, ka daļa šo sludinājumu, kuros cilvēki atklāti piedāvā savus pakalpojumus, sevi, ir vienkārši neveikla formulējuma un slikta valodas stila rezultāts. Tomēr bieži vien šādus sludinājumus pavada reklamdevēja fotoattēls seksuāli uzlādētās pozās, kas varētu norādīt, ka ‘darišu jebko’ attiecas arī uz seksuālo pakalpojumu piedāvāšanu. Arī reklāmsludinājuma teksts var kalpot par nepārprotamu apliecinājumu tam, ka konkrētā persona piedāvā sevi rekrutēšanai (skat.arī 4. attēlu zemāk):

„Izdarīšu jebkuru darbu par jūsu naudu (krievu val.); Meklēju darbu pa brīvdienām vai naktīm; Meklēju darbu pa vakariem. Izskatīšu visus piedāvājumus; Veelos darbu aržemees, austrija, vacija, izskatīšu absolūti visus piedāvājumus.”

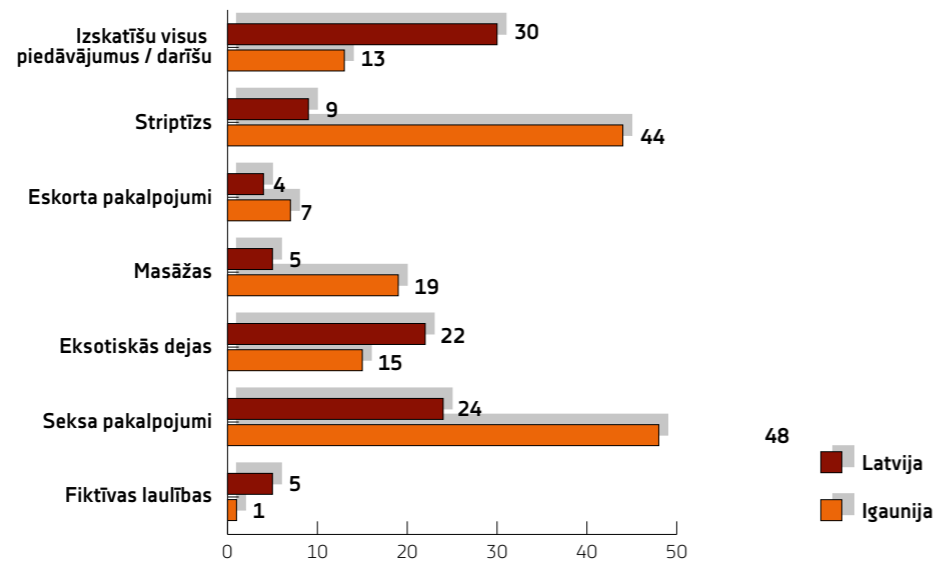
4.attēls. Sludinājumam pievienots fotoattēls (Avots: ss.lv, 29.04.13.).

Apkopojot kategorijā ‘Rekrutēšanas mērķis’ iegūto informāciju, jāsecina, ka Latvijā visbiežāk izmantotais rekrutēšanas reklāmsludinājums ir ‘izskatīšu visus piedāvājumus/ darišu jeb ko’ (skat.5.attēlu). Atkārtoti jāuzsver, ka, iespējams, daļa šo sludinājumu ir neveikla formulējuma un valodas nepareizas izmantošanas rezultāts.

¹ * Šeit un turpmāk saglabāta reklāmsludinājuma oriģinālrakstība, lai sniegtu precīzāku rekrutēšanas tendenču raksturojumu.

VERVĒŠANA: „MEKLĒ DARBU”

Meklē darbu kategorijā iespējams prostitūcijas piedāvājums parādās tekstos - „darišu jebko”, piedāvā striptīzu, masāžas, „izskatīšu visus piedāvājumus”, u.c.; un fotoattēlos - seksuāli uzlādētās pozās.

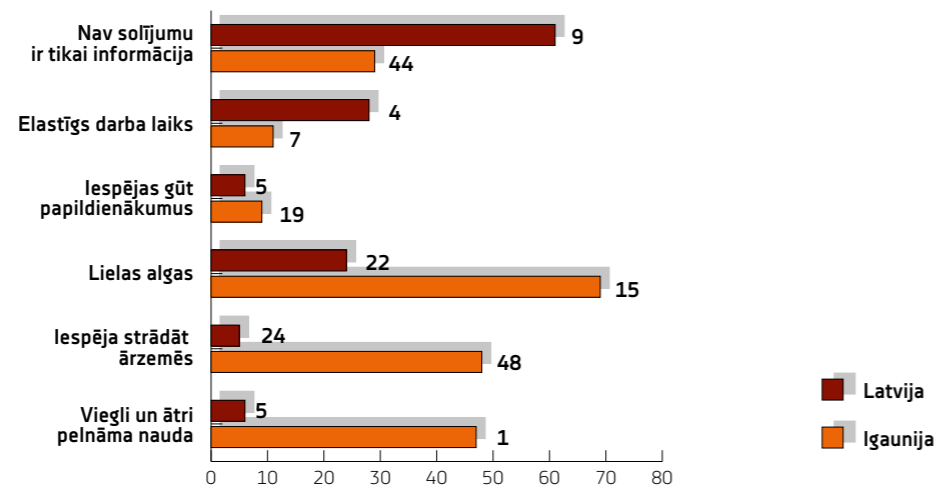

5.attēls. Vervēšanas mērķi.

Igaunijas gadījumā izteikts pārsvars ir seksa pakalpojumu un striptīza piedāvājumu sludinājumiem. Tas liecina par aktīvu vervētāju darbību, neslēpjot vervēšanas mērķi jeb „darba specifiku”. Aicinājumi slēgt fiktīvas laulības nav pārāk izplatīti, taču atsevišķie piemēri ir ļoti konkrēti:

Piedāvāju nopelnīt meitenēm no 18 gadu vecuma ar Igaunijas pilsonību. Fiktīva laulība Īrijā – pavisam būs 5 pārlidojumi, par katru maksā 300-500 eiro! + iepirkšanās! Viss likumīgi!

Savukārt rekrutēšanas reklāmsludinājumos izmantoto solījumu analīze liecina, ka Latvijā visbiežāk nekas netiek apsolīts (skat.6.attēlu).

6.attēls. Sludinājumu solījumi.

Šo aspektu varētu uzskatīt par pētījuma vienu no pārsteidzošākajiem atklājumiem. **Jāsecina, ka, lai rekrutētu, nav pat jāizsaka solījumi un ar dažādiem ieguvumiem jāpievilina cilvēki.** Dominē vienkārši informatīvi ziņojumi par ‘darbu’, ‘darba apstākļiem’. Var izdarīt pieņēmumu, ka sabiedrība pietiekami labi apzinās, kāda ir šo sludinājumu nozīme un šādu ‘darbu’ izpilde. Cilvēkiem ‘zelta kalni’ netiek solīti. Ar humoru var vērtēt solījumu ‘profesionāla izaugsme’, kas ir sastopams vairākos rekrutēšanas sludinājumos. Savukārt vismazāk izmantotais solījums ir ‘iespēja strādāt ārzemēs’, kas, jāsecina, vairs nav iekārojams arguments. Reklāmsludinājumos, kuri operē ar kaut kāda veida solījumu izteikšanu, biežākie ir ‘elastīgs darba laiks’ un ‘lielas algas’:

Labs, [gados] jauns kolektīvs, teicami darba apstākļi, elastīgs grafiks. Iespēja savienot ar mācībām vai citu darbu. Labi darba apstākļi un draudzīgs kolektīvs. (krievu val.)

Vecrīga, lieliski darba apstākļi, var bez pieredzes; Rīga, darbs centrā un var no mājām! Profesionāla izaugsme.

Igaunijā turpreti dominē iespējas strādāt ārzemēs, lielas un viegli pelnāmas naudas solījumi, kas liecina par tradicionālajām vervēšanas pazīmēm. Grūti teikt, ar ko skaidrojama šāda atšķirība, taču visticamāk vervētāji izmanto metodes, solījumus, kuri pēc viņu pieredzes ir efektīvākie. Jebkurā gadījumā vervēšanas amplitūda ir plaša – gan konkrēta informācija, gan spilgti solījumi:

Augsti apmaksātā darbā tiek aicinātas pievilcīgas meitenes bez kompleksiem, ne jaunākas par 21 gadu (21-...50). Laba apmaksa, ar angļu, igauņu, somu valodas zināšanām – ļoti laba [samaksa]. Citu pilsētu iedzīvotājiem (ja garantē tīrību un kārtību) iespējams nodrošināt dzīvesvietu. Narkotiku, alkohola atkarīgās, smēķējošās – piedodiet, bet ar jums NEkontaktēsimies. Zvaniet, jautājiet, informācija tikai pa telefonu. (krievu val.)

Starp rekrutēšanas sludinājumiem manāmi arī nestandarta mērķi, piemēram, aicinājums kļūt par bērna māti un sievu:

Bērna dzemdēšanai un mājsaimniecības vadīšanai meklēju kārtīgu meiteni līdz 32 gadu vecumam bez bērniem, kaitīgiem ieradumiem un galvas sāpēm. Ir visi priekšnoteikumi ērtai dzīvei. Atkrīt pamesti bērni, neizmaksājami kredīti un kaitīgi ieradumi. Lūgšu foto. Adevātu attieksmi garantēju. (krievu val.)

Meklēju saimnieci un civilsievai amata izpildītāju. 19-27 g. v. Ir bērni, puikas 9 un 10 gadus veci. Dienas vidus brīvs, var studēt. Var būt ar bērniem. Dzīvoju pie jūras 200m. Brīvdienas sestdiena, svētdiena. Par samaksu vienojoties. Lūdzu foto. Ja ir bērni, tad ar bērniem.

VERVĒŠANA: „PIEDĀVĀ DARBU”

Piedāvā darbu sludinājumos izmanto fiktīvās laulības, seksa pakalpojumus, eksotiskās dejas, modeļu pakalpojumus. Interesanti, ka piedāvātie kritēriji ir „profesionālā izaugsme”, „elastīgs darba laiks”, lielas algas, iespēja savienot darbu ar mācībām, darbs naktīs u.c..

PIEDĀVĀTAIS DARBS: SIEVA, STUDENTE

Interesanta darba piedāvājumu kategorija ir „sievai”, „mājsaimnieces”, „studentes”. Šie sludinājumi atspoguļo dzimuma lomas un sabiedrībā pastāvošos priekšstatus par sievieti, un ierindoja aizdomīgo sludinājumu kategorijā.

Par raksturīgu tendenci uzskatāma sludinājumu izvietošana darba piedāvājumu sadaļā ar profesiju „students”. Zem šī termina slēpjas šādi tipiski sludinājumi, visticamāk aicinot uz seksa pakalpojumu sniegšanu, izmantojot internetu:

Starptautiska interneta kominukāciju studija „Sapphire”, aicina patstāvīgā (var arī kā papildus) darbā atraktīvas jaunietes. Prasības:

- *Prasme komunicēt*
- *Punktualitāte*
- *Augsta atbildības sajūta*
- *Iemaņas darbam ar datoru.*

Mēs piedāvājam:

- *Augstu atalgojumu no 300 Ls*
- *Prēmijas*
- *Elastīgu darba grafiku*
- *Profesionālu izaugsmi,*
- *Darba vietu pašā Rīgas centrā.*

CV ar bildi sūtiet uz norādīto epastu.

Vairākas reizes tika identificēti šādi sludinājumi:

SIA EM Agenci aicina darbā meitenes, ne jaunākas par 18 gadiem elitāros naktsklubos Itālijā, vakancē „hostese”. Hostese ir sieviešu profesija. Viņas pienākumos ietilpst naktskluba viesu izklaidēšana, kluba produkcijas (ēdienu, dzērienu un citas produkcijas) noieta paaugstināšana.

- *Fiksēta minimālā alga līgumā (1500 eiro mēnesī) + bonusu sistēma, kā rezultātā var nopelnīt līdz 2500 eiro mēnesī;*
- *Apmācība notiek uz vietas (darba pieredze vai valodu zināšanas nav nepieciešamas);*
- *Tiek piedāvāta bezmaksas apmešanās Itālijā kvalitatīvos apartamentos (atsevišķs dzīvoklis);*
- *Līguma slēgšana notiek Latvijā (līguma termiņš, sākot no viena mēneša);*
- *Iespēja izlīdot pēc nedēļas, pēc dokumentu nosūtīšanas;*
- *Lidojuma biļetes izmaksas tiek atskaitīta no pirmās darba algas;*
- *Sagaidīšana lidostā un tālāka pavadīšana;*
- *Tiek garantēta absolūta drošība un visu noteikumu ievērošana;*
- *Jūsu CV vai īsu aprakstu un telefona numuru ar foto sūtiet uz e-pastu;*
- *Ja jums radušies jautājumi, zvaniet pa telefonu.*

Aicinām pievilcīgas meitenes vecumā no 18 līdz 35 gadiem. Vēlaties labi nopelnīt, satikties ar interesantiem cilvēkiem? Ja jums ir simpātiska āriene, angļu sarunvalodas zināšanas un darbs elitārā klubā šķiet pievilcīgs, tad sūtiet man savu telefona numuru vai pazvaniet pati. Piedāvājam teicamus apstākļus un cieņpilnu attieksmi. Garantējam augstu apmaksu, drošību, patstāvību. Darba pieredze nav nepieciešama. Organizējam bezmaksas deju kursus pieredzējuša horeogrāfa vadībā. Nav saistīts ar intīmpakalpojumiem.

Kā redzams, sludinājuma teksts ietver standartizēta darba piedāvājumu, aprakstot galvenos punktus, kas var interesēt jebkuru darba ņēmēju.

Ar to konkrētais darba piedāvājums tiek normalizēts un jau *a priori* uzskatīts par tādu pašu darbu kā pārējie. Sludinājuma formālais ietvars šādu darba piedāvājumu padara par uzticamu. Sludinājuma teksts sasauca ar iepriekš minētajiem sieviešu ievainojamības aspektiem – nabadzība, slikti sadzīves apstākļi, tādējādi paaugstinot darba pievilcību sieviešu acīs:

Ja jums apnicis strādāt par 300-400 eiro mēnesī, pavadīt darbā 10 stundas un aizmirst par brīvdienām, ja gribat, lai jūs cienītu par to, ka esat meitene, par jūsu skaistumu un pievilcību, nopelnīt cienīgu samaksu, pamēģiniet izmainīt stereotipus uz labo pusi! (krievu val.)

Šis sludinājums precīzi atklāj sievietes lomu sabiedrībā un apstiprina objektifikācijas teorijas tēzes. Sludinājums apraksta valsts ekonomiskās grūtības un atklāj sievietēm domātās iespējas savas dzīves kvalitātes paaugstināšanā, vienlaikus norādot uz pašobjektifikācijas nepieciešamību.

Sastopami sludinājumi, kuros pausta antireklāma konkrētam naktsklubam par to, ka netiek maksāta alga:

Izskatas viss ļoti labi, bet algu kā sarunāts viņi nemaksā. Ja kāds grib strādāt bez maksas, droši varat iet uz šo klubu.

Iepazīšanās vai darba meklēšanas sadaļā nereti var pamanīt sieviešu ievietotus sludinājumus:

Sveicināti. Esmu pievilcīga, apburoša brunete, augums 165, svars 50. Maīga, mīļa, bez kaitīgiem ieradumiem. Kļūšu par mīļāko veiksmīgam, adekvātam, dāsnam vīrietim, kurš mani nodrošinās materiāli un mainīs manu dzīvi uz labo pusi. Varu būt ne vien mīļākā, bet arī draugs, sarunu biedrs, cilvēks, kas vienmēr uzklausa un atbalsta. Tikšanās neitrālā teritorijā. No manas puses absolūtas anonimitātes garantijas. (krievu val.)

Šī sludinājuma saturs atklāj tipiskos priekšstatus par sievietes un vīrieša dzimumu lomu sadalījumu. Tas atklāj tipiskas „tirgus attiecības” starp vīrieti un sievieti – vīrietis ir tas, kurš uzlabo sievietes materiālo situāciju un dzīves kvalitāti, bet sieviete ir emocionāls vīrieša atbalsts un seksuālo pakalpojumu sniedzēja.

Sarežģīti interpretējami sludinājumi, kuros tiek aicinātas darbā modeles:

Mākslinieks fotogrāfs aicina meitenes vecumā no 18 gadiem izmēģināt sevi modeles lomā. Ir iespēja piedalīties dažādos projektos. Nav nepieciešama iepriekšēja pieredze kā foto modelei vienīgi vēlšanās piedalīties skaistu darbu izveidē, no kuriem varēsiet veidot

savu portfolio. Pēc Jūsu izvēles darbi tiek apstrādāti ar photoshop. TFP nosacījumi.

Vācu modes žurnālam tiek meklētas fotomodeles vecumā no 18 līdz 37, lai piedalīties jaunu apģērba kolekcijas prezentācijai. Lūdzu, sūtiet mums Jūsu apģērba izmērus + 2 foto. Mēs Jums paziņosim nedēļas laikā vai Jūs esat pieņemti citā izglāses kārtā (kompānijas nosaukums: Centre models)

Starptautiska modeļu aģentūra meklē jaunas sejas (modeles ar vai bez pieredzes) dažādiem foto/video projektiem. Projekti tiek realizēti gan Latvijā, gan ārzemēs. Pieredzei nav nozīmes, galvenais fotomodelei ir izskats. Ja esi vismaz 18-45 gadus jauna, slaidu, koptu augumu, tad šis piedāvājums adresēts tieši Tev. Informāciju par sevi (auguma parametrus) un 3-5 bildes sūti uz norādīto e-pastu. Visas kandidatūras tiks izskatītas. Un atceries - katrā sievietē ir kas skaists. Labi honorāri (skat. 7.attēlu).

7.attēls. Sludinājumam pievienots fotoattēls (avots: ss.lv, 19.04.13.).

Tiešā veidā vervēšana seksa pakalpojumu sniegšanai šeit nav minēta, tomēr tekstā ir pietiekoši daudz nekonkrētības, lai to varētu uzskatīt par potenciālu „šaubīgu sludinājumu”. Vēl cits līdzīga veida sludinājums sola foto sesiju Daugavpils cietokšņa apkārtnē, labākās bildes sūtīt starptautiskam konkursam. Iespējams, šādi gadījumi var liecināt par vervēšanu pornobiznesam.

Jāmin arī profesija „masieres”, kas, līdzīgi kā modeles, vērtējams kā potenciāls vervēšanas sludinājums:

Atputas centrs, acina sava draudzīgā kolektīva pievienoties masierem, velamais vecums no 18 - 30 gadu vecumam, priekšrocība ir ja ir diploms masiera, jebkura gadījuma ir iespēja apmacities uz vietas. ir iespēja savienot ar macibam. Zvaniet, un nāciet iepazīties ar saviem jaunajiem koleģiem ;)

Sludinājumu portāls ss.lv tika monitorēts reizi dienā, parasti vakaros. Katram no minētajiem sludinājumiem vienas dienas laikā bija visai ievērojams skatījumu skaits (200-400), kas liecina par augstu interesi. Ļoti iespējams, ka uz šiem sludinājumiem atsauca ievērojams skaits sieviešu un vismaz izmēģina šo nodarbi. Par to liecina intervijā ar masieri un vervētāju Igaunijā atklātais fakts, ka masāžas salonos un „klubos” ir liela „kadru mainība”.

Pētījuma gaitā tika intervēts vietēja interneta medija īpašnieks un redaktors krievu un

latviešu valodas interneta portālam. Informanti atzina, ka tiešā veidā seksa pakalpojumu pieprasītāju vai piedāvātāju sludinājumi parādās reti, turklāt redaktoru pienākums ir tos izdzēst. Ir gadījumi, kad vieni un tie paši sludinājumi parādās atkārtoti, neraugoties uz izdzēšanas mēģinājumiem. Tiek piedāvāts darbs ārzemēs, taču bez tieša aicinājuma prostitūcijai. Kā kuriozu redaktora stāsta gadījumu, kad vīrs, atriebdamies sievai, ievietoja portālā sludinājumu, ka viņa “apkalpo klientus”. Arī eksperti atzīst masu mediju atbildību interneta vervēšanas gadījumos:

Būtu labi, ja portālu īpašnieki pievērstu lielāku uzmanību šādiem sludinājumiem, ziņām, kontiem. (Tieslietu ministrijas pārstāvis Igaunijā)

Pētījumā iesaistītie eksperti apgalvo, ka ļoti būtiska interneta vervēšanas gadījumos ir indivīda kritiska pieeja un atbildība:

Es pieņemu, ka vairāki noziegumi nenotiku, ja persona būtu kritiskāka pret sevi un citiem. Tas nozīmē pajautāt sev, vai es tiešām esmu tik labs darbinieks, lai saņemtu tādu algu?

Jāatceras, ka saruna internetā ir tāda pati kā saruna uz ielas. Vai mēs dodam naudu jebkuram uz ielas? Vai mēs izģērbjemies uz ielas, ja to kāds prasa? Tad kādēļ mēs to darām internetā?!

Mēs veicam lielu preventīvu darbu skolās un citur, bet nekas nemainīsies, ja persona nemainīs savu uzvedību. (Igaunijas Kriminālpolicijas departamenta pārstāvis)

Tā kā internetā nav valstu un reģionu robežu, tad cīņai pret vervēšanu internetā ir nepieciešama starpinstitutionāla un starpvalstu sadarbība:

Starptautiski krimināli grupējumi Baltijas reģionam pievēršas īpaši. Igaunija pati par sevi ir maža, tādēļ efektīvai cīņai ar cilvēku vervēšanu internetā mums vajag patiešām labu starptautisku sadarbību. (Igaunijas Kriminālpolicijas departamenta pārstāvis)

Apkopojot kontentanalīzes rezultātus, jāsecina, ka interneta vidē izpaužas vervēšanas institucionālās pazīmes – vervē organizācijas, izmantojot standartizētus aprakstus par darba būtību un apstākļiem, tādējādi nostiprinot seksa industriju sociālajā sistēmā un raisot uzticību potenciālajos darbiniekos. Eksistē vairāk vai mazāk strukturēta motivēšanas un marketinga sistēma, lai seksa pakalpojumu sniegšanā iesaistītos arvien jauni indivīdi.

Pētījuma rezultāti cieši saistīti ar sievietes tēla reprezentēšanu masu medijos interneta vidē. **Atbilstoši dažiem masu mediju paustajiem uzstādījumiem sievietes ir objekts seksuālai izmantošanai, kas tiek akceptēts gan no vervētāju, gan sieviešu puses.**

IZEJAS PROGRAMMAS:

Izejas programmas ir valsts atbalsta pasākumu kopums, lai izietu no prostitūcijas, kas palīdz personām mazināt riskus un ievainojamības faktoru ietekmi, un sniedz atbalstu un iespējas veidot savu dzīvi.

KAS IETEKMĒ IZEJAS IESPĒJAS?

Atbalsta trūkums: prostitūcijā iesaistītās personas saskaras ar beztiesiskumu un neaizsargātību, sevišķi policijas atbalsta trūkums vardarbīgās situācijās ietekmē uzticēšanos citiem. dzīvi.

4.4. Apstākļi, kas ietekmē sieviešu izeju no prostitūcijas

Pētījumā tika pievērsta uzmanība arī sieviešu pieredzei, esot prostitūcijā, lai saprastu to realitāti, ar kādu viņas ikdienā sastopas. Intervijas ar sievietēm atklāj dažādas problēmas un neaizsargātības aspektus.

Galvenais ielu prostitūcijā iesaistīto sieviešu neaizsargātības aspekts ir fiziska vardarbība no klientu pusēs:

L..., mana draudzene, man atstāja savu bērnu, savu meitiņu. Kā iesēdās mašīnā... viņu uz nedēļu savāca... 8 cilvēki... un es ar meitiņu...es skrienu, meklēju, ēst nav, ko. Viņa pēc 8 dienām atnāca un saka, labi, ka es atslēgu atradu. Es ieraudzīju viņu pagalmā pa lodziņu – viņa kājas nevar salikt kopā. 8 cilvēki – kur vien tikai iespējams... (15)

Piebrauc it kā solīds cilvēks. Cik viņi viesnīcā nav situši meitenes, pat šāvuši! Neviena viņas neaizsargā! Meitenes guļ asinīs, bet viņi tikai savu ādu glābj. Policijai neželosies, viņi mums nepalīdzēs! (16)

Personas, kas iesaistītas ielu prostitūcijā, šinī ziņā ir īpaša riska grupa, jo viņas nekad nezina, kas un kāds būs nākamais klients, vai un cik naudas viņš samaksās, kā arī vai un kādā stāvoklī viņas atgriezīsies mājās. Ielu dzīve ir bīstama arī tādēļ, ka sievietes apdraud narkomāni, prasot viņām naudu:

Uz ielas ir konkrēts risks. Jo tu nezini, ar ko uz kurieni tu brauc, vai viņš atstās tevi dzīvu, neatstās...atņems vienkārši naudu vai piekaus un atņems naudu...vai izvaros nezin cik stundas. (112)

Sievietēm, kuras iesaistītas ielu prostitūcijā, pārsvarā nav suteneru. Taču ir viedokļi, kas pauž ilgas pēc aizstāvja:

Cilvēki nadozējušies, smadzenes nadozētas, nu, un man arī sāk brukt virsū. Vajadzētu apsargu kādu vīrieti. Bet kur tad tādu dabūs! Vot bija man tāds! Viņam bija visi priekšējais, pistole tur... viņš bija īstais cilvēks savā vietā! Es maksāju viņam 20 latī dienā. (14)

Pašlaik sievietes ir vienas ar savām problēmām. Pamatojoties uz spekulācijām, ka viņas pašas izvēlējušās šādu dzīvesveidu, sabiedrībā valda viedoklis, ka palīdzību viņām nevajag vai arī viņas nav cienīgas to saņemt. Tādēļ palīdzību viņas galvenokārt saņem viena no otras. Piemēram, aprakstītajā gadījumā, kad sieviete bija atstājusi savu bērnu pie draudzenes un aizvesta uz vairākām dienām, draudzene nopelnīt naudu pati nevarēja, tādēļ citas nāca pie viņas, nesa ēdamo gan viņai, gan bērniem. **Vaicātas, vai viņām ir kāds atbalsts, viņas atsaucas viena uz otru, bet pret pārējiem cilvēkiem viņas izturas rezervēti:**

Ar citiem cilvēkiem sarunas tādas slidenas sanāk. Nevar teikt, ka es meloju, nē! Es nepasaku līdz galam! Katram jau savu stāstu nestāstīsi! Pirmkārt, kauns! (16)

Gan organizācijas DIA+LOGS, gan Freedom61 pārstāvji sacīja, ka sieviešu svarīgākā vajadzība ir emocionāls atbalsts:

Vienkārša cilvēciska parunāšanās par visdažādākajām tēmām, nenosodot viņas un ne mēģinot mācīt, kā jādzīvo. Jautājumi ir dažādi – par pasēm, bērniem, deklarācijām. (AS)

Šļircis, prezervatīvi, testi, norādes, kur doties, ārstēšana. Par izglītības iespējām, to pašu vakarskolu. (BM)

Pie cilvēkiem, kuri vismaz teorētiski varētu sniegt sievietēm atbalstu (vecākiem, radniekiem), viņas parasti negriežas, pamatojot to ar neticību viņiem vai arī nevēlēšanos apgrūtināt. Vēl intervijās jūtama nespēja atgriezties iepriekšējā vidē, sasaucoties ar teoriju par to, ka šī

prostitūcijā iesaistīto personu kopiena integrē sievieti, izolējot viņu no apkārtējās sabiedrības:

Mamma jau meklēja mani, visur mani meklēja. Bet es tāpat būtu gājusi projām, es jau biju pieradusi pie šīs dzīves, biju iepazīnusi pilsētu, kļuvusi patstāvīga. (11)

Mamma mani sauc pie sevis. Es viņai saku: "Esmu izaugusi no tā vecuma, lai tu man palīdzētu". (18)

Kā īpašu vietu, kur saņemt atbalstu un mazināt sociālo neaizsargātību, sievietes min "Jaunatnes ar misiju" kafējnicu, kur varbūt pat vairāk par zupu un kafiju viņām noder emocionāls un cilvēcisks atbalsts:

Labi, ka jūs esat, labi, ka jūs palīdzat mums! Pat tuvākie tā nepalīdz! Paldies, meitenes, ka pabarojāt! Un galvenais – sirdi izkratījāt! (16)

Freedom61 piedāvā arī praktisku palīdzību – uzrakstīt CV, mācīt svešvalodas, iedot apģērbu, taču pagaidām šīs iespējas daudz netiek izmantotas. Tomēr svarīgākais šīs organizācijas darbs ir parādīt alternatīvu:

Viņām ir jāzina, ka viņas ir vērtīgas un ka viņām nav jābūt uz ielas. Viņām tas vienkārši ir jāzina, ka ir cita izvēle. Un vēl viņas te var izraudāties. Cik var ar alkoholu... viņas pašas saka, ka ir dušselisks tukšums. Meitenes neredz sev vērtību. (D)

KAS IETEKMĒ IZEJAS IESPĒJAS?

Izolēšana ir emocionālās vardarbības elements. Persona tiek „ievilkta” kopienā un saikne ar viņas iepriekšējo vidi tiek lēnām pārtraukta.

KAS IETEKMĒ IZEJAS IESPĒJAS?

Atbalsta trūkums:

- praktiska palīdzība: mājoklis, darbs, ēdiens, u.c.
- emocionāls atbalsts: atkarību pārtraukšana, psiholoģiskā palīdzība

Sieviešu stāstītais un kafejnīcā novērotais neliecina par pārtikušu un “glamūru” dzīvi, kā tas stereotipiski tiek uzskatīts. Ziņas par nopelnīto naudu atšķiras – sākot no 200 latiem līdz 5 latiem un 1 cigaretei dienā, taču esot dienas, kad nenopelna neko. Visticamāk, par nopelnīto naudu viņas pērk narkotikas vai alkoholu (pēc kādas sievietes stāstītā, narkotiku devai nepieciešami 80 lati dienā), jo nekādas īpašas materiālas vērtības viņām nepieder:

Zupas virtuvē rindā stāvu. Tur visi stāv – bērni, lielas ģimenes. 12.00 katru dienu stāvu! Nu un? Bija vienreiz, kad man 4 dienas nebija naudas. Iedomājies, es eju caur tirgu, tur visas smaržas, man asaras acīs... bet nekas, es domāju, man tikai tagad nav naudas. Man atkal būs! (I4)

Kā novēroja pētnieki, sievietes ar lielu rūpību ietin līdzī kafejnīcas darbinieču doto pārtiku, lai, piemēram, zemenes aiznestu mammai vai kēksu apēstu vēlāk. Nereti viņas ziņo par mājokļa trūkumu, līdz ar to, vismaz uz sievietēm, kas iesaistītas ielu prostitūcijā, nevar attiecināt labas dzīves standartus.

Par ekonomisku neaizsargātību ziņo visas intervētās ielu prostitūcijā iesaistītās personas. Mēģinājumi strādāt algotu darbu agrāk vai vēlāk izgāžas, jo viņas ir atkarīgas no narkotikām. Tipiska šo sieviešu problēma ir pajumtes trūkums vai arī ļoti slikti sadzīves apstākļi:

Viņas mums atklāti stāsta, ka viņas bieži guļ kāpņu telpās, ka viņām nav, kur palikt. (D)

Sociālu neaizsargātību lielā mērā rosina sabiedrības attieksme. Kā novērojuši eksperti,

sabiedrības attieksme pret prostitūcijā iesaistītām personām ir vienlaikus nosodoša un vienaldzīga, pamatojot to ar viedokli, ka viņas pašas šādu dzīvesveidu ir izvēlējušās un pašas pie tā ir vainīgas:

Pat ar riebumu attiecas, atgrūž. Vīrieši, kas viņas izmanto, citkārt vienkārši ieņirdz par viņām. (D)

Ekspertu minētais sasaucas ar teoriju par to, ka sabiedrības attieksme pret viņām ir liekulīga:

Tā kā fui, fui, fui! Bet tai pašā laikā kā Bidstrupa karikatūrā, kur viens draudzēs loceklis izsūdz grēkus, un mācītājs saka – kur? Un abi aizskrien [smejas]. (BM)

Meitene ļoti skaidri pateica – kamēr šie svarīgie vīri, kuri mani izmantoja, runās televīzijā, smalki izteiksies, ieņems ļoti augstus amatus, netiks sodīti, nebūs iespējams izklūt. Jo viņi par to sodu nesāņem. Kamēr mēs atļaujam varmākam darīt visu, kas ienāk prātā, kamēr mēs viņam piešķiram trīsvaigžņu ordeņus, cietušajam nav pamata ticēt, ka viņa rīcība par sevi iestāties vainagosies ar panākumiem. (IL)

Plašākā nozīmē šeit var runāt par sieviešu sociālo vērtību un situāciju Latvijā. Kā novērojusi eksperte, starp problēmām, ar ko sastopas Latvijas sievietes, visbiežāk redzama vardarbība pret sievieti, sociālā atbalsta trūkums, grūtības integrēties darba tirgū:

Arī prostitūcija. Viņas gan pašas to nesaka, bet no citiem dienestiem nāk šāda informācija. Un atkarības – alkohola, narkotisko vielu atkarība un attiecību atkarība jeb līdzatkarība. (ZG)

Sociālas problēmas, kas skar sievietes, laika gaitā mainās. Eksperte apgalvo, ka, pirms 7 gadiem (kad savu darbību sācis Māras centrs) izplatītākā problēma bija dzīvesvietas un iztikas līdzekļu trūkums. Pēdējā laikā aktualizējušās no vardarbības cietušo klientu un atkarīgo personu problēmas. Personas, kas iesaistītas ielu prostitūcijā, pēc būtības saskaras ar visām minētajām problēmām. Prostitūcija netiek izcelta kā galvenā, kuras dēļ sievietes nonāk sociālo dienestu redzeslokā vai krīzes centrā. Aktuālākā un redzamākā vienmēr ir narkotiku atkarība.

Esošās Latvijas valsts institūcijas ar ielu prostitūtu problemātiku pēc būtības nestrādā. Pašvaldības policijas un patruļpolicijas uzdevums ir organizēt reidus prostitūciju ierobežojošo noteikumu ievērošanas pārbaudei, Valsts Policijas Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes galvenais uzdevums ir mazināt sutenerismu:

Mums cilvēki prasa, vai mūsu nodaļas mērķis ir apkarot prostitūciju. Mēs varam noteikti atbildēt, ka ne. Mūsu nodaļas uzdevums ir apkarot sutenerismu un trešo personu finanšiālo ieguvumu no prostitūtām. Bet mēs neatbalstām prostitūciju kā tādu. (VN)

Zināmā mērā policiju var uzskatīt par sievietēm palīdzošu institūciju:

Mēs, apkarojot sutenerus un ielu laupītājus, zināma veida drošību viņām sniedzam. Līdz ar to viņas zināmā mērā arī sadarbojas ar policiju. Tas nenozīmē, ka viņai, nodarbojoties ar šo profesiju, nav valstiskas aizsardzības, ja viņu kāds aplaupa. Viņa tāpat var rakstīt iesniegumu... līdzīgi kā persona, kas ir piedzērusies – ja viņu aplaupa, viņš viennozīmīgi ir cietušais. Neraugoties uz to, kādā stāvoklī viņš ir bijis. (ALu)

Eksperts apgalvo, ka sievietes iesniegumus par klientu vardarbīgu izturēšanos neraksta. Iespējams, tas ir tādēļ, ka, rakstot iesniegumu, sieviete nonāk pretrunās ar citu Latvijas likumdevēja normu – seksuālo pakalpojumu sniegšana uz ielas. Līdz ar to, negribējama sev administratīvo sodu, sieviete neziņo arī par klienta vardarbīgu izturēšanos.

Šis piemērs liecina par prostitūcijas pretrunīgo regulējumu Latvijā.

Intervētās sievietes policiju neuzskata par organizāciju, kura sniegs viņām palīdzību. Galvenokārt tādēļ, ka formāli ar ielu prostitūciju Latvijā nodarboties nevar un policistiem viņas ir jāsoda:

KAS IETEKMĒ IZEJAS IESPĒJAS?

Stereotipi un sociālā neaizsargātība: sabiedrības vērtības un liekulība, pieņēmums par prostitūciju kā brīvu izvēli, sabiedrības vienaldzība.

KAS IETEKMĒ IZEJAS IESPĒJAS?

Tiesiskuma principu ievērošana, valsts amatpersonu rīcības paredzamība un attieksme, funkcionējošas un uz indivīda vajadzībām balstītas izejas no prostitūcijas programmas.

TIESISKUMS UN POLICIJA

Policija ir pirmais valsts tiesiskuma garantētājs saskarsmē ar prostitūcijā iesaistītajām personām. Policijas darbinieku attieksmei, zināšanām un atbalsta sniegšanai ir būtiska ietekme uz ticības valsts sistēmai veidošanā.

Kādas tiesības viņam lēkt no mašīnas un man sist pa ribām?! Aižvest mani aiz Rīgas, nomest, izmest mani mežā! Nozaga man telefonu, raņēma somiņu. Ko viņi ar to gribēja panākt?! (14)

Policija ved uz ekspertizēm, pakalpojums “na haļavu”[par brīvu] izmanto. (16)

Ir normāli policisti, kuri saprot, ka visādas situācijas var būt, bet ir arī nezvēri. (112)

Neraugoties uz saņemtajiem sodiem, viņas turpina būt uz ielas, līdz ar to šī likuma norma ir neefektīva. Policisti pēc sejas sievietes jau ir ievērojuši, tādēļ attiecības starp viņiem veidojas jau citā limenī:

Viņi [policija] ienāk bārā, ierauga mani, viņi jau zina, kas es esmu un uzliek [sodu]. Policijai vajadzēja atskaites. Tagad ir sodi 700ls. Tad man bija vienalga, jo tad nedomāju, ka jebkad vajadzēs [nomaksāt sodus]. (113)

Mums tā valdība ir ne jau no tām labākajām. Katrs sev tikai rauj un rauj kabatā un ņem nost no pensionāriem, invalīdiem, bāreņiem utt. un nedomā par citiem. Un kur tad vēl par prostitūtām! Viņi tikai var ieviest tās veselības kartes, kur katru mēnesi ir jāmaksā... man nav dzeltenās kartes, es negribu būt nekādos sarakstos. Bet viena meitene uztaisīja, piebrauc policija un saplēš to karti...(112)

Ir skaidrs, ka formāli šādai situācijai nevajadzētu būt. Tai pašā laikā, iespējams, ir situācijas, kad policists sievietei kaut kā palīdz, pazīdams viņu personīgi. Sieviešu pieredze ar policiju ir atšķirīga. Dažas saka, ka policisti esot kā savējie [kak rodnije], bet citas policiju nevērtē kā aizstāvības institūciju:

Nepietiek jau, ka klienti sit. Viņiem taču mani jāaizsargā būtu. Ja es tiešām būtu noziedznieks, pretotos, bandīts tāds riktīgais. Viņi aplaupa cilvēkus – kurš vairāk piedzēries... es taču esmu redzējusi! Viņi vienkārši savu amatu izmanto! (14)

No iepriekš teiktā var saprast, ka prostitūcijā iesaistītās personas ikdienā saskaras ar virkni problēmu – narkomāniju, mājokļa un iztikas līdzekļu nepietiekamību, fizisku un emocionālu vardarbību, diskrimināciju, sociāla un psiholoģiska atbalsta trūkumu.

Svarīgākais palīdzības aspekts, kas izriet no sieviešu un ekspertu intervijām, ir ieraudzīt un akceptēt viņu esošo situāciju.

Piemēram, ja viņa lieto narkotikas, tad piedāvāt viņai tīras šļirces, informēt par iespējamo palīdzību, par sociālo palīdzību utt. Ātra „izraušana” no narkomānijas vai prostitūcijas ir praktiski neiespējama:

Lielā daļā gadījumu man nav izdevies neko panākt, jo cilvēks ir ieņēmis kaut ko galvā, un

arī narkotiku lietošana prātu nepadara skaidru, loģisku, kritisku, apsvērtu. (BM)

Kā uzsvēr eksperti, sieviešu nosodišana vai mēģinājumi par katru cenu „uzvest viņas uz pareizā ceļa” ir sliktākais no variantiem. Tomēr tai pašā laikā viņām ir nepieciešams zināt par alternatīvām un pieejamiem resursiem.

Kā redzams no iepriekš teiktā, ielu prostitūcijā iesaistītās sievietes saskaras ar sarežģītām problēmām, kuru risināšanai viņām nepietiek resursu. Līdz ar to var jautāt, kādēļ viņas to visu pacieš un kādēļ nemēģina no tās iziet. Intervijās sievietēm tika jautāts arī par izejas mēģinājumiem un viņu pašreizējām izejas iespējām.

Neviena no intervētajām sievietēm neatklāja, ka noteikti un apzināti gribētu palikt prostitūcijā. Tomēr, kad sievietes zināmu laiku prostitūcijā ir bijušas, vairs nav nepieciešami īpaši viņu noturēšanas vai pievilināšanas mehānismi:

Te ir tā kā purvs, te vienkārši iesūc. Es arī no sākuma sev teicu – gadiņu pastrādāšu..., re, kur jau, cik pagājīs. (112)

Tas jau pierasts. Es nevarēju normālu darbu strādāt. (13)

Tagad par vēlu kaut ko mainīt. To vajadzēja darīt 12 gadus atpakaļ! Tagad mugurkauls pazudis. (12)

Galvenais mehānisms, kas sievietes šeit notur, ir pieradums un citu alternatīvu trūkums. Izšķirošu lomu spēlē arī atkarība no narkotikām, kas notur sievietes vienā un tajā pašā akūtā vajadzībā pēc naudas un drošas mājvietas trūkums.

Runājot par naudu, prostitūcija ļauj to iegūt ātri, nav jāgaida līdz algas dienai. Latvijas un Igaunijas gadījumā tas nav mazsvarīgi, jo zemāk apmaksāto darbinieku atalgojums nav augsts (kā teikts iepriekš, prostitūcijā iesaistītām sievietēm bieži trūkst darba tirgum nepieciešamo prasmju), kas nenodrošina pamatvajadzības un neļauj dzīvot cilvēka cienīgu dzīvi. Sievietes ir pieradušas, ka ar prostitūciju naudu var iegūt uzreiz.

Pat ja tu strādā oficiālā darbā, ir avanss, ir alga, bet tie ir jāsaņaida! Bet man bērns atnāk no skolas, raud! (15)

Svarīga nozīme ir ātrai un relatīvi lielai naudai. Sievietes, salīdzinot, cik viņas varētu nopelnīt vai arī cik viņas ir nopelnījušas strādājot tirgū vai par aukli, saprot, ka prostitūcijā “divās stundās var nopelnīt mēneša algu”:

Es sajutu naudas smaku. Un tas purvs tevi ievelk un no turienes ārā vairs netikt. (17)

Jāsaka gan, ka šādu naudu viņas neiegūst vienmēr. Sievietes stāsta par „treknajiem gadiem”, kad klientu maksāspēja bija labāka un viņas „nopelnījušas” vairāk. Pašlaik liela nauda drīzāk ir mīts, cerība, ka atkal var paveikties.

Palikšana vai atgriešanās uz ielas ir cieši saistīta ar ekonomisko situāciju. Sievietes stāsta par reizēm, kad mēģinājušas iziet no prostitūcijas, taču kārtējā vajadzība pēc naudas piespiedusi viņas atgriezties. Piemēram, vairākas sievietes periodiski ir strādājušas algotu darbu (par grāmatvedi, „ar sertifikātiem”, VEFā, pagaidu algotajos sabiedriskajos darbos par 100 latiem mēnesī), taču līdz ar atlaišanu vai algas samazinājumu atkal nonākušas pie prostitūcijas:

Šeit vienmēr maizes kumosam varēs nopelnīt. (15)

Nauda! Ātra nauda. Nav jānervožē, būs alga, nebūs... te viņas zina – labi, šodien nav klients, rīt būs. Atnāk 19 gadīga meitene un saka – es esmu smuka, bet dumja, es neko citu neprotu darīt. Un tu sāc tam ticēt, sāc pieļaut, ka tas nav nekas traks. (132)

Līdz ar to ne vien iesaistīšanās, bet arī palikšana prostitūcijā sanāk kā galējā alternatīva, ko sievietes var darīt grūtos apstākļos. Tā tiek sabiedrībā leģitimēta kā sievietēm piemērots iztikas gūšanas veids.

Vairākas intervētās sievietes ik pa laikam ir mēģinājušas iekārtoties darbā citur un uz ielas nenākt (ilgākais laiks, ko intervijās min, ir 2 gadi). Bet, tā kā viņām nav pietiekošas izglītības un prasmju, tad viņas strādā viszemāk atalgotos darbus un darbinieku samazināšanas gadījumā cieš pirmās. Tas viņas noved atpakaļ uz ielas:

Simtlatniekos biju – man bija 100 latu mēnesī, dzīvokli apmaksāja, man pietika! Bet tad – civiluīrs spēlē aparātus, dzer, es pīpēju, kaķi man skatās acīs, grib ēst – nu ko darīt?! Kad man ir darbs, mani te vispār neredz! (16)

Sievietes prostitūcijā notur arī rūpes par saviem ģimenes locekļiem:

Mammai un tēvam sūtīju caur pastu, lai gan viņi joprojām domāja, ka es strādāju tirgū. Man piedāvāja uz ārzemēm braukt, es nebraucu tikai tāpēc, ka es domāju, man ir jāpalīdz. (112)

Ir ļoti grūti raksturot to intonāciju un attieksmi, ar kādu sievietes runā par izeju no prostitūcijas. Vadmotīvs intonācijai ir neticība izejai, neticība sev pašai un fatalisms:

Kad es sēdēju [cietumā], es ļoti daudz par ko domāju. Kad iziešu, nu... moš tā nedarīšu?(11)

Pašu sieviešu idejas par izešanu no prostitūcijas ir iluzoras un naivas. Viņām trūkst motivācijas un iekšējas gribas, lai to izdarītu, tādēļ tiek gaidīta palīdzība no malas. Sievietes apgalvo, ka palīdzēt iziet var vīrietis, kurš viņu milētu un par viņu rūpētos. Tēma par „princi baltā zirgā” iezīmējas vairākās intervijās:

Ka man atradīsies normāls vīrietis, kurš mani nodrošinās, lai nebūtu uz ielas jāiet. Bet

nav jau tādu. Varbūt paveiksies, nezinu. Varbūt kāds klients būs tāds. Vot savāks mani un viss! Un daudzās meitenes tā domā! (11)

Ko man Dievs ir devis, manu otro pusīti – baigi interesē, kas tas tāds ir! Bet varbūt viņa nemaž nav?(14)

Vai jūs varat tā izdarīt, lai man būtu mīļotais vīrietis, kurš mani un manu bērnu pieņems?(raud) (18)

Var saprast, ka sievietes ilgojas pēc emocionāla, fiziska, materiāla atbalsta. Tas, protams, ir pārspilēts apgalvojums, taču viens no iemesliem, kādēļ viņas ir uz ielas, ir tas, ka cer tur satikt savu „otro pusīti” jeb kā sacīja eksperte, „viņas gaida vīru” jeb savu problēmu atrisinātāju. Līdzīgi, kā tas aprakstīts prostitūciju veicinošo apstākļu analizē, izeju no savām problēmām viņas arī saskata vīrietī. Tas liecina, ka šīs sievietes, lai arī daudz ko pieredzējušas, psihiski ir nenobriedušas un nejutās tik stipras, lai dzīvotu vienas vai izkļūtu no prostitūcijas saviem spēkiem. Un, kamēr viņām trūkst psiholoģiska brieduma apzināti izvēlēties to vai citu dzīves trajektoriju, runa par brīvo gribu ir tikai spekulācija.

Ja viņas brīvi un apzināti būtu izvēlējušās prostitūciju kā dzīves mērķi, viņas nevēlētos sev ģimeni un tādu dzīvi „kā visiem”. Tad viņas būtu mierā ar esošo situāciju.

Šie citāti norāda arī uz sabiedrības stereotipiem, proti, vīrietim sieviete jāapgādā, un sieviete bez vīrieša atbalsta dzīvot nevar. Tai pašā laikā gadījumos, kad cilvēks, kurš ieinteresēts sievietes liktenī, ir satikts, līdzšinējo dzīvi mainīt nav tik vienkārši. Mītu, ka dzīve bez vīrieša atbalsta ir neiespējama, sievietes pašas arī apgāž:

Ir cilvēks... vecāks par mani...ļoti labs, ļoti labsirdīgs...žēlo mani, mīl mani, tikai es, vot tāda...(11)

Es no viņa aizgāju, man vienkārši viņa žēl palika, ka viņš priekš manīm visu dara un es neko... man viņš patika, bet es viņu nemīlu! Es nevaru dzīvot ar cilvēku, kad es viņu nemīlu! (18)

Tāpat arī tad, kad sievietes sastop atbalstošu vīrietī, viņas nepārtrauc prostitūciju vai narkotiku lietošanu. Tas nozīmē, ka atbilde nav meklējama konkrēta vīrieša esamībā vai neesamībā. Šīm sievietēm trūkst citu kvalitāšu, kas ļautu iziet no prostitūcijas un narkomānijas.

Ir gadījumi, kad sievietes dzīvo kopā ar vīrietī, kuram pašam ir alkohola vai narkotiku, vai azartspēļu atkarība. Arī tas izešanu no prostitūcijas nepadara vieglāku:

Es biju mamma aktīviste. Pie manis glabājās vecāku savāktā nauda. Civiluīrs spēlēja aparātos un prasa man 40 latus. Viņš saka, pa nakti dabūs un atdos. Nu, es uzticējos, nu, es taču dzīvoju ar cilvēku... Dēlam sāka rakstīt dienasgrāmatā, kad atdos skolas naudu.

KAS IETEKMĒ IZEJAS IESPĒJAS?

Ekonomiskā ievainojamība: ātras naudas iespējas, papildus līdzekļi, ģimenes nodrošināšana, pamatvajadzību un arī atkarību apmierināšana.

Es vienkārši nezināju, ko man darīt! Mans dēls kautrējas iet uz skolu, jo viņam tāda māte. Es pati nopelnīju un atdevu dēlam naudu, lai nes uz skolu! (I5)

Pieradums izmantot prostitūciju savu problēmu risināšanā un citu iespēju trūkums neļauj neatgriezeniski iziet no prostitūcijas. Tikko kaut kādi plāni sabrūk (piemēram, civilvīrs iekārtojies darbā par 10 latiem dienā, bet nostrādājis tikai 4 dienas un sācis dzert), atbildība par iztiku jāuzņemas sievietei:

Viņš negrib atzīt savu vājumu. Viņš ir tāds „sūdbabrālis” - es varu kaut kā izgrozīties, a viņš nevar!(I5)

Iziešanu no prostitūcijas kavē vide – samērā šaurs paziņu, draugu un interešu loks. Sievietes katru dienu atrodas vienādā notikumā un problēmu rāmī, un viņas ir izolētas no apkārtējās sabiedrības.

Piemēram, viena sieviete sevi bija pieķērusi pie domas, ka viņa varētu paslēpot un pati par sevi jutusies pārsteigta:

Kas, vai tad dzīve iet uz augšu, ka es tādu domu padomāju? Pirmo reizi pa cik gadiem padomāju, ka es varētu ar slēpēm pabraukt! (I4)

Viņām lielākoties nav sabiedrības, kas viņām parādītu citas dzīves iespējas. Daļai mājās nav arī televizora, par internetu vai citām tehnoloģijām nerunājot. Lielākoties viņas neinteresējas par kultūras dzīves notikumiem vai sociālo dzīvi, jo viņām nav laika, bet galvenokārt intereses to darīt. Vienā intervijā atklājās fakts, ka sieviete nesaprot un nevar paskaidrot, ko viņai patīk darīt:

Kā tu to domā? [par to, ko patīk darīt] Es nezinu... man nav izvēles. (I11)

Jau iepriekš teikts, ka sievietes sevi uzskata par primāri vainīgām pie esošās situācijas. Savu atbildību viņas saskata arī lēmumā, lai izietu no prostitūcijas. Par galveno izejas instrumentu viņas uzskata savu gribu un motivāciju:

Pašlaik man nekas nevar palīdzēt. Bet tad, kad man parādīsies vēlēšanās, lai man neat-saka palīdzēt. Man nesen tā bija – aizgāju pie mammas un teicu: „Esmu nogurusi. Palīdzī man, ieliec mani slimnīcā!” Viņa atteica. (I10)

Es ceru, ka agri vai vēl atnāks tomēr kaut kāds saprāts, kad ir jāsaprot tomēr, ka ir laiks kaut ko mainīt. (I12)

Biju piekususi pēdējos gadus, apnika jau, nebija spēka. Gan emocionāli, gan fiziski. (I13)

Kā uzskata eksperti, izeja ir iespējama, galvenais virziens, kurā būtu jāstrādā, lai viņa pati vēlētos iziet:

Gribas moments ir ļoti svarīgs! Iespēja iziet ir, bet tas to visu apgrūtina! Jo tas pastiprina to vainas izjūtu, nepilnvērtības izjūtu, kaunu, kas pašām traucē iziet. Jābūt milzīgai gribai, motivācijai, ārējai vai iekšējai, lai cilvēks gribētu to pārtraukt.

Paņemt viņu no ielas, iebāzt kādā rehabilitācijas centrā ir diezgan mazefektīvi. Tur ir vajadzīgs, lai kāds vēl bez klienta varētu atrisināt tavas vajadzības. Bet tas var prasīt gadus. Sākumā ar kafiju, prezervatīviem, nagu laku. Tai sociālai sistēmai jāuzņemas rūpes par viņu. Tad, kad viņas sāk uzticēties, tikai tad var ieminēties par alternatīvām. Jautājums – vai mums tādas ir? Upuris nav vainīgs, ka viņš nonāk tādā situācijā, bet viņš tiešām nes atbildību par to, ko viņš dara ar to pieredzi, jo katram ir iespēja dzīvot pilnvērtīgu dzīvi. (NDž)

Eksperte uzsver ļoti svarīgu momentu, lai sievietes izietu no prostitūcijas – atbalsta sistēmas un alternatīvu esamību. Latvijā šādas iespējas ir ļoti ierobežotas.

Starp intervētajām sievietēm viena pašlaik ir pārtraukusi prostitūciju un ārstējas no narkotiku atkarības. Viņas ceļš uz to sācies cietumā, iesaistoties pašmotivācijas grupā:

Neko nezināju par sevi, ne kas garšo, ne kas patīk. (I13)

Pēc izešanas no cietuma viņa dzīvo pie Mātes Terēzes misionārēm Rīgā, iziet Minesotas programmu, iet uz AA tikšanās, 2 reizes nedēļā tiekas ar psihologu. Patlaban sieviete mācās iekļauties ikdienas dzīvē, saved kārtībā veselību, zobus, pirmo reizi mūžā „sakārtojusi papīrus”. Tā kā viņai nav pabeigta devītā klase, viņa grib rudenī atsākt mācīties.

Izeja no prostitūcijas ir sarežģīta, no sievietes stāstītā izriet, ka tās ir arī psiholoģiskas grūtības. Cilvēks pats bez palīdzības izrauties nevar un, pat saņemot palīdzību, tas ir grūti. Psihologa palīdzība ir obligāta, jo pārtraucot, sākot apzināties sevi, jācinās ar emocijām, kas līdz tam nav tikušas aptvertas. Šī atziņa sasaucas ar ekspertu teikto, ka lielākoties sievietes pašas sevi neapzinās un nepazīst. Kā atzīmē eksperte, daudzas meitenes vairs nespēj secīgi atcerēties notikumus savā dzīvē. Nevar apgalvot, ka viņas apzināti melo, sagroza vai cenšas noslēpt, bet vienkārši atkarības dēļ vairs nespēj tik labi atcerēties notikumus. Atgūt atpakaļ zaudēto ir ļoti grūts process. Ne visas sievietes saņem drosmi un pacietību to uzsākt un arī pabeigt:

Viņām ir tas process, ka viņas grib iziet no tā objekta ārā. Un tas ir ļoti sāpīgs process, tu esi kā taurenis, tu šķelies no tā kokoniņa ārā, ka tev veidojas sava apziņa un ka tu saproti, kas tu vispār esi... tas ir ļoti jūtīgs process. Es saku, divi soļi uz priekšu, trīs atpakaļ... apzināšanās process, identitātes atgūšanas process, integrētas personības atgūšanas process kaut kādā līmenī viņš ir ļoti, ļoti sāpīgs. (IL)

Zināmās kategorijās prostitūciju var salīdzināt ar atkarību – sievietes ir pieradušas pie nemierīgas, riska pilnas dzīves, iespējams, ka mierīga dzīve viņām šķiet par garlaicīgu. Risks, ko ietver prostitūcija, parasti ir negatīvs, taču, pamatojoties gan uz savu, gan uz citu sieviešu pieredzi, viņas zina, ka var saņemt arī ļoti lielu naudu, var satikt savu mīļoto vīrieti u.tml. Sajūta

KAS IETEKMĒ IZEJAS
IESPĒJAS?

Personīgā motivācija,
iekšējā griba, alternatīvu
esība un sociāli ekonomiskā
stabilitāte, atbalsta tīkls
un mehānismi. Cilvēks bez
palīdzības izrauties no
prostitūcijas nevar un, pat
saņemot palīdzību, tas ir
grūti.

KAS IETEKMĒ IZEJAS IESPĒJAS?

*Psiholoģiskā atkarība,
kas izriet no ilglaicīgas
„ievilkšanas” vidē, zema
pašvērtējuma, vainas
apziņa un kauns par esošo
situāciju.*

var būt līdzīga kā azartspēlmanim, kad viņš domā, ka lielais laimests tūlīt būs. Sieviete, kura ir pārtraukusi lietot narkotikas un izgājusi no prostitūcijas, atzīst, ka viņai tieksme pēc tādas dzīves ir palikusi, ka viņai ir vēlšanās tikt „noceltai” un ka viņa šo mēnešu laikā ir arī „norāvusies”.

Psiholoģiskā atkarība ir būtisks iemesls, kas traucē izešanu. Lai cīnītos ar to, jābūt atrisinātiem daudziem citiem jautājumiem. Tomēr, ja pēc rehabilitācijas sievietēm reāli nav kur palikt, nav sociālo kompetenču, viņas ir spiestas atgriezties pie pierastās nodarbošanās un dzīvesveida.

Šajā brīdī būtu nepieciešamas pašpalīdzības grupas sievietēm, kuras ir pārtraukušas prostitūciju:

Piemēram, AA es nestāstu, ka man ir tieksme iet pastaigāt pa parku, ka man gribas, lai mani noceļ. Tie, kas zina, var dalīties, tādas pašas meitenes kā es. (I13)

Sievietēm ir grūtības atteikties no zināmā izdzīvošanas modeļa un vides. To nosaka gan narkotiku atkarība, gan emocionālā piesaiste. Kā viens no teorētiskiem, bet praktiski grūti realizējamiem mehānismiem ir aizbraukšana no ierastās vides:

Varbūt kaut kad... man vienkārši jāizbrauc no šīs pilsētas, lai es nezinātu tās ielas. Man taču jau tā sabiedrība, draugu loks... es esmu pieradusi. Mani velk uz šejieni! Vot, es viņu gribu redzēt [rāda uz savu draudzēni]... vēl kādu. Tā jau ir tā kā ģimene, saproti?! Tās ir manas māšas, es viņas gribu redzēt, viņas mani arī! (I1)

Izešanu no prostitūcijas kavē arī institucionāli šķēršļi. Daina Stukule-Eglīte savā publikācijā rakstīja, ka krievu tautības sievietes Latvijā ir īpaši pakļautas prostitūcijas riskam, jo valodas nezināšanas dēļ nevar atrast darbu. Šis pētījums to apliecina, jo sievietēm – nepilsonēm vai romu tautības pārstāvēm iespējas izkļūt no prostitūcijas ir vēl ierobežotākas. Piemēram, sieviete apsvērusi ideju braukt pie brāļa uz Angliju, taču šo domu tūlīt atmetusi, jo „tur vajag citu pasi”. Arī šis gadījums principā runā par sieviešu izolētību no apkārtējās sabiedrības, jo, iespējams, viņa pat nezina par naturalizācijas procesu. Uzklusot stāstus par izkļūšanas mēģinājumiem, kļūst skaidrs, ka reālu izejas mehānismu Latvijā pašlaik praktiski nav:

Mēģināju iekārtoties darbā. Nekur neņem. Tikai par to, ka cietumā biju. Tādēļ arī nākas, lūk, tā...(I1)

A kā tu iziesi? Kam mēs esam vajadzīgas?! Kas mums palīdzēs?!(I16)

Institucionālu palīdzību sievietes pašlaik nesaņem. Valsts plānotā izejas programma vēl joprojām nedarbojas. Galvenā problēma ir tā, ka nav alternatīvu (cita iztikas gūšanas veida), ko sievietēm piedāvāt. Nav arī daudz organizāciju, kas viņām palīdzētu risināt esošās problēmas un parādītu izejas iespējas.

Kā būtiskas problēmas, kas apgrūtina prostitūcijas pārtraukšanu, eksperte min

palīdzības trūkumu gan praktiskajā, gan emocionālajā līmenī. Esošās rehabilitācijas programmas vairāk fokusējas uz detoksikāciju un ilgst tikai 30 dienas. Tās nesniedz iespējas cilvēkiem adaptēties un piemēroties citai dzīvei. Daudzi pēc rehabilitācijas procesa pabeigšanas atgriežas uz ielas, jo citu dzīvesveidu nezina:

30 dienu programma ir sākums, kam nav turpinājuma. Atkarība pēc 30 dienām nav pārvarēta, ir attīrīts ķermenis, bet ne gars. (LK)

Pēc ekspertu uzskatiem, ir vajadzīga garāka programma, kas mācītu sociālās prasmes. Vairākas sievietes ir izgājušas rehabilitāciju, pat divas reizes, bet pēc tam atgriežas pie iepriekšējā dzīvesveida un nodarbošanās. Vēl viens negatīvs esošās rehabilitācijas sistēmas aspekts ir tas, ka rehabilitācijas centri ir ļoti orientēti uz vīriešiem:

Latvijā nav specifisku rehabilitācijas centru sievietēm. (LK)

Rehabilitācijas centros darba terapija ir pielāgota vīriešiem – smags fizisks darbs 10 stundas dienā ir piemērots vīriešiem, bet ne sievietēm. Papildus sarežģījums šādos centros ir tas, ka sievietes ir vīriešu sabiedrībā, kas vienlaikus ir grūti un viņām provokatīvi. Sieviete, kura tik ilgi ir bijusi iesaistīta prostitūcijā, nav nekādas cieņas pret vīriešiem, nav arī uzticības pret viņiem, tādēļ saprasties ar vīriešiem ir jāmācās papildus.

Arī sieviete, kura izgājusi no prostitūcijas, savā stāstā norādīja uz grūtībām, ar kurām viņa saskārās, rehabilitācijas centrā esot vīriešu vidē:

Gribas būt visiem labai, par labu vārdu, kaut kas jādod [seksu]. (I13)

Nepārvērtējams aspekts ir dažāda veida palīdzības saņemšana – psihiatra, narkologa, psihoterapeita un sociālā darbinieka konsultācijas, piedalīšanās pašpalīdzības grupās. Sieviete, kuras ir pārtraukušas lietot narkotikas, pēc ekspertu stāstītā, uzsver cieņas, stingras atbalsta sistēmas nepieciešamību, kam jādarbojas gan sākumā, gan arī pēc tam, kad sieviete dzīvo patstāvīgi:

Tādai mammai būtu vajadzīgs ģimenes asistents, kas tur ieiet divreiz nedēļā un pārliedz nās, ka viss ir kārtībā. Lai viņa vismaz ir redzeslokā. (ZG)

Tās iespējas ir, bet lēnas. Šī brīža sistēma var palīdzēt krīzes situācijā, bet nevar garantēt to, ka tās meitenes atkal nebūs tur. Ja meitene aiziet uz sociālo dienestu, viņai atkal saka, kas viņai ir jādara (un ne tāpēc, ka dienests slikts). Viņa paskatās – piedāvājums ir mazs un vēl tās prasības. Viņai jāļauj izvēlēties, sākot no elementārā līmeņa – es gribu kafiju vai tēju. Un no tā sākot var dabūt pārdzīvojumu, ka pret mani izturas ar cieņu. (NDz)

Tam jābūt integrētam izglītības programmās, publiskajā telpā, šai cilvēka cieņai, tam, ka

DZIMUMA/DZIMTES ASPEKTS

*Izejas programmām
jābalstās detalizētā cēloņu,
vajadzību un konteksta
analīzē, kas ņem vērā
atšķirīgās sieviešu un
vīriešu vajadzības un
piedāvāto izejas pasākumu
atšķirīgo ietekmi.*

netiek ekspluatēts cilvēka ķermenis (objektīvizēts, seksualizēts un visādā veidā netiktu parādīta sieviete kā prece, kā manta, ko var pirkt un pārdot). (IL)

Būtiski ir saredzēt problemātiku plašākā mērogā – sievietes dzimumsociālās lomas un sociālo vērtību sabiedrībā:

Sievietes saka, nu es jau varu rakstīt to iesniegumu, bet tas ir bezjēdzīgi. Mēs ejam to riņķa danci – sieviete uzraksta iesniegumu, nekas nenotiek. Mēs no savas puses varam zvanīt pa trim reizēm.. tad mēs dažreiz vēršamies pir prokuratūras, un tur mums saka – rakstiet, rakstiet, bez rakstīšanas nekas nenotiks! (ZG)

Ja valsts institūcijas negrib vai nevar palīdzēt sievietēm, kuras cieš no vardarbības, tad ar vēl jo mazāku varbūtību tās palīdzēs sievietēm, kuras iesaistītas prostitūcijā. Principā tas ir sabiedrības attieksmes un politiskās nostājas jautājums.

Kā redzams no sieviešu un ekspertu stāstītā, izešana no prostitūcijas Latvijā ir ļoti apgrūtināta. Visi iepriekš uzskaitītie individuālie un sistēmiskie apstākļi vērtējami kā šķēršļi izešanai no prostitūcijas, kas novēršami un risināmi dažādos līmeņos un jomās.

Runājot par iespējamām izmaiņām likumdošanā, pašlaik Latvijā dominē divas pretējas pieejas – seksuālo pakalpojumu pircēju sodīšana un prostitūcijas legalizēšana. Abām šīm pieejām ir aizstāvji un pretinieki, un vairāki argumenti tika minēti arī intervijās.

No pētījuma materiāliem izriet, ka

esošais juridiskais regulējums ir sievietēm „nedraudzīgs”. Eksperti atzīst, ka patlaban ir nenoteikta situācija, kad nodarboties ar prostitūciju var, bet par noteikumu pārkāpšanu ir sods:

Tas regulējums īsti nesniedz vēlamo rezultātu. Valsts ar vienu roku saka, lūdzu, nāciet iekšā, un ar otru – stop, kur jūs iesiet?! (ALo)

Pašlaik notiek tā, ka atbildību par prostitūciju uzņemas zemākais slānis – personas, kas iesaistītas ielu prostitūcijā. Policijai ir tiesības sodīt sievietes par to, ka viņas neatrodas likumdošanā paredzētajās seksuālo pakalpojumu sniegšanas vietās, taču lielai daļai ielu prostitūcijā iesaistīto sieviešu nav citas izejas kā atrasties uz ielas. Viņas ir atkarīgas no narkotikām, alkohola, un nekādas ierobežojošas normas viņu situāciju neuzlabos. Ideja par medicīnisko karšu nepieciešamību vērtējama kā absurda, diskriminējoša un stigmatizējoša. Tā aizstāv klientu intereses, bet ne prostitūcijā iesaistīto sieviešu intereses. Drīzāk tā ir vērtējama kā prasība, ar ko nošķirt „normālo” sabiedrību, aizsargāt tās godu un vērtības, ielu prostitūcijā iesaistītās sievietes atklāti nosaucot par deviantām un sabiedrības veselību apdraudošām. Intervijās tiek stāstīts, ka par medicīniskās kartes neesamību un ielu prostitūciju sievietei piespriests piespiedu darbs. No šāda viedokļa ideja par klienta sodīšanu ir atbalstāma, jo, ja tiek sodīta viena iesaistītā puse, tad atbildība jāuzņemas arī otrai (vai arī jāpārtrauc sodīt prostitūcijā iesaistītās sievietes).

Līdz ar to esošo prostitūcijas regulējumu pašlaik var saukt par liekulīgu, klientu tiesības aizstāvošu un tādu, kas vēl vairāk apgrūtina iespējamo izeju no prostitūcijas. Esošais regulējums sakņojas priekšstatos, ka sieviete ir objekts un ka prostitūcija ir normāla, sievietēm dabiska nodarbošanās.

Vērtējot iegūto empīrisko informāciju kopumā un izzinot prostitūcijā iesaistīto sieviešu problemātiku, pētnieki atzīst, ka kategoriski neatbalstāma ir prostitūcijas tālāka institucionālizācija. Dažās intervijās tika aizstāvēts viedoklis par esošo likumu normu transformēšanu tādā formā, kur nebūtu „koķetēšanas”, var nodarboties ar prostitūciju vai nevar. Tas nozīmē skaidri formulēt, ka prostitūcija ir līdzvērtīga citām profesijām:

Ja viņas gribētu kā kārtīgi pilsoņi maksāt nodokļus, tad tādas iespējas nav. Kāpēc viņas nevar reģistrēties kā pašnodarbinātas personas, būt godīga valsts pilsoņe, saņemt sociālās garantijas, pensiju utt? Lai viņām ir drošība, nevarēs apsaukāties, viņas varēs iesniegt policijā iesniegumu, ja klients nav samaksājis. Tad arī viņas pašas iesaistās, skatās, lai nebūtu šīs profesijas diskreditācija, lai tiktu noturēts šīs profesijas prestižs. (AS)

Arī tādēļ, lai varētu efektīvāk kontrolēt nepilngadīgo iesaistīšanu. Šī nesakārtotība ir lielisks veids, kā stigmatizēt sievietes. Šie noteikumi salikti tā, ka tos noteikti pārkāps. Un tas ir pilnīgi aplami. (BM)

Var pievienoties ekspertu uzskatam par to, ka esošais regulējums ir neefektīvs, pretuņģis un liekulīgs, taču šī pētījuma empīriskais materiāls nesniedz pierādījumus, kas ļautu atzīt prostitūciju par profesiju. **Sieviešu dzīvesstāsti, kas atklāj viņu situāciju izmantošanu un citu ekspertu teiktais neliecina, ka viņas apzināti būtu izvēlējušās šādu „karjeru” un uzstādījušas to par pašmērķi.**

Nedrīkst ar likumdošanas palīdzību nostiprināt sievieti kā objektu, patēriņa preci un plašākā nozīmē – ķermeni kā patēriņa preci. Tieši prostitūcijas legalizēšana stigmatizēs sievietes, padarot viņas par objektiem institucionāli.

Tas savukārt veicinās jaunu meiteņu pieplūdumu prostitūcijā, suteneru ienākumu palielināšanos, pieprasījuma vairošanu un mazinās nepieciešamību pēc izejas programmām.

Pircēju sodīšanu nevar vērtēt tikpat kategoriski kā legalizāciju, tomēr arī šeit ir neskaidri jautājumi, kas jāizvērtē pirms ieviest šādas normas. Galvenais, par ko jāvienojas – ko tieši nozīmē pircēju sodīšana, kā un kādos gadījumos to realizēt. Tāpat ir svarīgi, ka ielu prostitūcijā iesaistītām sievietēm ir nepieciešama viņu intereses aizstāvoša institūcija.

Kā uzsver gan ielu prostitūcijā iesaistītās sievietes, gan eksperti, klientu sodīšanai nevajadzētu būt par kārtējo formālo normu. Paralēli nepieciešama adekvāta palīdzība esošajā situācijā, efektīvu izejas programmu izveide, darbs ar klientiem un sabiedrības izpratnes palielināšana.

LATVIJA, 2014.G. PROSTITŪCIJAS NORMATĪVAIS REGULĒJUMS

Krimināllikums paredz atbildību trešajām personām par prostitūcijas izmantošanu: dzīvokļu izīrēšana, bordeļu organizēšana, sutenerisms, u.c., un atbildību klientiem par nepilngadīgo prostitūcijā iesaistīto personu izmantošanu. Prostitūcijas ierobežošanas noteikumi savukārt aizliedz nodarboties ar prostitūciju nepilngadīgajām personām, skolu, baznīcu tuvumā, uzliedz pienākumu prostitūtām kārtot veselību apliecināšu dokumentu un aizliedz prostitūcijas reklāmu. Par noteikumu pārkāpšanu piemēro administratīvo sodu.

Tas, uz ko vajadzētu tiekties, ir prostitūtu tiesiska aizstāvība, izejas programmu esamība un sociālā atbalsta sistēmas radīšana:

...lai cilvēki varētu veidot savas dzīves un karjeras atbilstoši tām lietām, kas ir viņu talanti, par ko viņi ir sapņojuši. Pašlaik mums nav specializētu patversmju, ir plaša starp tiem cilvēkiem, kuri ir prostitūcijā un tiem, kuri ir identificēti kā CT upuri. Mēs ciniski pieņemam, ka tiem, kas ir prostitūcijā, tā ir brīva izvēle, neuzdodot jautājumus, kāpēc un kas. (IL)

SECINĀJUMI UN REKOMENDĀCIJAS

1. Sieviešu iesaistīšanu prostitūcijā nosaka katreiz citāda subjektīvu un objektīvu apstākļu kombinācija. Nevienam no atsevišķiem cēloņiem pats par sevi neparedz obligātu personas iesaistīšanu prostitūcijā, tomēr visi pētījumā identificētie apstākļi (nabadzība, zems izglītības līmenis, dažāda veida piedzīvota vardarbība, atkarības, sociālā atstumtība) vērtējami kā nopietni riska faktori šādam iznākumam.
2. Ieiešana prostitūcijā saistīta ar dažādām problēmām un situācijām, kad nepieciešama nauda. Prostitūcija tiek uzskatīta par sabiedrībā pieņemamu (lai arī galēju) veidu, kā sievietei nopelnīt naudu. Sievietēm prostitūcija nav pašmērķis, bet gan līdzeklis citu mērķu sasniegšanai.
3. Iesaistīšanu prostitūcijā nevar uzskatīt par sievietes brīvu gribu. Par to liecina iesaistīšanas prostitūcijā mehānisms, prostitūcijas radītās fiziskās, psiholoģiskās, sociālās sekas, ikdienā piedzīvotā vardarbība.
4. Latvijā un Igaunijā praktiski nenotiek piespiedu (fiziski vardarbīga) vervēšana. Vervēšanā tiek izmantotas ārēji draudzīgas metodes, kas tomēr klasificējamas kā emocionāla vardarbība un manipulācijas, izmantojot dažādus sieviešu ievainojamības aspektus. Bez tam publiskajā telpā prostitūcijai ir tendence normalizēties, veidojoties par institucionālu nodarbinātības formu.
5. Vervētāji izmanto dažādas metodes atkarībā no to efektivitātes un auditorijas sasniežamības. Jebkurā gadījumā internets sniedz daudzveidīgas iespējas uzrunāt potenciālos upurus, jo iepriekš minētā draudzīgā attieksme un centieni padarīt prostitūcijas par parastu profesiju izpaužas arī interneta vidē.
6. Ielu prostitūcijā iesaistītām personām praktiski vienmēr prostitūcija kombinējas ar narkotisko vielu vai alkohola atkarību. Šīm sievietēm arī visvairāk nepieciešamas izejas programmas, jo viņas pašlaik ir ekonomiski, sociāli un fiziski apdraudētas. Viņas viennozīmīgi veido zemāko un neaizsargātāko iedzīvotāju sociālo slāni. Sievietes nesaņem arī adekvātu medicīnisko, sociālo palīdzību un tiesisko aizsardzību.
7. Iespējamā izešana no prostitūcijas ir ļoti ierobežota. To nosaka gan pašu sieviešu situācija (izdzīvošanas modelis, atkarības) un motivācijas neesamība, gan reālas, visaptverošas un ilgstošas palīdzības iespēju trūkums.
8. Prostitūcija ir ārkārtīgi elastīgs un situācijas izmaiņām pielāgoties spējīgs fenomens. Tas nozīmē, ka, runājot par prostitūciju, jābeidz manipulēt ar novecojušiem argumentiem vai neefektīvām prostitūcijas kontroles vai apkarošanas metodēm. Ar prostitūciju saistītā likumdošana Latvijā ir nesakārtota, tajā ir pretrunas. Pašreiz no tā cieš ielu prostitūcijā iesaistītās sievietes.
9. Paralēli minētajam pētījuma empiriskie dati uzrāda diskriminācijas pazīmes pret sievietēm, romu tautības pārstāvjiem, bijušajiem ieslodzītajiem. Pētījums uzrāda sabiedrības dzimumstereotipus, tradicionālu dzimumu lomu sadalījumu, sievietes objektīvzācību un komodifikāciju.
10. Pētījuma rezultāti sniedz virkni pretargumentus prostitūcijas nostiprināšanai un institucionalizācijai, tādēļ jebkuru lēmumu prostitūcijas regulēšanas jomā vajadzētu

izvērtēt no tāda viedokļa, lai šis lēmums samazinātu prostitūcijas izplatību un arvien jaunu personu iesaistīšanu.

11. Prostitūcija ir uzskatāma par sociālu problēmu, kam nepieciešami adekvāti risinājumi – palīdzība esošajām prostitūcijā iesaistītām personām, efektīvas izejas programmas, kā arī preventīvais darbs. Izejas programmām jābūt tādām, kas atbilstu sieviešu vajadzībām un sniegtu kompleksu skatījumu (atkarības, izglītība, darba iespējas). Preventīvais darbs aptver nepieciešamību nodrošināt pamatvajadzību apmierināšanu ģimenēm, psiholoģiskā un sociālā atbalsta esamību, masu mediju atbildības paaugstināšanu un auditorijas izpratnes palielināšanu par medijos paustajiem dzimtes vēstījumiem.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Brunovskis, A., Tildum, G. (2004). Crossing borders: An empirical study of transnational prostitution and trafficking in human beings. Retrieved from <http://www.fafo.no/pub/rapp/426/426.pdf>

Cilvēku tirdzniecība: izpratne, problēmas, risinājumi, 2006, <http://www.cilvektirdznieciba.lv/data/File/macibspekciem/CT.pdf>

Clinard M.B. (1989). *Sociology of Deviant Behavior*. Fourth Edition. NY: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 629 p.

Eespere, K. 2004. Inimkaubanduse vastane tegevus Eestis: ekspertide hinnangud probleemidele ja lahendustele. ENUT, Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Tallinn.

Eespere, K., Prostitutsiooni varjatud pool: räägivad seksi ostjad. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 5/2007

E-notes. Report on the implementation of anti-trafficking policies and interventions in the 27 EU Member States from a human rights perspective (2008 and 2009), <http://lastradainternational.org/lisidocs/E-notes%20final%20report.pdf>

Farley, M. (2003). Prostitution and the Invisibility of Harm. Co-published simultaneously in *Women & Therapy* (The Haworth Press, Inc.) Vol. 26, No. 3/4, 2003, pp. 247-280; and: *Women with Visible and Invisible Disabilities: Multiple Intersections, Multiple Issues, Multiple Therapies* (ed: Martha E. Banks, and Ellyn Kaschak) The Haworth Press, Inc., 2003, pp. 247-280.

Finkelhor, D.; Ormrod, R.K.; Turner, H.A. 2007; Van der Kolk, Bessel A. 1989

Flick U., 2006. *An Introduction to Qualitative Research*: 3d Edition. London: SAGE Publications Ltd, pp. 443.

Human Trafficking in the EU. Slavery of our times, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/pdf/infographics_ht_in_eu_en.pdf

Informatīvais ziņojums "Par ārvalstu pieredzi prostitūcijas ierobežošanas jomā un priekšlikumiem prostitūcijas mazināšanai Latvijā", <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40258143>

Informācija par Inetai Lipšai piešķirto vēstures zinātņu doktora grādu, http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=693&Itemid=327

Klein, M., 2006. *Prostitutsioon seestpoolt nähtuna: prostituudid tõlgendavad oma tegevust*. Magistratöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Latvia and the European Union, Country Report Series V, 2012. <http://www.scribd.com/doc/140368921/>

Latvia-and-the-European-Union

Latvijā lielākais HIV inficēto prostitūtu īpatsvars Eiropā, 2013, http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/466248-latvija_lielakais_hiv_inficeto_prostitutu_ipatsvars_eiropa

Liu, M. (2012). Chinese Migrant Women in the Sex Industry: Exploring Their Paths to Prostitution. In: *Feminist Criminology*, Vol.7, pp. 327-349.

Lõhmus, L., Trummal, A., 2007: Prostitutsiooni kaasatute meditsiiniteenuste külastajate. HIV/AIDS-iga seotud riskikäitumine ja teadmised. Esma- ja korduvkliendide võrdlev analüüs

Okonnora M., Hilija G. (2006). Informativa rokasgrāmata: Prostitūcijas un cilvēku tirdzniecības saikne. Koalicija pret sievietu tirdzniecību un Eiropas Sievietu lobījs, 56 lpp.

Pajumets, M., 2002. Keskkooli lõpetavate neidude kui tulevaste töötajate teadlikkus inimkaubitsemisest. (Raport) Tallinn http://www.ehi.ee/publicatsioonid/pajumets_eng.htm

Pajumets M., 2004. Prostitution – a social problem?: The views on prostitution's nature, causes and effects in the Baltic states and north-western Russia.

Pajumets, M., Sebre, S., Khodyreva, N., & Mikalajunaite, R. (2004). The views on prostitution's nature, causes and effects in the Baltic states and north-western Russia. Funded by: Nordic Council of Ministers. http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/prostitution_1_.pdf

Pettai, I., 2002. Prostitutsioon ja naistekaubandus Tallinna politsei hinnangul, ettekanne Põhja- ja Baltimade ühisseminalil Naistega kaubitsemine kui kaasaegne orjakaubandus 29 – 31 mai 2002 Tallinn www.nmr.ee/women/presentations/lirisPettai.pdf 04.12.2002.

Pettai, I., Kase, H. 2002. Prostitutsioon ja naistega kauplemine kui lahendamata probleem Eestis. Eesti riigi suutlikkus tõkestada ja ennetada prostitutsiooni ja naistega kauplemist. Aruanne. Tallinn.

Pettai I., Proos I., Kase H., 2003. Prostitutsioon Eestis: sotsiaalsed riskid ja majanduslik surve. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn. (http://www.oef.org.ee/_repository/Document/Prostitutsioon_Eestis.pdf, 30.11.2007)

Pettai I, Kase H., Proos I., 2005. Perevägivald Lääne-Eestis 2004–2005. Politseistatistika analüüs. Avatud Eesti Fond 2005, Tallinn <http://www.sm.ee/tegevus/sooline-vordoiguslikkus/perevagivald/uuringud.html>

Pettai I., Kase H., Proos I., 2006. Prostitutsioon Eestis: ülevaade prostitutsiooni kaasatud naiste olukorrast. Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn (http://www.tai.ee/failid/Prostitutsiooni_kaasatute_uurimus_2006.pdf, 30.11.2007)

Pettai I., Kase H., Proos I. 2008. On the meaning of prostitution in Estonia: critical attitudes are increasing Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn

Pētījumi un publikācijas, <http://www.cilvektirdznieciba.lv/index.php?catalogue&id=151>

Pētījums „Cilvēku tirdzniecība Latvijā: stereotipi un situācijas raksturojums”, http://s3.amazonaws.com/politika/public/article_files/1590/original/cilv_tirdzn_equal_1105.pdf?1332253302

Pētījums par seksa industriju un tās ierobežošanas mehānismiem Rīgā un Latvijā, 2007, http://www.biss.soc.lv/downloads%5Cresources%5Cequal/biss_petijums_seksa_industrija.pdf

Pētījums „Sociālo pakalpojumu efektivitāte cilvēku tirdzniecības upuru reintegrācijai, 2007, http://www.biss.soc.lv/downloads/resources/cilvektirdznieciba/biss_petijums_cvt.pdf

Scarpitti F.R. (1997). *Social Problems*. NY: Longman Pub Group, 539 p.

Seksa pētījums: 45% vīriešu atbalsta prostitūcijas legalizēšanu Latvijā, 2012, http://www.krusttevs.com/raksti/sekss/par_un_ap_to/602-seksa_petijums_45_viriesu_atbalsta_prostitucijas_legalizšanu_latvija?18

Sharpe, K. (1998). *Red light, blue light: Prostitutes, punters and the police*. Farnham, Surrey, UK: Ashgate.

SOCIO, uuringukeskus 2007. Inimkaubandus ja prostitutsioon. Kutse- ja keskkooliõpilaste perspektiiv. Uurimisaruanne. Tallinn

Stukuls D. (1999) *Body of the Nation: Mothering, Prostitution, and Women's Place in Postcommunist Latvia*, *Slavic Review*, no. 3, pp. 543-54.

Sullivan T.J., Thompson K.S. (1988). *Introduction in Social problems*. NY: Macmillan Publishing Company, 521 p.

Surva L. 2012. Sunniviisilise töö ja tööjõu ärakasutamise eesmärgil viljeletava inimkaubanduse juhtumirte tuvastamise võimalikkus Eestis. Magistritöö. Tartu Ülikool Õigusteaduskond Tallinnas, avaliku õiguse instituut; juhendaja prof. Juri Saar. Tallinn

The EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012-2016, <http://ec.europa.eu/anti-trafficking/entity.action?path=EU+Policy%2FNew+European+Strategy>

Tootsi B. 2013. Töölase ärakasutamise elemendid kelmuste juhtumites. Uurimustöö. Tartu Ülikool Õigusteaduskond Tallinnas, avaliku õiguse instituut; juhendaja Anu Leps, kaasjuhendaj Anna Markina. Tallinn

Trafficking in Women and Prostitution in the Baltic States: Social and Legal Aspects, 2001, <http://www.cilvektirdznieciba.lv/data/File/macibspekiem/prostitution.pdf>

Trummal, A. 2001. Alaealiste prostitutsioon Tallinnas – nähtuse olemus ja tagamaad. EHI bakalaureusetöö. Tallinn

Trummal, A. 2003. Trafficking in Children for Sexual Purposes in Europe: The Sending Countries. Estonian Research Report. Tallinn. http://eusk.tai.ee/failid/ECPAT_Estonia_Country_Report_2003.pdf.

Trummal, A., Fischer, K., Raudne, R., 2006. HIV nakkuse levimus ning riskikäitumine prostitutsiooni kaastatud naiste hulgas Tallinnas. Tallinn: Tervise Arengu Instituut

Nordic Council of Ministers. 2002. Report: Campaign in Estonia Against Trafficking in Women of the Nordic Countries and the Baltic States 2002.

Violence against Women in Latvia, 2011, <http://www.stopvaw.org/latvia>

Zelče V., Sprugaine V. (2005). Marginālās jeb 1376.fonds. Rīga: Latvijas Valsts Vēstures arhīvs, 254.lpp.

II nodaļa

PĒTĪJUMS PAR SIEVIETES TĒLU INTERNETA VIDĒ LATVIJĀ UN IGAUNIJĀ

IEVADS

Pētījums par sievietes tēlu Latvijā un Igaunijā ir daļa no EK projekta "Drošības kompass: efektīvi risinājumi cilvēku tirdzniecības novēršanai" aktivitātēm.

Kā apliecina projekta ietvaros veiktā pētījuma rezultāti, prostitūcija un cilvēku tirdzniecība sakņojas sabiedrības priekšstatos par dzimumu sociālajām lomām un sociālo vērtību. Masu mediji ir tie, kas ļoti lielā mērā veido gan atsevišķu indivīdu priekšstatus, gan kolektīvos atzinumus. Ja masu mediji veido informāciju par sievieti kā pērķamu un pārdodamu objektu, kura svarīgāko vērtību nosaka tā izskats, tad prostitūcija kļūst par normālu un sabiedrības akceptētu nodarbošanos.

Pētījums par sievietes tēlu tika veikts no 2013. gada februāra līdz maijam. Pētījuma pirmajā daļā ar kontentanalīzes palīdzību tika konstatēts, kāda sievietes reprezentācija tiek veikta Latvijas un Igaunijas populārākajos ziņu un izklaides portālos.

Pētījuma sākotnējais uzstādījums, teorētiskie pamati, izstrādātā metodoloģija un iegūtā informācija saglabā tradicionālos priekšstatus par sievietes lomu sabiedrībā. Līdz ar to pētījuma rezultāti neatklāj neko jaunu. Tie apstiprina, ka Latvijas un Igaunijas sabiedrībā tiek uzturēti stereotipiski priekšstati par sievietēm.

Gala ziņojumā ietvertas galvenās tendences sievietes tēla atspoguļošanai abu valstu populārākajos interneta portālos. Sikāks pētījuma rezultātu izklāsts skatāms abu valstu atsevišķajos ziņojumos.

1. SIEVIETES TĒLA VEIDOŠANĀS TEORĒTISKIE ASPEKTI

Pētījumā tiek analizētas tās tendences, kā tiek veidots sievietes tēls interneta rakstos un attēlos, pieņemot, ka dominējošā attieksme pret sievietēm ir sieviešu objektifikācija (attieksme kā pret objektu, lietu; termins aizgūts no angļu valodas jēdziena objectification) un ar to saistīti jēdzieni – seksualizācija un komodifikācija (attieksme kā pret precī, maiņas/apmaiņas objektu).

Par seksuālu objektifikāciju sauc situāciju, kurā sieviete tiek uzlūkota kā ķermenis, kas atrauts no sievietes kā personības (intelekta, talantiem) un domāts tikai citu lietošanai un priekam. Attieksme pret sievieti kā priekšmetu un kā nepietiekami socializētu personu noved pie dehumanizācijas, tādējādi leģitimizējot sievietes dažāda veida izmantošanu. Objektifikācija tiek realizēta tad, ja persona tiek uztverta un izmantota kā:

1. instruments citas personas mērķu sasniegšanai vai īpašums;
 2. tāda, kam nav pašnoteikšanās spējas (inertums, neatkarības noliegums);
 3. tāda, ko atļauts savainot vai iznīcināt;
 4. tāda, par kuras jūtām, domām vai pieredzi nav jāuztraucas;
 5. tāda, ko iespējams aizvietot¹
- Sieviešu objektifikācija izpaužas dažādās pakāpēs un formās.

Ikdienišķa objektifikācijas izpausme ir sabiedrībā (masu medijos, starppersonu mijiedarbībā) kultivētā attieksme, ka atalgotas un atzinīgi novērtētas tiek sievietes ar pievilcīgu ārējo izskatu, skaistu, iekārojamu ķermeni.

Pētījumos atklāts, ka TV raidījumos, kino, reklāmās, dziesmu vārdos, interneta vietnēs sievietes ievērojami biežāk nekā vīrieši tiek attēlotas seksualizētā un objektificētā veidā – provokatīvs apģērbs, atsevišķu ķermeņa daļu uzsvēršana, gatavība seksam, sieviete kā dekorācijas elements. Vairākas sieviešu nodarbošanās ir saistītas ar objektifikāciju – eksotiskās dejas, skaistuma konkursi, darbs modeļu aģentūrās.² Tomēr seksuālai objektifikācijai ir arī ekstrēmas formas, kas izpaužas kā sievietes viktimizācija – izvarošana, vardarbība u.c.

Objektifikācijas teorija uzsver, ka minētie sociāli kulturālie faktori tiešā un netiešā veidā sievietēm izraisa virkni mentālu saslimšanu (depresija, ēšanas traucējumi, seksuāla disfunkcija)³, kā arī atkarības⁴.

Neraugoties uz to, sievietes vairāk vai mazāk pieņem sabiedrībā dominējošos priekšstatus un cenšas pielāgoties šīm prasībām. Tādējādi viņas pašas sevi objektificē ("paš-stereotipizē"), pielāgojas sabiedrības prasībām un par savu svarīgāko nodarbošanos izvirza kļūšanu par "labu objektu".⁵ Tas nozīmē nemitīgi uzraudzīt savu izskatu, ķermeni, lai tas atbilstu aktuālajiem kultūras standartiem. Ja tas neatbilst, sievietes izjūt kaunu un uzskata sevi par nevērtīgu, sliktu personu.⁶

Pašobjektifikācijas rezultātā sievietes lielāku uzmanību piešķir rūpēm par ārējo izskatu nekā citām savām kompetencēm un atzīst vīriešu varas izpausmes. Ar seksuālu objektifikāciju

1 Rudman, L.A., Mescher, C. (2012) Of Animals and Objects: Men's Implicit Dehumanization of Women and Likelihood of Sexual Aggression. In: Personality and Social Psychology Bulletin, Vol. 38 (6), 734-746 p.

2 Szymanski, D.M., Moffitt, L.B., Carr, E.R. (2011) Sexual Objectification of Women: Advances to Theory and Research. In: The Counseling Psychologist, Vol. 39 (1), 6-38 p.

3 Szymanski, D.M., Moffitt, L.B., Carr, E.R. (2011) Sexual Objectification of Women: Advances to Theory and Research. In: The Counseling Psychologist, Vol. 39 (1), 6-38 p.

4 Carr, E.R., Szymanski, D.M. (2011) Sexual Objectification and Substance Abuse in Young Adult Women. In: The Counseling Psychologist, Vol. 39 (1), 39-66 p.

5 Saguy, T., Quinn, D.M. et al. (2010) Interacting Like a Body : Objectification Can Lead Women to Narrow Their Presence in Social Interactions. In: Psychological Science, Vol.21 (2), 178-182 p.

6 Carr, E.R., Szymanski, D.M. (2011) Sexual Objectification and Substance Abuse in Young Adult Women. In: The Counseling Psychologist, Vol. 39 (1), 39-66 p.

OBJEKTIFIKĀCIJA

Personas pārvēršana bezpersoniskā priekšmetā un precē bez noteiktas identitātes.

PAŠ-OBJEKTIFIKĀCIJA

Personas pašcenzūra, pielāgošanās sabiedrībā pieņemtajiem priekšstatiem par grupu, kas tiek objektificēta, un identificēšanās ar šiem priekšstatiem. Persona pakārta savu identitāti un personību uzspiestajam viedoklim.

saskaras arī vīrieši, kad masu medijos tiek tirāzēts muskuļots ķermenis kā vīrišķības iemiesojums. Pētījumu rezultāti atklāj, ka arī vīrieši, lai gan mazākā mērā nekā sievietes, izjūt kaunu par sava ķermeņa neatbilstību kultūras standartiem, kas noved pie atkarībām un mentālas dabas traucējumiem.¹

Kā redzams, ķermeņa objektifikācija negatīvi ietekmē abus dzimumus, tomēr sievietes šai tendencei pakļaujas vairāk, jo viņām tradicionāli ir mazāk varas un pārvaldības. Pašobjektifikācija būtībā ir sieviešu pielāgošanās jeb izdzīvošanas veids lielākajā daļā kultūru, turklāt gan vīrieši, gan sievietes šādu lietu kārtību uzskata par dabisku un pašsaprotamu.

Objektifikācijas teorijas plašāku izskaidrojumu sniedz izpratne par dzimti un dzimtes attiecībām sabiedrībā. Lai arī cilvēki pieņem savu dzimumu kā pašsaprotamu, indivīdam dzīves laikā ir jāiemācās sava dzimtes identitāte un jāapgūst kā būt vīrietim vai sievietei. Sabiedrība un socializēšanās procesi izveido cilvēku kā vīrieti vai sievieti.

Dzimte tiek veidota un atveidota cilvēku savstarpējā mijiedarbībā un sabiedriskajās aktivitātēs. Dzimte ir arī sociāli veidojums, un to nav pareizi saistīt tikai ar bioloģiskajām un psiholoģiskajām atšķirībām starp dzimumiem.

Dzimtes definīciju ietekmē atšķirīgie kultūras un vēstures nosacījumi sabiedrībā, un tieši tāpēc tās definēšana ir nepārtraukta diskursīva cīņa un vienošanās.

Dzimte (angļu valodā "gender") tiek saistīta ar iemācītu un socializācijā apgūtu uzvedību, kuru katrā kultūrā saista ar vīrieša vai sievietes esību. Dzimtei ir dzimumpiederības sociālais un kultūras aspekts.

Dzimti var uzskatīt par sociāli un kultūrā izveidojušos pazīmju un uzvedības veidu kopumu, kuru sabiedrība savā vēsturiskajā kontekstā attiecina uz sievišķo vai vīrišķo kategoriju. Katra dzimtes sistēma jebkurā sabiedrībā un laikmetā pārstāv kādu androcentrisku ideoloģiju vai kognitīvo sistēmu, kas balstās uz apspiešanu, hierarhiski nofiksējot dzimtes kategorijas tāpat kā šķiru attiecības.²

Nosaka:

- dzimuma lomas (sex roles), kas ir sieviešu un vīriešu izturēšanās, aktivitātes, kas saistītas ar bioloģiskajām atšķirībām un vairošanās procesu;
- dzimuma identitāti (sexual identity), kas ir dzimuma un dzimuma lomu apzināšanās un atpazīšana. Identitātes nav universālas, fiksētas vai būtiskas realitātes, bet gan ir atkarīgas no vēsturiski un valodas kultūrā noteiktām konstrukcijām. Tas ir, identitātes ir „viscaur kulturālas” un nespēj eksistēt ārpus to reprezentācijām. Identitātes ir diskursīvas konstrukcijas, tas ir, mūsu apraksti, ar kuriem mēs identificējam sevi un kuros

1 Calogero, R.M. (2009) Objectification Processes and Disordered Eating in British Women and Men. In: Journal of Health Psychology, Vol. 14 (3), 394-402 p.

2 Pičukāne, E. (2001). (red.). Mūsdienu feministiskās teorijas. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs. 449. lpp.

mēs sniedzam emocionālu ieguldījumu. Seksuālās identitātes kā pretstati var rasties tikai pēc nokļūšanas simboliskā atveidošanā, un valoda pēc J.Habermasa domām ir svarīgs medijs, kurā tiek veidota identitāte.¹

- dzimtes un dzimuma identitātes, kas vairāk ir atkarīgas no tā, kā sabiedrībā tiek runāts par sievišķību un vīrišķību, nevis no tā, kā tās ir bioloģiski definētas. Dzimums ir „regulējošā norma”, kas savukārt nosaka dzimti. Dzimte ir sociāls veidojums, kas veidojas diskursā un fiziskā pašidentifikācijā.²
- dzimte (gender) savukārt ir vīrieša un sievietes uzvedība, rīcība, izturēšanās, ko nosaka un uzskata par atbilstošu sabiedrība un kultūra. Šie uzvedības piemēri var būt un var nebūt saistīti ar dzimumu vai dzimuma lomām, taču lielākoties tie ir saistīti.
- dzimtes loma (gender role) ir cilvēka pieņemtā sava dzimuma uzvedības specifika, ko raksturo viņa/viņas kultūra.
- dzimtes identitāte (gender identity) ir apzināta sava dzimuma lomas pieņemšana.
- dzimtes stereotipi (gender stereotypes) ir psiholoģiskais vai uzvedības raksturojums, kas tipiski asociējas ar vīrieti un sievieti.

Izpratne par bioloģisko dzimumu parasti saplūst ar dzimtes izpratni, tāpēc bieži ir grūti šos abus jēdzienus nošķirt.

Daudzas atšķirības starp vīriešu un sieviešu dzimumu, kas tikai šķiet dabiskas, patiesībā sakņojas sociālajās un kultūras tradīcijās, kuras laika gaitā mainās. Tāpēc bieži vien acīmredzamas nevienlīdzības izpausmes sabiedrība uztver kā dabiskas, kā pie lietu kārtības piederošas.

Dalījums sieviešu un vīriešu dzimtē rodas līdz ar sieviešu un vīriešu sociāli diferencēto identifikāciju, t.i., ar bioloģiskā dzimuma sociālo reprezentāciju, kuru nosaka katram dzimumam raksturīgo uzdevumu, funkciju un lomu sadalījums publiskajā un privātajā dzīvē. Šim dalījumam ir kulturāls raksturs, un tas variē atkarībā no vietas un laika.³ Noteikts lomu kopums, ko ir radījušas kultūrā nosacītās tradīcijas, morālie kodi, ekonomiskie un politiskie nosacījumi, tiek saistīts ar dzimtes identitāti. Sabiedriskās dzīves laikā cilvēki individuāli veido lomas un normas, kas tiek piešķirtas vienam vai otram dzimumam, kā arī atražo tos atbilstoši dažādām gaidām pret noteikto dzimumu.

Būtiski, ka dzimtes lomas nav „akmeņi cirstas”, bet gan mainās laikā un telpā. Šodien pastāvošā izpratne par vīrišķību un sievišķību var būtiski atšķirties no vīrišķības standartiem pirms 50 vai 60 gadiem.

Mēs veidojam savu individuālo uzvedību atbilstoši esošajām, sabiedrībā nostiprinātajām un atbalstītajām dzimtes lomām.

1 Squires, J. (1999). Gender in Political Theory. Cambridge: Polity Press. P. 158.

2 Barker, C., Galasiński, D. (2001). Cultural Studies and Discourse Analysis. A Dialogue on Language and Identity. London: SAGE Publications. P. 87.

3 Шведова, Н. (2002). Гендерный подход как фактор политической культуры. В: Малышева, М. (ред.). Гендерный калейдоскоп. Москва: Academia. С. 276.

Svarīgs aspekts attiecībā uz dzimtes nozīmību sabiedrībā ir varas faktors – katra dzimte tiek saistīta ar varu un prestižu, tādējādi radot nevienlīdzību.

Pārsvārā sabiedrībā vīriešiem tiek piedēvēta lielāka nozīmība un svarīgums nekā sievietēm, pat ja abu dzimumu aktivitātes ir līdzīgas vai vienādas. Politika ir joma, kurā šis aspekts izpaužas visspilgtāk.

Nevienlīdzīgās dzimtes pozīcijas sabiedrībā pārsvārā tiek uztvertas kā pašsaprotamas. Masu mediji no savas puses šo lietu kārtību veicina.

Šodien informāciju par pasauli un notikumiem tajā mēs lielākoties uzzinām ar masu mediju starpniecību. Tāpēc var apgalvot, ka mūsu zināšanas par lietu kārtību ir masu mediju radītas.

Masu komunikācijas teorijas pauž uzskatu, ka zināšanas par pasauli ir gandrīz tikai un vienīgi masu mediju radītas. Zināšanas par sabiedrību vai par pasauli, kurā dzīvojam, mēs esam ieguvuši, pateicoties masu medijiem. Ikdienas dzīvē cilvēks parasti pieņem, ka pasaule ir tāda, kāda tā ir, un atšķirības viedokļos ir atšķirīgu „subjektīvo” perspektīvu, pieredžu un atmiņu rezultāts. Savukārt pētnieciskā pieeja uzsver, ka mums ir jādomā par zināšanām par pasauli kā sistēmu, kuru rada un izplata masu mediji.¹

Viena no pieejām ir interpretatīvā (konstruktīvā) pieeja, kas apgalvo, ka īstenību pilnībā nav iespējams izzināt. Tā ir mūsu pieredzē veidota, daļēja tās konstrukcija. Vārds piešķir lietai nozīmi, un nozīmju piešķiršana ir konstrukcija. Konstruētās nozīmes (priekšstatus) ir iespējams komunicēt, nozīmju apmaiņā ar citiem indivīdiem, izveidojoties intersubjektīvai realitātei.

Mediju teorijas attīstībā un jūtamu sociālo pārmaiņu veicināšanā nozīmīgs solis ir fundamentālais Pētera Bergera (Berger) un Tomasa Lukmana (Luckmann) darbs “The Social Construction of Reality”. Tajā pasaules sociālās konstruēšanas problēma tiek iztirzāta, izmantojot fenomenoloģijas (pieeja atzīst, ka katra indivīda uztvere un līdz ar to par ārējo pasauli radītais priekšstats ir subjektīvs, tātad pasaules pamatā ir zināšanas par to) un zināšanu socioloģijas principus, kā arī ņemot vērā psiholoģijas atziņas par socializāciju, lomām, paradumu veidošanos utt. Darbā autori skaidro veidu, kā tiek konstruēta sociālā realitāte.

Viena no masu mediju funkcijām – medijs, kā simbolisku kodu nesošs informācijas kanāls, kurā iekodēto informāciju aktīvā auditorija dekodē jeb tulko atbilstoši savai pieredzei, sociālajam kontekstam un zināšanām par medijos pārraidāmo ziņojumu valodu.

Tā savukārt var noteikt to, kā recipients saprot un interpretē pausto vēstījumu, diskursā ietvertās lomas un attiecības ar vēstījuma komunikatoru. Šī mediju funkcijas izpratne saistās ar diskursīvo valodas vidi un konstruktīvisma pieeju – pasaule, tas ir, mūsu sociālie priekšstati par īstenību, veidojas no tā, kādos vārdos tiek aprakstīta īstenība.

Mūsdienu komunikācijā viena no centrālajām mediju funkcijām ir saistīta ar tezauru veidošanu uz līdzīgiem principiem, lai veicinātu saprašanos. Pastāvot lielai sociālajai un

1 Luhmann, N. (2000). The Reality of the Mass Media. Cambridge: Polity Press. P. 76.

ekonomiskajai daudzveidībai, cilvēku grupas patērē atšķirīgus medijus. Šīs zināšanas veidojas atšķirīgas, īpaši rēķinoties ar to, ka mediji piedāvā ne tikai zināšanas kā faktus, bet arī kā nozīmes.¹

Medijiem ir nozīmīga loma, sniedzot cilvēkiem t.s. pastarpināto informāciju, kuras apjoms, salīdzinot ar personiski pieredzēto, ir izteikti palielinājies. Tā kā lielu daļu notikumu nav iespējams personiski pārbaudīt, savas zināšanas un priekšstatus indivīds subjektīvi konstruē lielākoties uz mediju sniegtās informācijas bāzes.

Ne tikai ziņas un apraksti sniedz mums realitāti, bet arī izklaides materiāli un reklāma, kas ļauj vērotājam uztvert citu pieredzes kā savējo. Vērotājs var tās pārstāstīt, it kā pats būtu tās piedzīvojis.

Mēs lielu dzīves daļu veltam tam, lai skatītos TV un filmas, lasītu žurnālus un avīzes, caurskatītu interneta resursus un reklāmas. Mēs iegūstam daudz informācijas, un ir acīmredzami un neizbēgami, ka šī informācija tiešā vai netiešā veidā ietekmē mūsu pieredzi.

Mediju saturā ir daudz ziņojumu par vīriešiem, sievietēm un seksualitāti, tāpēc mēs noteikti varam apgalvot, ka šie ziņojumi ietekmē mūsu izpratni par dzimtes identitāti.

Masu medijiem ir svarīga loma, veidojot sabiedrisko domu.

Mediju ziņojumi var nodrošināt, ka noteiktas uzvedības normas vai dzimtes stereotipi tiek uzturēti un atražoti sabiedriskajā domā. Mediji veicina dažādu jaunu aizspriedumu, tai skaitā arī dzimtes aizspriedumu rašanos vai nostiprina jau esošos priekšstatus.

Sniedzot komentārus un viedokļus, mediji var ietekmēt arī sabiedrības attieksmi pret šiem tematiem vai notikumiem.

Dzimte, dzimumu līdztiesība ir viens no šiem tematiem.

Tam, kā sievietes tēlu vizuāli reprezentē interneta masu mediji, pamatojumu sniedz Ervinga Gofmana (Erving Goffman) izstrādātās dzimtes displeja kategorijas. Centrālā ideja Gofmana izpratnē par dzimtes aspektu reklāmā ir viņa „dzimtes displeju” (gender display) koncepcija.² Galvenais, lai izprastu to, kā dzimte tiek pasniegta reklāmā, ir atziņa, ka reklāma piedāvā mums zināmus, rituālam līdzīgus displejus. Gofmans uzsver, ka mēs aplūkojam attēlus līdzīgi, kā raugāties uz svešiniekiem ikdienas dzīvē. Ik dienu mēs saskaramies ar daudz dažādiem cilvēkiem, ar kuriem neiesaistāties nekādos personiskos kontaktos. Lai iegūtu izpratni par apkārtējo pasauli, mēs radām saīsinātu/”saspiestu” iespaidu par realitāti, kurā sa grupējam dažādos iespaidus/lietas/cilvēkus plašās kategorijās, jo mums nav zināšanu par to specifiskajām detaļām. Mēs skatāmies uz vizuālajām reprezentācijām tāpat, kā mēs aplūkojam “svešinieku apkārt esošajā reālajā vidē”.³ Dzimtes displeji to uztvērējam liekas pazīstami, jo tie rāda rituālus, kurus sabiedrības locekļi realizē dzīvē. Tomēr mediju komunikācijas efekts panāk šo rituālu vēl tālāku un dziļāku nostiprināšanos. Atraujot no konteksta un uzlūkojot tos

1 McQuail, D. (2000). McQuail's Mass Communication Theory. London: SAGE Publication. P. 427.

2 Goffman, E. (1979). Gender Advertisements. P. 1.

3 Goffman, E. (1979). Gender Advertisements. P. 23.

LATVIJA:

laiks, ko 2013. gadā

1 cilvēks Latvijā veltīja TV

vidēji bija 5 stundas un 10

minūtes dienā (TNS, 2013)

kā grupu, mediju saturs apgādā mūs ar pārspilēti izkropļotu pasaules skatījumu, lai arī mums labi zināmu un pazīstamu.

Gofmans izšķir vispārējās dzimtes displeju hiperritualizēšanas grupas – relatīvais izmērs, feminīnais pieskāriens, funkciju pakāpes, subordinācijas ritualizēšana, atļautā atņemšana (relative size, the feminine touch, function ranking, the ritualization of subordination, licensed withdrawal).

- Dzimtes displeja relatīvais izmērs ir veids, kādā sociālais nozīmīgums – vara, autoritāte, amats, slava – tiek izteikts ar izmēra, it īpaši ar garuma palīdzību.¹ Vīrieša pārākais statuss pār sievieti tiek izteikts, attēlojot viņu augumā garāku un apkārtmēros lielāku. Attēlotais vīrietis tālab ir lielāks par attēloto sievieti.
- **Feminīnais pieskāriens** norāda uz atšķirībām attēlotās sievietes un vīrieša pieskāriena raksturā, sniedz informāciju par sievieti, kura lolo un glāsta, un vīrietim, kurš sagrābj, tver un tur. Attēlos tas izpaužas kā sievietes rokas atveidojums, kas liegī pieskaras objektu virsmai, un vīrieša roka, kas stingri satver objektu.
- **Funkciju pakāpes** dzimtes displejs atspoguļo sociālo realitāti, kurā, sievietei un vīrietim savstarpēji sadarbojoties, vīrietis ieņems/veiks/izpildīs vadošo lomu. Tas var tikt attēlots gan vīrietim sniedzot instrukcijas sievietei, gan sievietei saņemot palīdzību no vīrieša.
- **Subordinācijas ritualizēšana** izpaužas kā attēlā redzamā varoņa fiziska pazemināšana. Varonis, kura ķermenis ir izsliets un galva pacelta, simbolizē pārākumu, augstāks fiziskais novietojums atspoguļo augstāku sociālo statusu.
- **Atļautā atņemšana** Gofmanam izsaka attēlojumu, kurā sievietes vairāk nekā vīrieši tiek parādītas kā iesaistītas/līdzdalīgas pārdzīvojumos, kas psiholoģiski 'aizvāc' tās no sociālās situācijas risināšanas. Sieviete situācijās tiek reprezentēta kā pasīva un tādējādi kļūst atkarīga no kāda aizsardzības un labās gribas.

Minētos dzimtes displejus uztvērēs pieņem kā realitātes atveidojumu, jo atpazīst tajos dzimtē pamatotās ritualizētās uzvedības fragmentus. Tādējādi dzimtes stereotipi tiek nepārtraukti atveidoti un atražoti.

2. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

Datu ieguve par sievietes tēla atspoguļojumu interneta vidē tika veikta no 2013.gada 11.marta līdz 30.aprīlim. Kā pamatmetode pētījumā tika izmantota kontentanalīze (teksta satura analīzes tehnika, iekļaujot vārdus, nozīmes, attēlus, simbolus, idejas, tēmas vai jebkuru ziņojumu, ar ko var komunicēt).² Sievietes tēla atspoguļojumam interneta vidē tika izraudzīta teksta un attēlu kvantitatīva un kvalitatīva kontentanalīze.

Kvantitatīvā kontentanalīze ir empiriskā metode sistemātiskai analīzei labi definētam

1 Goffman, E. (1979). Gender Advertisements. P. 28.

2 Neuman, W.L. (2011). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Methods, 7th ed., p.310.

audio, tekstuālajam, vizuālajam un/vai audio-vizuālajam mediju saturam. Tā ir nereaktīva metode, kas prasa izlemt vai analizēt visu pieejamo saturu vai tikai reprezentatīvu paraugu, definējot parauga laika posmu, materiālu, vienību un vienības analīzi, kā arī veikt kategoriju kodu definēšanu. Parasti kvantitatīvā mediju kontentanalīze tiek veikta lielam daudzumam mediju ziņojumu, kas tiek pārlūkoti, lai izveidotu vispārīgas prognozes. Šādas analīzes mērķis ir parādīt/uzrādīt tendences mediju satura ziņojumos, nevis iegūt absolūtu izpratni par konkrētu/atsevišķu mediju ziņojumu.¹

Tekstuālai kontentanalīzei izvirzītās kategorijas un apakškategorijas tika noteiktas atbilstoši objektifikācijas, seksualizācijas un komodifikācijas raksturojumam: raksta temats, paustā attieksme pret sievieti, dzimtes loma, nodarbošanās, attiecību statuss jeb ģimenes stāvoklis, sievietes raksturojums, emocionālais stāvoklis, attiecības starp vīrietim un sievieti un varas sadalījums (skat.1.pielikumu).

Attēlu jeb vizuālā kontentanalīze fokusējas uz sieviešu vizuālajām reprezentācijām interneta portālos, izmantojot E.Gofmana izstrādātās dzimtes displeja kategorijas. Dzimtes displejus uztvērēs atpazīst un pieņem kā realitātes atveidojumu, jo atpazīst tajos dzimtē pamatotās ritualizētās uzvedības fragmentus.

No 11.marta līdz 30.aprīlim teksta un attēlu analīze tika veikta interneta portālā www.delfi.lv un www.delfi.ee, kas uzskatāmi par populārākajiem ziņu un izklaides portāliem Latvijā² un Igaunijā³. Interneta portāli tika monitorēti katru otro dienu t.sk. brīvdienās. Teksta analīze tika veikta tiem rakstiem, kuri izvietoti portāla sākumlapā. Vispirms tika saskaitīti visi raksti attiecīgajā dienā. Dziļākai analīzei tika izraudzīti tie raksti, kuru virsrakstā vai ievadā bija minēts vārds 'sieviete' vai 'meitene', vai minēta konkrēta sieviete, nosaucot vārdu, uzvārdu, kā arī citi vārdi, kas apzīmē sievietes. Tāpat tika saskaitīti visi attiecīgā portāla sākumlapā redzamie attēli, atlasot un dziļāk analizējot tos attēlus, kuros tika izmantots sievietes tēls. Iegūtie dati tika apstrādāti ar MS Excel un SPSS programmu.

3. SIEVIETES TĒLA REPREZENTĀCIJA INTERNETA VIDĒ

Analizējot Latvijas un Igaunijas datus par sievietes reprezentāciju interneta portālos, var izdalīt vairākas kopējās tendences. Šīs kopējās tendences iezīmē ne tikai abās valstīs esošo dzimtes lomu izpratni, bet arī sniedz liecību par sievietes reprezentācijām medijos kopumā.

Veiktā analīze rāda, ka abās valstīs rakstu tēmas, kurās sievietes tiek pieminētas visbiežāk ir 'izklaide', savukārt vismazāk tiek minētas rubrikā/ rakstos, kuru tēma ir 'ekonomika'.

Abu valstu pētījumi uzrāda interneta mediju fokusu uz sievietes ārējo izskatu. Latvijas

1 Rose, G. (2005). Visual Methodologies. An Introduction of the Interpretation of Visual Materials. P. 54–56.

2 Populārākās interneta vietnes Latvijas iedzīvotāju vidū, 2012 <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=3884>

3 Web Information Service Company Alexa, <http://www.alexa.com/topsites/countries/EE>

pētījumā rakstu tematika, kur attiecībā uz sievietes atspoguļojumu „fokusējas uz ārējo izskatu” ir valdoša, savukārt Igaunijas gadījumā tā ir trešā visvairāk izmantotā tēma.

Sievietes abās valstīs interneta portālos lielākoties ir aktrises, izklaidētājas un mūziķes, respektīvi, tiek pieminētas un vizualizētas ar izklaidi saistītās tēmas (Latvija: aktrise – 129, mūziķe – 93; Igaunija: aktrise – 40, mūziķe – 38).

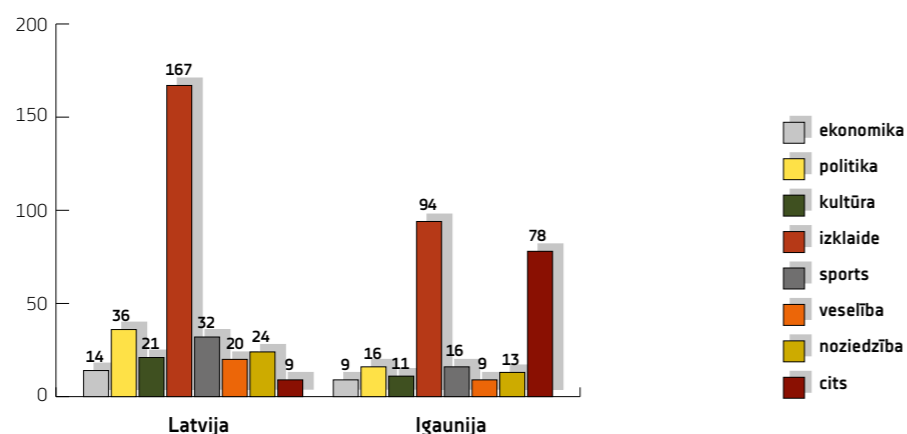
Abu valstu informatīvajā telpā internetā sievietes praktiski netiek minētas kā uzņēmējas un fiziskā darba darītājas. Jāatzīmē, ka šīs divas jomas tradicionāli saistās ar maskulinitātes izpausmēm un maskulinajām dzimtes lomām. Sabiedrībā valdošie tradicionālie uzskati par vīrieti kā naudas pelnītāju un apgādnieku, kā arī par fiziskā spēka un vīrišķības korelāciju, rod savu izpausmi arī informatīvajā telpā.

Savukārt tradicionālās dzimtes lomas iepriekšminētās īpašības ar sievišķību nesaista.

Attiecībā uz interneta materiālos sievietēm piedēvētajām īpašībām, kā kopīgās Latvijas un Igaunijas gadījumos izvirzās „emocionāla” un „izskatīga”. Stereotips par sievieti kā ”emocionālu būtni” ir balstīts tradicionālajās dzimtes konstrukcijās un lielā mērā ir sievieti kā indivīdu ierobežojošs.

Stereotips par sievietes emocionalitāti tālāk rada pārlicību par sievietes nestabilitāti un nespēju uzņemties, piemēram, vadošus un atbildīgus amatus. Tieši šāda veida medijos piedēvētās sievietes īpašības var vērtēt kā stereotipus atražojošas un uzturošas.

Detalizētākam sievietes reprezentācijas atspoguļojumam abu valstu interneta vidē, jāaplūko delfi.lv un delfi.ee kontentanalīzes rezultāti. Ziņu portāla delfi Latvijas un Igaunijas versijas ir vienota informatīvā platforma ar kopīgu rubriku izkārtojumu un informatīvo skatījumu. Protais, jāņem vērā, ka ziņu saturs abās valstīs nav identisks, katrā valstī ir sava politiskā, ekonomiskā un kultūras dienaskārtība. Savukārt analīzes uzdevums nav salīdzināt abus portālus, bet konstatēt iespējamās kopīgās tendences sievietes tēla atspoguļojumā. Ziņas un ziņu varoņi atšķiras atkarībā no situācijas, svarīgi ir noteikt pausto attieksmi un reprezentētās dzimtes lomas.

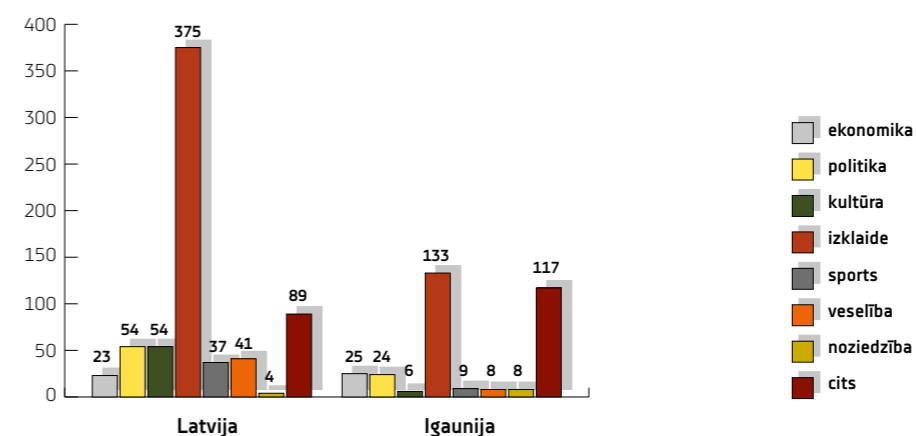

1. attēls. Sievietes pieminēšana tēmu griezumā.

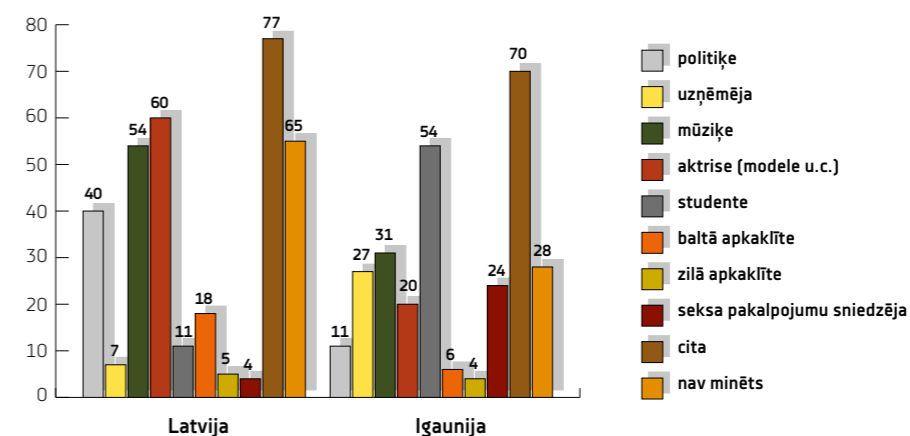
Gan Igaunijas, gan Latvijas gadījumā izklaide ir nozare, kurā sievietes tiek pieminētas visbiežāk.

Sieviete netiek saistīta ar tā saucamajām nopietnajām tēmām, bet tieši ar izklaidi, kas nenosaka sabiedrības dienaskārtību. Tādējādi var secināt, ka sievietes nepiedalās/ tiek izslēgtas no politiskās, ekonomiskās un kultūras notikumu veidošanas.

Arī analīzes dati par portālos esošo sievietes vizuālo reprezentāciju liecina, ka sievietes tēls ne tikai visbiežāk tiek izmantots tieši ar izklaidi saistīto rakstu ilustrēšanā, bet arī tieši šīs tēmas rakstos visvairāk izmantoti dažādi sieviešu dzimtes displeji.

2. attēls. Displeju izmantojums tēmu griezumā.

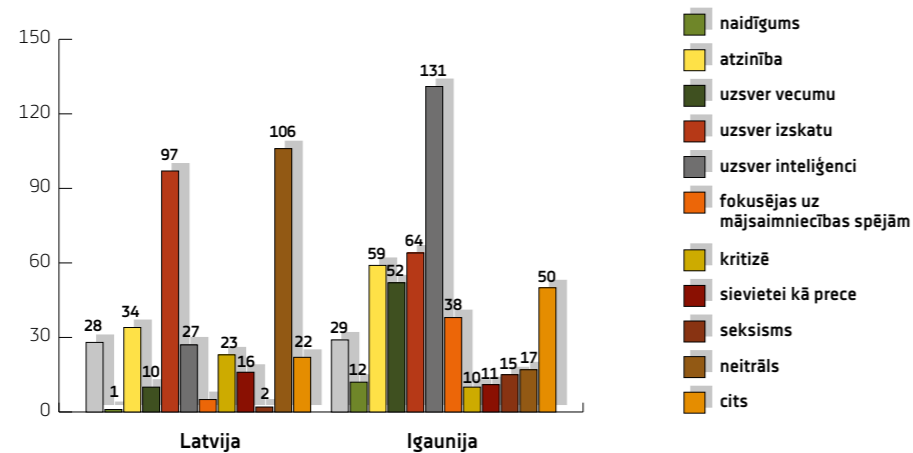
3. attēls. Sievietes profesionālā nodarbošanās.

Tādējādi tiek akcentēta sievietes maznozīmība, kā arī tiek veidots vizuāls vēstījums par sievieti kā objektu un/ vai mazsvarīgāku tēlu.

Izvērtējot kontentanālizē rezultātus par delfi.lv un delfi.ee materiālos atspoguļoto sievietes nodarbošanās, jāsecina, ka atspoguļojuma biežumā kopējo tendenču nav. Jāņem, protams, vērā ir arī ziņu plūsma. Tas, ka katrā valstī notikumi ir dažādi un tāpēc arī tajos iesaistīto personu pieminēšana ir atšķirīga.

Šajā gadījumā būtiskāku informāciju par sievietes reprezentācijām sniedz mazāk pārstāvētās kategorijas, kuras turklāt abās valstīs sakrīt. Kopējs tas, ka sieviete nav fiziskā darba darītāja, kas saskan ar jau iepriekš izteikto domu par fizisko spēku kā vīrieša dzimtes lomai piederošu apzīmētāju.

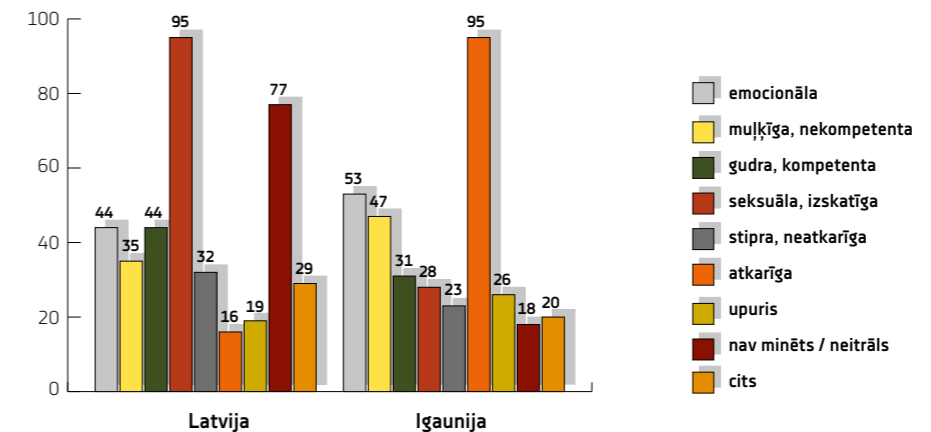
Pētot attieksmi pret sievieti, tika konstatēts, ka abās valstīs ir augsts rādītājs, 'fokusēšanās uz izskatu'. Igaunijas gadījumā galvenā atšķirība ir arī augstais rādītājs 'fokusēšanās uz inteliģenci', pret kuru Latvijā ir „neitrāla attieksme”.

4. attēls. Attieksme pret sievieti.

Jāatzīmē, ka atklāti un nepārprotami aizspriedumaina attieksme pret sievieti neparādās, jo attieksmes 'sieviete kā prece', 'seksisms', 'naidīgums' un 'kritizē' tiek izteiktas samērā reti. Liela daļa analizēto interneta portālu rakstu ir ziņu materiāli, kas paredz neitrālu un objektīvu informācijas pasniegšanas veidu.

Aplūkojot delfi.lv un delfi.ee publicētajos rakstos sievietēm piedēvētās īpašības, jāsecina, ka, lai gan valstu starpā pastāv atšķirības, abos portālos sievietes tēls tiek veidots stereotipiski.

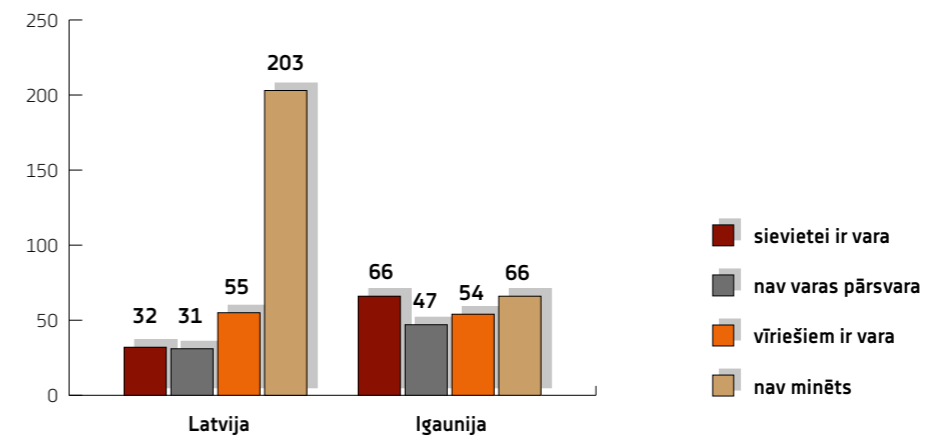

5.attēls. Sievietes emocionālais raksturojums.

Igaunņu interneta portālā dominējošā īpašība ir 'atkarīga', savukārt Latvijas analizētajā materiālā visvairāk pieminētā īpašība ir 'seksuāla, izskatīga'. Abos gadījumos tiek veidots sievietes tēls, kas balstās uz tradicionālajām dzimtes lomām, vienā gadījumā uzsvērot sievietes pasīvo lomu (īpašība 'atkarība'), bet otrā gadījumā – sievietes ārējā izskata nozīmīgumu (īpašība 'seksuāla, izskatīga').

Rakstos pieminētajām sievietēm daudz mazāk tiek piedēvētas īpašības, kas ir pretējas tradicionālajam skatījumam uz sievietes dzimtes lomu – aktivitāte, patstāvība, racionalitāte u.c. (īpašības – gudra/kompetenta, stipra/neatkarīga).

Analizējot kategoriju varas attiecības starp vīrieti un sievieti, iegūtie dati norāda, ka abos gadījumos līdztiesīga varas sadale starp rakstā pieminētajām vīriešu un sieviešu dzimma personām ir vismazāk reprezentētā kategorija.

6.attēls. Varas attiecības starp vīrieti un sievieti.

SEKSUĀLĀ OBJEKTIFICKĀCIJA

Situācija, kurā sieviete tiek uzlūkota kā ķermenis, kas atrauts no sievietes kā personības (intelekta, talantiem, emocijām) un domāts tikai citu lietošanai un priekam.

Izvērtējot šo kategoriju jāņem vērā katras valsts konkrētā situācija, ziņu dienas kārtība, kā arī citi objektīvi apstākļi. Pētījuma ietvaros iegūtie dati nesniedz informāciju par paša interneta portāla aktīvu attieksmes veidošanu un sievietes/ vīrieša kā ar varu apveltītas vai bez varas esošas personas apzinātu konstruēšanu.

Iegūtā informācija par varas sadalījumu var norādīt gan uz objektīvu varas resursu sadali sabiedrībā, kā arī uz medija apzinātu viena vai otra dzimuma kā ar varu apveltīta tēla izveidošanu.

Jāsecina, ka Igaunijas un Latvijas ziņu portāla delfi materiālos reprezentētajā sievietes dzimtes tēlā ir gan kopīgās, gan atšķirīgās iezīmes. Tomēr nevar runāt par krasu atšķirību. Analizējamo kategoriju dati uzrāda tradicionālo izpratņu par dzimtes lomām dominēšanu. Sieviete tiek reprezentēta vairumā gadījumu kā pasīva, neracionāla persona, kas nav lidere, uzsverot viņas ārējo izskatu, nevis panākumus.

SECINĀJUMI

Sieviete populārākajos interneta portālos Latvijā un Igaunijā tiek uzskatīta par objektu, kas nodrošina izklaidi jeb ir atbilstošs izklaidei. Tādā veidā sieviete tiek konstruēta kā nenopietna, vieglprātīga, neprognozējama, aprobežota, lēmumus pieņemt nespējīga persona. Jāatzīmē, ka ar izklaidi saistītie temati domāti pārsvarā tieši sieviešu auditorijai, tādējādi atklājot jomas, īpašības, kuras vajadzētu iemantot ikvienai sievietei.

Sievietes tiek atspoguļotas kā izklaidei piederīgas. Arī viņām pašām intensīvi tiek vēstīts, ka tieši izklaide ir viņu piederības joma. Tādējādi var secināt, ka sievietes nepiedalās/ tiek izslēgtas no politiskās, ekonomiskās un kultūras notikumu veidošanas. Ekonomikas jomā sievietes tiek minētas salīdzinoši maz, jo tā netiek uzskatīta par viņām piemērotu jomu. Starp minētajām profesijām priekšplānā izvirzās arī ar izklaides jomu saistītās profesijas – aktrises, dziedātājas, modeles.

Sievietēm interneta portālos piedēvētā tipiskā īpašība ir emocionalitāte, sievietes attēlojums kopā ar noteiktām emocijām nav izņēmums, bet norma. Stereotips par sievietes emocionalitāti tālāk rada pārliecību par sievietes nestabilitāti un nespēju uzņemties, piemēram, vadošus un atbildīgus amatus. Tieši šis medijos sievietei piedēvētās īpašības var vērtēt kā stereotipus atražojošas un uzturošas. Par sievieti kā objektu liecina arī nozīmīgs īpatsvars rakstu, kuri pievēršas sievietes ārējam izskatam.

Veidojas sievietes tēls, kas balstās uz tradicionālajām dzimtes lomām, uzsverot sievietes pasīvo lomu ('atkarīga'), sievietes ārējā izskata nozīmīgumu ('seksuāla, izskatīga'). Rakstos pieminētajām sievietēm daudz mazāk tiek piedēvētas īpašības, kas ir pretējas tradicionālajam skatījumam uz sievietes dzimtes lomu – aktivitāte, patstāvība, racionalitāte u.c. ('gudra/

kompetenta', 'stipra/neatkarīga').

Analīzes dati uzrāda, ka sievietes tēls visbiežāk izmantots fotogrāfijās „izklaides” rubrikā izklaides tematikas ilustrācijai, tādējādi konstruējot sievietes maznozīmību, kā arī parādīts, izmantojot dzimtes displejus, kas savā būtībā ir vizuāls vēstījums par sievieti kā objektu un/ vai mazsvarīgāku tēlu.

Maz sievietes tēls tiek izmantots vizualizējot ekonomikas tēmas un sporta tēmas. Sievietes vizuālā klātbūtne tēmas, kas ir saistītas ar varu, atbildību, lemtspēju un rīcību, ir fragmentāra. Dominējošais dzimtes displejs ir Atļautā atņemšana. Displejs vizuāli tiek realizēts attēlojot sievieti ar situācijai neatbilstošu sejas izteiksmi vai grimasi, vai kā 'mūžīgi smaidošu'.

Analizējamo kategoriju dati uzrāda tradicionālo izpratņu par dzimtes lomām dominēšanu. Sieviete tiek reprezentēta vairumā gadījumu kā pasīva, neracionāla persona, kas nav lidere, uzsverot viņas ārējo izskatu un nevis panākumus.

Tradicionālais skatījums uz dzimti izpaužas kā analizējamo materiālu tekstos, tā arī vizuālajos vēstījumos. Jāuzsver, ka stereotipisks skatījums ir vērstas gan uz sievieti, gan uz vīrieti. Atšķirība slēpjas tajā, ka, vīrietis, kā to apliecina analīzes dati, parādās stiprākās pozīcijās nekā sieviete.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Barker, C., Galasiński, D. (2001). Cultural Studies and Discourse Analysis. A Dialogue on Language and Identity. London: SAGE Publications. P. 87.

Calogero, R.M. (2009) Objectification Processes and Disordered Eating in British Women and Men. In: Journal of Health Psychology, Vol. 14 (3), 394-402 p.

Carr, E.R., Szymanski, D.M, (2011) Sexual Objectification and Substance Abuse in Young Adult Women. In: The Counseling Psychologist, Vol. 39 (1), 39-66 p.

Goffman, E. (1979). Gender Advertisements.

Luhmann, N. (2000). The Reality of the Mass Media. Cambridge: Polity Press. P. 76.

McQuail, D. (2000). McQuail's Mass Communication Theory. London: SAGE Publication. P. 427.

Neuman, W.L. (2011). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Methods, 7th ed., p.310.

Pičukāne, E. (2001). (red.). Mūsdienu feministiskās teorijas. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs. 449. lpp.

Populārākās interneta vietnes Latvijas iedzīvotāju vidū, 2012 <http://www.tns>.

lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=3884

Rose, G. (2005). Visual Methodologies. An Introduction of the Interpretation of Visual Materials. P. 54–56.

Rudman, L.A., Mescher, C. (2012) Of Animals and Objects: Men's Implicit Dehumanization of Women and Likelihood of Sexual Aggression. In: Personality and Social Psychology Bulletin, Vol. 38 (6), 734-746 p.

Szymanski, D.M., Moffitt, L.B., Carr, E.R. (2011) Sexual Objectification of Women: Advances to Theory and Research. In: The Counseling Psychologist, Vol. 39 (1), 6-38 p.

Saguy, T., Quinn, D.M. et al. (2010) Interacting Like a Body : Objectification Can Lead Women to Narrow Their Presence in Social Interactions. In: Psychological Science, Vol.21 (2), 178-182 p.

Squires, J. (1999). Gender in Political Theory. Cambridge: Polity Press. P. 158.

Шведова, Н. (2002). Гендерный подход как фактор политической культуры. В: Малышева, М. (ред.). Гендерный калейдоскоп. Москва: Academia. С. 276.

III nodaļa

AUSTRUMEIROPAS SIEVIEŠU TĒLS LIELBRITĀNIJĀ, TENDENCES SIEVIEŠU VERVĒŠANAI INTERNETĀ UN EKSPERTU VIEDOKĻI

1. Metodoloģija

Šā pētījuma mērķis ir izpētīt faktorus, kas ietekmē cilvēku iesaistīšanu prostitūcijā, vervēšanas mehānismus un tendences, kā arī faktorus, kas ietekmē izeju no prostitūcijas.

Lai atklātu pierādījumus, kas atbalsta pētījuma secinājumus, tika izstrādāta vairākme- tožu pieeja, kura turpinājumā tiks detalizēti izklāstīti. Īsumā – tika veikts pētījums interne- tā, lai: a) izpētītu kā sievietes no Austrumeiropas tiek atspoguļotas Lielbritānijas medijos un b) pārbaudītu un atpazītu, kādas ir tendences vervēšanai internetā. Divi vadošie “Drošības kompas” partneri Latvijā un Igaunijā ir rīkojuši daļēji strukturētas intervijas ar prostitūcijā iesaistītajām sievietēm, lai atklātu vervēšanas un izklūšanas tendences. Šī metode netika atzi- ta par piemērotu, lai veiktu Apvienotās Karalistes pētījuma daļu. To daļēji noteica pastāvošās grūtības atlasīt Latvijas un Igaunijas izcelsmes pētījuma dalībniekus intervijām Lielbritānijā.

Metropolitēna policijas Īpašo noziegumu un operāciju devītās nodaļas Cilvēku tirdz- niecības vienības dati par to Latvijas sieviešu skaitu, ar ko viņi ir sazinājusies: 2010. gadā – 13 sievietes; 2011. gadā – 8 sievietes; 2012. gadā – 1 sieviete; 2013. gadā – 1 sieviete. Skaitļi par sievietēm no Igaunijas: 2010. gadā – 2 sievietes; 2011. gadā – 1 sieviete; 2012. gadā – 1 sieviete; 2013. gadā – 2 sievietes (skaitļi publiskoti ar laipnu Metropolitēna policijas Īpašo noziegumu un operāciju devītās nodaļas Cilvēku tirdzniecības vienības atļauju).

Lai arī šie skaitļi attiecas tikai uz attiecīgo tautību sieviešu skaitu, kas ir sazinājušās ar Metropolitēna policijas Cilvēku tirdzniecības vienību Londonā, tie tomēr nepārprotami no- rāda, ka paredzētajā termiņā un ar esošajiem resursiem nebūtu iespējams atlasīt pietiekamu skaitu sieviešu, lai gūtu statistiski nozīmīgu informācijas daudzumu, no kā izdarīt secinājumus. To pastiprina arī citi sarežģījumi. Kā liecina galamērķa valsts speciālisti, kas strādā ar sievie- tēm, kuras cietušas no cilvēku tirdzniecības: “Izmantošanas laikā viņas var būt nošķirtas un izolētas, vai arī var baidīties sazināties ar varasiestādēm vai pat sociālajiem dienestiem. Pēc izklūšanas viņas var baidīties no varas iestāžu piesprieda aresta un izraidīšanas vai cilvēku tirgotāju vardarbības¹. Lielbritānijas speciālisti pieņemumu pamato arī ar ētiskiem apsvēru- miem par Londonā prostitūcijā iesaistīto sieviešu “pārmērīgas pētīšanas” augsto līmeni (ie- robežojums, ar ko prostitūcijas pētīšanā Apvienotajā Karalistē saskaras citi speciālisti²). Kā pierāda Millere [Miller] un Bella [Bell], speciālistiem, pētot cilvēku dzīvi, nepārtraukti ir jā- ņem vērā ētiski apsvērumi³. Autores atzīmē, ka “lai risinātu sarežģītus jautājumus, kas saistīti ar individuāla viedokļa atspoguļošanu, speciālistiem rūpīgi jāpārdomā sava pieeja un ētiskie apsvērumi personas “piekrišanai” dalībai pētījumā. Tāpat jāņem vērā to uzraugošo personu

darbības, kuru dēļ dažus iespējamus intervējamus var uzskatīt par “aizsargājamiem”¹.

Līdz ar to padomi no kolēģiem un ekspertiem, kuri savā veidā uzrauga piekļuvi prosti- tūcijā iesaistītajām sievietēm, vēlme nekādā veidā nepiespiest sievietes/nelikt viņām vēlreiz atstāstīt vai izdzīvot sāpīgos notikumus, kas nesen jau pamatīgi pētīti² un metodoloģiskās grū- tības atrast attiecīgās tautības sievietes šim pētījumam lika speciālistiem secināt, ka intervijas ar prostitūcijā iesaistītajām sievietēm nav piemērots veids Lielbritānijas pētījuma daļai. Turklāt divi nesen publicēti ziņojumi, kas plaši aprakstīja daļēji strukturētas intervijas ar prostitūcijā iesaistītām sievietēm, nodrošina šim pētījumam zināmu bāzi³. Tika uzsākta sarakste ar Metro- politēna policijas Īpašo noziegumu un operāciju devītās nodaļas Cilvēku tirdzniecības vienību, kā arī organizēta tikšanās. Šo darbību mērķis bija uzzināt, kādas, viņuprāt, ir vervēšanas ten- dences un mehānismi, jo īpaši Latvijas un Igaunijas sieviešu vervēšanā, un pārrunāt iespēju iegūt pētījumam noderīgus datus, ko viņi varētu atklāt no savām operatīvajām darbībām.

Lai apjaustu, vai pastāv Latvijas un Igaunijas sieviešu pārdošana Lielbritānijas terito- rijā, kā arī lai noteiktu sieviešu tirdzniecības apmērus, bija svarīgi izpētīt, kā šo tautību sievie- tes tiek atspoguļotas Lielbritānijas medijos. Šim mērķim 10 mēnešus regulāri tika izskatītas vadošo nacionālo un reģionālo laikrakstu mājaslapas, kā arī tika izpētīti gan labēji un kreisi noskaņoto politisko spēku atbalsta preses izdevumi, gan drukātie izklaides laikraksti. Pilnīgs izmantoto ziņu avotu saraksts būs sniegts turpinājumā. Vairums izmantoto ziņu ir no laikrak- sta “Daily Mail”, labēji noskaņota dienas tabloīda. Lai gūtu priekšstatu par Austrumeiropas sieviešu tēlu Lielbritānijas kultūrā (kā to pasniedz prese), tika veikta ziņu izpēte. Tas palīdzēja arī labāk izprast Austrumeiropas izcelsmes sieviešu (pēc iespējas īpaši uzsverot Latvijas un Igaunijas sieviešu) cilvēku tirdzniecību prostitūcijai Lielbritānijā.

2. Lielbritānijas konteksts

Lielbritānija prostitūcijas un cilvēku tirdzniecības problēmu risināšanai ir sagatavojuši juridiskos instrumentus, un tas ir svarīgs aspekts šī projekta pētījuma jautājumu izstrādē. No- zīmīgākie un jaunākie nacionālā līmeņa instrumenti: 2009. gadā izveidotais Valsts Atbalsta un aizsardzības mehānisms ir veids, kā personas, kas, iespējams, cietušas no cilvēku tirdzniecības, var vērsties pie atbalsta dienestiem pēc palīdzības; Iekšlietu ministrijas publiskotais pārskats par praksi, reaģējot uz prostitūciju, un ziņojums “Cilvēku tirdzniecība, valdības stratēģija” (at- tiecīgi 2011. gada oktobris un 2011. gada jūlijs); ES Cilvēku tirdzniecības novēršanas un apka- rošanas direktīva un stratēģija cilvēku tirdzniecības izskaušanai (2011). Tā kā šis Lielbritānijas

1 Brunovskis & Surtees (2010), ‘Untold Stories: Biases and Selection Effects in Research with Victims of Trafficking for Sexual Exploitation’ (“Neizpaustie stāsti. Aizspriedumi un atlase pētījumos par personām, kas cietušas no cilvēku tirdzniecības seksuālās izmantošanas nolūkā”), *International Migration (Starptautiskā migrācija)* 48:4, 13

2 Melrose, M (2002). ‘Labour pains: some considerations on the difficulties of researching juvenile prostitution’ (“Darba spēka problēmas. Daži apsvērumi par grūtībām jauniešu prostitūcijas pētījumos”), *International Journal of Social Research Methodology (Starptautiskais sociālo zinātņu pētījumu metodoloģijas žurnāls)* 5:4, 340

3 Miller and Bell, Consenting to What? Issues of Access, Gate-keeping and ‘informed’ consent (Piekrist – Kam? Piekļuve, pasargāšana un “apzināta” piekrišana), in Mauthner et al (2008), *Ethics in Qualitative Research (Ētika kvalitatīvā pētījumā)*, p54

1 Ibid: 67

2 Par ietekmi uz atkārtoti intervētiem cilvēku tirdzniecības upuriem un iespējamu pienākumu piespiest personu piedalīties, ja sociālie dienesti ir pieteikuši savu palīdzību, skatīt: Brunovskis and Surtees (2010), ‘Untold Stories: Biases and Selection Effects in Research with Victims of Trafficking for Sexual Exploitation’ (“Neizpaustie stāsti. Aizspriedumi un atlase pētījumos par personām, kas cietušas no cilvēku tirdzniecības seksuālās izmantošanas nolūkā”), *International Migration (Starptautiskā migrācija)* 48:4, 19-20;

3 Bindel et al (2012). The PE:ER Project: A Study of How Women Exit Prostitution (PE:ER projekts. Pētījums par to, kā sievietes izklūst no prostitūcijas); Bindel et al (2013). Capital Exploits: A Study of Prostitution and Trafficking in London (Izmantošana. Pētījums “Prostitūcija un cilvēku tirdzniecība Londonā”)

pētījums galvenokārt pievēršas Londonas apkārtnē, ir svarīgi atzīmēt arī vairākus Londonai raksturīgus mehānismus: jaunas speciālistu vienības izveide, kas cīnās ar cilvēku tirdzniecību un prostitūciju Īpašo noziegumu un operāciju devītās nodaļas pakļautībā un vairākprofila aģentūras-tikla radīšana cīņai ar cilvēku tirdzniecību, tuvojoties Londonas 2012. gada Olimpiskajām spēlēm.

Metropolitēna policija laika posmā no 2012. līdz 2013. gadam saņēma 447 sūdzības par cilvēku tirdzniecību seksuālas izmantošanas nolūkos, kas ir ievērojams pieaugums salīdzinājumā ar 32 ziņojumiem piecus gadus iepriekš (2007.–2008. gadā)¹. Valsts Atbalsta un aizsardzības mehānisma dati liecina, ka 2011. gadā reģistrētas 2077 personas, kas iespējams, cietušas no cilvēku tirdzniecības, no tām 54% bija sievietes. Seksuālā izmantošana ir biežāk reģistrētais izmantošanas veids². Nesen atjauninātā Pilsētas stratēģija cīņai ar vardarbību pret sievietēm un meitenēm 2013.–2017. gadam atklāj, ka 2012. gadā, izmantojot Valsts atbalsta un aizsardzības mehānismu palīdzību, ir saņēmušas 1186 personas, kas, iespējams, ir cietušas no cilvēku tirdzniecības, no tām 786 ir sievietes. Turklāt visbiežāk personas tiek nosūtītas uz atbalsta dienestiem Londonā³. Patiesi, Londona kā ekonomikas un transporta centrs ir raksturojams kā sieviešu un meiteņu starptautiskas un vietējas tirdzniecības mezgls⁴.

3. Pētījums internetā: Austrumeiropas sieviešu tēls Lielbritānijas medijos

Tika veikta Lielbritānijas tiešsaistes mediju izdevumu kvantitatīvā un kvalitatīvā saturs analīze. Meklēšana tika veikta, izmantojot vairākas frāzes, piemēram, “Latvijas/Igaunijas sievietes” un “Austrumeiropas sievietes”. Ņemot vērā drukātajos izklaidējumos vērojamas asās diskusijas par imigrāciju (skat. turpinājumā), nav pārsteigums, ka visbiežāk stāsti par sievietēm no Austrumeiropas ir parādījušies laikrakstos, no kuriem visbiežāk tie ir publicēti laikrakstā “Daily Mail”. Galvenie temati, kur figurē Austrumeiropas sievietes, ir imigrācija, noziedzība un prostitūcija.

Runājot par imigrāciju, vairāki izklaidējamās preses izdevumu raksti galvenokārt ir pievēršas bailēm no Bulgārijas un Rumānijas imigrantu paredzētā pieplūduma. To starpā ir stāsts par kādas Rumānijas mājaslapas izteikumiem, atbildot britu “pretrumāņu” noskaņojumam, ka “visas mūsu sievietes izskatās pēc Keitas [Midltones]”, un stāstiem par romu ģimenēm, īpašu uzmanību

- 1 Mayor's Office for Policing and Crime (MOPAC, Kārtības nodrošināšanas un noziedzības novēršanas birojs) (2013). Consultation for the second London VAWG Strategy (Konsultācijas par Londonas otro stratēģiju cīņai ar vardarbību pret sievietēm un meitenēm)
- 2 UKHTC (2012). A Baseline Assessment on the Nature and Scale of Human Trafficking in 2011 SOCA (Pamatnovērtējums par cilvēku tirdzniecības būtību un apmēru 2011. gadā, SOCA)
- 3 Mayor's Office for Policing and Crime (MOPAC, Kārtības nodrošināšanas un noziedzības novēršanas birojs) (2013). Mayoral Strategy on Violence Against Women and Girls 2013-2017 (Stratēģija cīņai ar vardarbību pret sievietēm un meitenēm 2013–2017)
- 4 Mayor of London (Londonas mēra birojs) (2010). The Way Forward: Taking Action to end Violence against Women and Girls. Final Strategy 2010-2013 (Ceļš uz priekšu. Mēru pieņemšana, lai izbeigtu vardarbību pret sievietēm un meitenēm. Galīgā stratēģija 2010–2013)

pievēršot sievietēm¹. Laikrakstos vairākas reizes ir bijušas arī diskusijas par Austrumeiropas sievietēm kā imigrantēm, kas “piesavinās” britu labklājību. Piemēram, viens raksts ir par konkrētu pilsētu Anglijas ziemeļos, kur dzīvo Austrumeiropas imigrantu kopiena. Tajā ir pieminēta sieviete no Latvijas ar 10 bērniem, kura it kā katru gadu saņemot pabalstus 34 000 mārciņu apmērā². Citā rakstā apgalvots, ka nodokļu maksātāji Apvienotajā Karalistē ir finansiāli atbildīgi par gaidībās esošas polietes nogādāšanu mājās, lai viņa tur dzemdētu³. Medijos sievietes no Austrumeiropas tiek pieminētas arī vispārīgos, pret imigrantiem vērstos, rakstos, pieminot, ka viņi “piesavinoties” britu darbavietas vai pabalstus un būtiski mainot vietējās kopienas⁴.

Līdz ar to attieksme pret Austrumeiropas sievietēm tiek veidota vispārējās pret imigrāciju noskaņota retorikas⁵ intonācijā, kur ieceļojošā sabiedrība tiek atzīta par vainīgu pakāpeniskā britu labklājības, resursu un darbavietu skaita sarūkšanā⁶. Rakstos par sociālo labklājību vērojams arī dzimumdiferencēts diskurss. Daļā Lielbritānijas preses sastopami naidīgi izteikumi par sociālās nodrošināšanas sistēmas pieejamību un pausts atbalsts valdības pašreiz īstenotajiem samazinājumiem šajā jomā, kā piemērus minot nelabvēlīgos apstākļos esošas daudz bērnu pusaugu mātes, kas “izkrāj” pabalstus un tā tālāk⁷. Līdz ar to ziņas par Austrumeiropas sievietēm, jo īpaši attiecībā uz imigrāciju, sociālās labklājības kontekstā ierindojamas īpašā dzimumdiferencētā aspektā.

Līdz ar stāstiem par imigrantiem un sievietēm no Austrumeiropas kā Lielbritānijas pabalstu saņēmējām lielākā daļa autoru Austrumeiropas sievietes ir saistījušas ar noziedzību – vai nu kā noziedznieces, vai arī kā cietušas. Vairāki raksti ir atsaukušies uz ziņām par Austrumeiropas izcelsmes vai “izskata” sievietēm, kuras ir iesaistījušas sīkās zādzībās, veikalos apzagšanā un kabatzādzībās⁸. Vēl lielākā skaitā ziņu Austrumeiropas sievietes ir saistītas ar fiktīvām laulībām vai līgavu meklēšanas vietnēm internetā – piemēram, kāds raksts ziņo par līgavas meklēšanas portālu augošo popularitāti ASV⁹. Kādā citā rakstā ziņots par tīkliem, kas vervē sievietes no kādreizējām Padomju bloka valstīm, lai iesaistītu viņas laulībās Apvienotajā

- 1 <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/the-truth-about-romania-gypsies-not-coming-over-here-not-stealing-our-jobs-8489097.html?origin=internalSearch>
- 2 <http://www.thesun.co.uk/sol/homepage/news/4547280/Give-me-a-bigger-house-says-Latvian-mum-of-10-who-gets-34k-benefits.html>
- 3 <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2283699/NHS-foots-1m-Polish-expectant-mothers-living-England-return-home-birth-thanks-bizarre-EU-laws.html>
- 4 Piemērs šādai retorikai: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2272195/The-town-thats-We-visit-town-countries-biggest-influx-East-Europeans.html>, un <http://www.express.co.uk/comment/columnists/leo-mckins-tray/442943/Mass-immigration-was-a-mistake-Come-off-it-Jack>
- 5 <http://www.economist.com/category/print-sections/britain>: Pret imigrāciju vērstu retoriku plaši atbalsta visas vadošās partijas. Šis raksts nepievērš pienācīgu uzmanību cilvēku tirdzniecības veidā radītajam imigrācijas līmenim, tā vietā uzsverot lielo skaitu nelegālo imigrantu, kas Apvienotajā Karalistē ir ieradušies labprātīgi.
- 6 <http://www.theguardian.com/uk-news/2013/nov/27/migration-row-government-panicking-labour>
- 7 Ir neskaitāms daudzums piemēru, ko varētu minēt; divi jaunākie: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2435931/How-Britains-brzen-benefits-cheat-finally-got-just-deserts-swindling-taxpayer-94-000-bragging-job-less-lifestyle.html>, un <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2465973/Benefits-cheat-spent-16-000-Spanish-holidays-banned-going-weekends-stop-flying-ABROAD.html>
- 8 http://www.swindonadvertiser.co.uk/news/10415741.Appeal_for_help_identifying_woman_involved_in_distraction_thefts/; <http://www.henleystandard.co.uk/news/news.php?id=1288445>; <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-edinburgh-east-fife-23711992>
- 9 <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2306900/The-mail-order-bride-boom-The-rise-international-dating-sites-offering-U-S-men-significantly-younger-women-untouched-feminism.html>

Karalistē un Pakistānā¹.

Ievērojams skaits rakstu Austrumeiropas sievietes piemin saistībā ar cilvēku tirdzniecību, informējot par policijas reidiem galvenokārt Londonā, kā arī citviet Lielbritānijā, un izjauktajiem prostitūcijas tīkliem, kur bijušas iesaistītas pārdotās sievietes no Austrumeiropas. Lielbritānijas presē lasāmie raksti mēdz raksturot prostitūcijā iesaistītās Austrumeiropas sievietes kā cietušas no cilvēku tirdzniecības, piemēram, “ierodoties Apvienotajā Karalistē, viņas tika piespiestas strādāt par prostitūtām ar draudiem, ka atteikšanās gadījumā ar viņu ģimenēm notiks kas ļauns”².

Lielbritānija laikraksti ziņo par policijas operatīvajām darbībām, kuru mērķis ir apkarot cilvēku tirdzniecību seksuālas izmantošanas nolūkā, un cenšas sagraut nostāju, kas prostitūciju uzskata par britu kultūras daļu. Kā norāda galvenais superintendents Pols Rikets: “Daži cilvēki apgalvo, ka sekss tirdzniecība Soho ir nedaudz bohēmiska, un vēl tai ilgu mūžu. Tomēr viņiem vajadzētu zināt šo stāstu pilnībā. Cietušās ir uzrādījušas bordeļus, kur viņas ir pārdotas seksuālai izmantošanai un izvarotas.” Savukārt Vestminsteras policijas komandiere Elisona Ņūkomba saka: “Mēs zinām daudz sieviešu, kuras tiek gan tirgotas, gan ir ievainojamas, tāpēc šis apdraudējums Soho rajonā būtu jālikvidē.”³

Notiek arī salīdzinoši plašas diskusijas par tādiem sieviešu vervēšanas un kontrolēšanas veidiem, kas veicina viņu pārdošanu un prostitūciju. Piemēram, “Judins no Latvijas galvaspilsētas Rīgas, izmantojot iepazīšanās portālu, sazinājās ar divām sievietēm. Viņš apsolīja 18 un 25 gadus vecajām sievietēm izrādīt Londonu. Bet, kad viņas 2011. gada oktobrī ieradās Apvienotajā Karalistē, viņas tika aizvestas uz viesnīcu “Premier Inn” Ripli, kur viena no viņām tika seksuāli izmantota.”⁴ Tas liecina vismaz par drukāto mediju vispārīgu izpratni par saistību starp prostitūciju un cilvēku tirdzniecību.

Tomēr daudzos rakstos, runājot par Austrumeiropas “prostitūtām” (svarīgi atzīmēt, ka NAWO⁵ politika paredz lietot frāzi “prostitūcijā iesaistītas sievietes”, nevis apzīmējumu “prostitūta”, tomēr mediji parasti izvēlas lietot tieši šo apzīmējumu), paralēles starp prostitūciju un cilvēku tirdzniecību nav vilktas. Tie pat cenšas apstrīdēt, ka starp cilvēku tirdzniecību un prostitūciju pastāv kāda saistība. Tā vietā tie atbalsta Anglijas Prostitūtu kolektīva un citu organizāciju nostāju, ka Austrumeiropas izcelsmes sievietes, kas atzītas par, iespējams, cietušām no cilvēku tirdzniecības, patiesībā ir imigrantes, kuras labprātīgi strādā prostitūcijā. Kāda 25 gadus veca seksuālo pakalpojumu sniedzēja no Rumānijas, kura strādā kādā dzīvoklī Soho, atklāja laikrakstam “West End Extra”: “Es neesmu cietusi un nedomāju, ka tāda ir kāda no pārējām meitenēm.

1 <http://www.barnet-today.co.uk/news.cfm?id=11298&searchword=parking%20charges>; <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2264112/Members-international-sham-marriage-gang-sent-Czech-women-Pakistan-wed-immigrants-bound-UK-jailed.html>; <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2280583/Sham-marriage-gang-jailed-35-years-murderers-drug-lords-given-entry-UK-industrial-scale.html>

2 <http://www.standard.co.uk/news/crime/sex-slave-ring-in-luxury-flats-is-smashed-by-police-in-dawn-raids-8615416.html>

3 <http://www.standard.co.uk/news/crime/22-arrested-as-met-swoops-on-soho-venues-allegedly-linked-to-sex-trafficking-and-rapes-8984378.html?origin=internalSearch>

4 <http://www.ripleyanddeanornews.co.uk/news/local/latvian-man-jailed-for-trafficking-women-to-ripley-1-5582726>; skat. arī <http://www.bbc.co.uk/news/uk-england-24763047>, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-england-coventry-warwickshire-24776423>, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-england-24945516>, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-northern-ireland-24060041>

5 National Alliance of Women Organizations, Nacionālā sieviešu organizāciju apvienība

Ja viņas patiesi būtu cietušās, viņas neslēptos un, ko līdz ierastos, vērstos pie policijas.”¹

Rakstos, kur par sievietēm runāts kā ekonomikas dalībniekiem, parādās atsauce uz Austrumeiropas izcelsmes sievietēm, kuras strādā par striptīza dejotājām². Ņemot vērā zemo cenu lidojumu plašo pieejamību uz pilsētām visā Austrumeiropā, izklaides laikrakstu ziņu slēpās nerimst diskusijas par vecpuišu ballītēm. Šajos rakstos Austrumeiropas sievietes atspoguļotas kā britu vecpuišu ballīšu “dalībnieces” – striptīza klubu, masāžas salonu darbinieces, viesmīles vai namamātes – un arī kā noziedznieces, kas “izmanto” britu vīriešus, aplaupot viņus vai inficējot ar seksuāli transmisīvām slimībām. **Kā apgalvo kāds virsraksts, britu vīrieši Rīgā ir “viegls laupījums mafijas skaistulēm, kuras viņus pavedina, sazālo viņu dzērienus un pēc tam iztukšo viņu bankas kontus.”**³

Kustība “Femen” ir pieminēta vairākos gan labēji, gan kreisi noskaņotos laikrakstos un arī izklaides izdevumos. Tajos ir sniegta arī sīkāka informācija par kustības aizsākumu Ukrainā. Raksti par “Femen” tabloidos bieži vien izpaužas kā pilnīga vai daļēja protestu video atspoguļošana. Vienā gadījumā kādā “Daily Mail” rakstā, kur ziņots par “Femen” protestu modes skates laikā Parīzē, iekļauti četri protestētāju attēli, kā arī protesta video un tās apakšveļas modeles fotogrāfija, kuras uzstāšanos pārtrauca protesta akcija⁴. Tā paša laikraksta citā rakstā vienkārši publicēti protesta akcijas video, kur redzamas puskailas protestētājas⁵. Šajos rakstos nav protestu ietekmējošo notikumu analīzes un nav arī nopietnu centienu izprast protestos iesaistītās sievietes. Visplašāk izplatītā pieeja šo protestu atspoguļošanai ir puskaילו akciju vižuāla attēlošana. Drukātie laikraksti sniedz dziļāku ieskatu notikumu analīzē un ļauj izteikties iesaistītajām sievietēm. Laikraksts “The Guardian” ir publicējis rakstus, kur “Femen” dibinātāja un aktiviste, kā arī citas kustības dalībnieces pauž savu viedokli par jautājumiem, kas šai kampaņai neļauj zaudēt savu aktualitāti un uztur to attiecībā uz Ukrainu un Austrumeiropu. Līdzīgi raksti publicēti arī citos laikrakstos⁶.

Līdz ar to var secināt, ka galvenais Austrumeiropas sieviešu “tēla” radītājs un izplatītājs ir drukātie izklaides laikraksti. Laikrakstu publicētie stāsti atspoguļo šo preses izdevumu prioritātes – attiecībā pret Austrumeiropas sievietēm celt paniku par sociālo labklājību, imigrāciju un noziedzību.

1 <http://www.westendextra.com/news/2013/dec/sex-workers-anger-riot-police-raid-40-premises-soho-stolen-goods-clampdown>, skat. arī <http://www.newstatesman.com/2013/12/real-problem-sex-work-is-low-waged-work-itself>

2 <http://www.birminghammail.co.uk/news/local-news/birmingham-lap-dancer-tells-shes-3659228>

3 <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2359095/British-men-flock-Latvia-cut-price-parties-easy-prey-mafia-beauties.html>. Skat. arī <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2449053/Sex-Stags-Prague-BBC-documentary-reveals-drunken-Brits-risking-STDs.html>

4 <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2433058/British-model-Hollie-May-Saker-PUNCHES-topless-feminist-protester-stormed-Paris-Fashion-Week-catwalk.html>; skat. arī <http://www.express.co.uk/news/uk/432647/I-just-punched-her-Moment-protesters-storm-catwalk-and-then-get-hit-by-the-models>

5 <http://www.dailymail.co.uk/video/video/topless-protest-femen-campaigners-target-the-davos-summit-video-14482/index.html>, <http://www.dailymail.co.uk/video/news/femen-stage-topless-protest-outside-tunisian-embassy-in-paris-video-1010622/index.html>

6 <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/apr/10/femen-naked-shock-troops-of-feminism>, <http://www.theguardian.com/world/2013/oct/20/femen-activists-uk-branch-feminism>, <http://www.newstatesman.com/voices/2013/04/white-doesnt-always-mean-privilege-femens-ukrainian-context>, <http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/features/the-week-in-books-femen-exposed-the-30000-onestar-jeff-bezos-book-and-a-digital-map-for-bookstores-8959310.html>

4. Pētījums internetā: Austrumeiropas sieviešu vervēšana

Interneta pētījuma otrs nolūks bija pārbaudīt un atpazīt pierādījumus internetā no-tiekošai sieviešu vervēšanai Lielbritānijā. Bija sarežģīti gūt pierādījumus angļu valodā tieši par Latvijas vai Igaunijas sieviešu vai vispārīgi Austrumeiropas sieviešu vervēšanu. Interneta meklētājos tika ievadīti vienkārši atslēgas vārdi, lai pārbaudītu un atpazītu specifiskas darba sludinājumu vietnes, piemēram, “darbs Austrumeiropas sievietēm Londonā”, “darbs sievietēm no Latvijas” utt.

Lielākā daļa interneta vietņu, kuras tika uzietas, izmantojot minētos atslēgas vārdus, bija vai nu iepazīšanās vietnes, vai ligavu meklēšanas vietnes, kas īpaši pielāgotas “klientiem”, kurus interesē sievietes no Austrumeiropas. Interneta meklētājā “Google” vispārīgās meklēšanas logā šīs mājaslapas parādījās kā biežāk reklamētās vietnes (par šo vietņu reklāmu izvietojumu tiek maksāts), bet nesaistītās mājaslapās šo vietņu reklāmas parādījās sānjoslā. Kā piemēru var minēt mājaslapas “Single Baltic Lady Dating” (“Randiņš ar brīvu Baltijas sievieti”) (“tūkstošiem skaistu sieviešu no Latvijas meklē patiesu mīlestību”), “Anastasia Dating Site” (“Anastasijas randiņu vietne”),² “Alone Angels” (“Vientuļie eņģeļi”),³ “Top Ukraine Women Dating” (“TOP Ukrainas sieviešu randiņu vietne”) un “Lucky Lovers Dating Site” (“Laimīgo mīlnieku randiņu vietne”),⁴ kuras sola paziņanos ar Krievijas un Austrumeiropas sievietēm, kuras jau atrodas Londonā un “labprāt vēlētos atrast dvēseles radnieku un dzīves partneri no Londonas randiņiem un laulībām”. Mājaslapa “City of Brides” (“Līgavu pilsēta”) apgalvo, ka tā “ir palīdzējusi vientuļiem rietumvalstu vīriešiem atrast skaistas un sievas no Krievijas un Ukrainas kopš 2002. gada.”⁶

Pārējie pierādījumi par vervēšanu internetā, kuras mērķis ir Austrumeiropas sievietes, attiecas uz personīgiem un darba sludinājumiem, kas izvietoti tādās mājaslapās kā “Gumtree” un “Craigslis”. Darba sludinājumos, kas tiek publicēti šajās vai līdzīgās Apvienotās Karalistes mājaslapās un kur tiek meklētas tieši sievietes no Austrumeiropas, lielākoties tiek meklētas auklītes, kas dzīvotu ģimenē. Vairumā gadījumu tika meklētas krievu izcelsmes sievietes, bet reizēm arī sievietes no Latvijas un Igaunijas⁷. Daudzi no šiem tiešsaistes sludinājumiem tiek izvietoti kādas ģimenes vārdā, kas it kā dzīvo kādā no prestižākajām Londonas daļām (Belgrāvjā, Kensingtona utt.). Šajās mājaslapās atrodami arī sludinājumi, ko ievietojuši vīrieši,

1 <http://www.single-baltic-lady.com/?advID=9591798>

2 <http://www.anastasiadate.com/?gclid=CMmL47SOmLcCFU3KtAodFI8Ang>

3 <http://www.aloneangels.com/>

4 www.datingukrainewomen.com/

5 <http://www.luckylovers.net/pg/russian-girls-london.php>

6 <http://www.city-of-brides.com/>

7 Piemēri: <http://www.gumtree.com/p/jobs/full-time-russian-or-german-speaking-nanny-needed-in-richmond/1040787598>, <http://www.gumtree.com/p/jobs/russian-speaking-live-in-housekeeper-needed-central-london/1040493239>, <http://www.gumtree.com/p/jobs/chelseabelgravia-live-in-russian-speaking-nanny-req-for-2-girls-under-5-years-old/1039238535>

kuri meklē jaunas, Austrumeiropas izcelsmes sievietes “tīrīšanas darbiem”¹ vai piedāvā tām bezmaksas apmešanās vietu, piemēram, “bezmaksas apmešanās vieta SEKSĪGAI meitenei no Austrumeiropas”². Ziemeļrietumu Londonā vecāka gadagājuma cilvēku aprūpei tika meklētas sievietes no dažādām Austrumeiropas valstīm³.

Tāpēc ir grūti izšķirt kādas konkrētas vervēšanas tendences, kuras būtu kaut kas vairāk par pieņēmumiem, ka šīs iepazīšanās un ligavas meklēšanas mājaslapas tiek izmantotas sieviešu vervēšanai. Šā pētījuma pieņēmums ir tāds, ka šīs mājaslapas dažos gadījumos tiek izmantotas sieviešu vervēšanai cilvēku tirdzniecībai seksuālas izmantošanas nolūkā, kā to pierāda Metropolitēna policijas Cilvēku tirdzniecības vienības gūtie iespējamie pierādījumi (skatīt turpinājumā).

5. Izejas/atbalsta programmas sākotnēja izpēte

Kā norādīts sadaļā par metodoloģiju, Lielbritānijas speciālisti izlēja neintervēt prostitūcijā iesaistītās sievietes. Tā vietā tika sarīkota intervija ar diviem Metropolitēna policijas Īpašo noziegumu un operāciju devītās nodaļas Cilvēku tirdzniecības vienības diviem dalībniekiem – komandiera vietnieci Kārenu Anstisu un detektīvseržantu Filipu Rašidi –, lai pārrunātu jaunākos datus par personām, kas cietušas no cilvēku tirdzniecības Londonā, un viņu pieredzi darbā ar cietušajiem un cilvēku tirgotājiem.

Metropolitēna dati liecina – to Austrumeiropas iedzīvotāju skaita proporcija, kas cietuši no cilvēku tirdzniecības Londonā, nepārtraukti pieaug (proti, salīdzinājumā ar Āfrikas un Āzijas izcelsmes cietušo skaitu). Paši intervētie policisti to sasaistīja ar lielo skaitu cilvēku, kas ieceļojuši no Albānijas un Rumānijas. Viņi arī paredzēja, ka šis pieaugums turpināsies nākotnē, kad tiks atcelti rumāņu un bulgāru brīvas pārvietošanās ierobežojumi. Metodoloģijas sadaļā minētie skaitļi liecina, ka policija, **kopš tika uzsāktas cilvēku tirdzniecības vienības operatīvās darbības, ir saskārusies ar ļoti maz latvietēm un igauņiem. Turklāt pašas sievietes, kas cietušas no cilvēku tirdzniecības, šajā ziņā neviens liels skaidrību: “daudz meiteņu, kuras, mūsaprāt, ir no Igaunijas vai Latvijas, sev vien zināma iemesla dēļ apgalvo “Esmu krieviete”. Patiesībā, liekas, ka klientam viņas liekas pievilcīgākas, ja ir krievietes.”** Arī citu tautību sievietes dara līdzīgi: “Un albānietes saka, ka ir itālietes, un daudz rumāņu meiteņu saka, ka ir spānietes,” norāda DS Rašidi. Līdz ar to klientu pieprasījums ietekmē policijas spēju pareizi noteikt cietušās sievietes tautību. Vēl vienu iemeslu, kura dēļ, iespējams, sievietes apgalvo, ka ir no citas valsts, nekā tas ir patiesībā, policija atklāja 2013. gada augustā Londonā notikušā konferencē, kas tika rīkota “Drošības kompasa”

1 <http://www.gumtree.com/p/jobs/cleaner-room-attendant-required-in-notting-hill-lithuanian-or-russian-or-polish-speaking/1040001469>, <http://www.topix.com/forum/world/latvia/TIFOBs184FJf6S43Q>

2 <http://london.craigslis.co.uk/roo/3790425975.html>

3 <http://www.gumtree.com/p/jobs/eastern-european-females-looking-for-care-work-for-european-clients-in-north-west-london-herts/1040151079>

projekta ietvaros. Šī hipotēze uzskata, ka sievietes nevēlas, lai tiktu apdraudētas viņu ģimenes dzimtajā valstī, tādēļ viņas saka, ka ir no citurienes.

Patiesi, detektīvseržants Rašidi norādīja uz konkrētiem apstākļiem, īpaši klientu vēlmēm, kuru ietekmē ir liels skaits Austrumeiropas sieviešu, kas cietušas no cilvēku tirdzniecības. Kamēr no cilvēku tirdzniecības cietušās afrikānietes "seksuālai izmantošanai Apvienotajā Karalistē nonāk tikai uz dažām nedēļām, bet vairums pēc tam nokļūst Itālijā un Spānijā," pieprasījums Lielbritānijā nosaka, ka lielākā daļa sieviešu tiek ievestas no Eiropas:

"Mūsu pieredze rāda, ka vairumā mūsu apmeklēto bordeļu — seksa tirdzniecība, kas nenotiek uz ielas — Austrumlondonā pieprasījumu nosaka klienti, kas pārsvarā ir aziāti un kuriem patīk Austrumeiropas meitenes," norāda detektīvseržants Rašidi.

Tas liecina, ka, pamatojoties uz operatīvo pieredzi, policija uzskata, ka tieši Londonā ir vērojams noteiktas kultūras faktors, kas ietekmē cilvēku tirdzniecību seksuālas izmantošanas nolūkos: "No viņu kultūras viedokļa raugoties, seksuāli sakari ar savas kopienas pārstāvjiem ir tikpat kā aizliegti, tādēļ viņi — noteikta vecuma grupa, kur vairums ir, iespējams, 18/20–35/40 gadu veci, — izmanto bordeļus." (ibid)

Daži konkrētu kopienu locekļi ietekmē to, kā veidojas pieprasījums dažādās Londonas daļās, un līdz ar to arī paņēmienus, kas tiek izmantoti Austrumeiropas sieviešu ievēšanai Lielbritānijā. Intervētie policisti atklāja saikni starp cilvēku tirdzniecību un fiktīvajām laulībām, norādot, ka:

"[...] viņi dod priekšroku Austrumeiropas meitenēm, un šo tendenci atspoguļo to fiktīvo laulību skaits, kas tiek noslēgtas starp aziātu vīriešiem no Indijas un Pakistānas un ungārietēm un čehietēm. (...) Viena no pēdējām izmeklēšanām bija par Čehijas organizētās noziedzības tīklu, kas ievada jaunas čehietes, lai slēgtu fiktīvas laulības; laulību noslēgšanai būtu nepieciešamas 5–6 nedēļas, tāpēc tikmēr viņas tiktu izmantotas bordeļos naudas pelnīšanai, lai tādējādi viņas atmaksātu savu uzturēšanu."

Iepriekšminētais gadījums norāda uz saikni starp fiktīvajām laulībām, kas tiek rīkotas imigranta statusa dēļ (ES nepilsoņi cenšas apprecēties ar ES pilsonēm, lai nodrošinātu savas tiesības palikt ES), un cilvēku tirdzniecību seksuālas izmantošanas nolūkos, proti, organizētās noziedzības tīkli, kas ir iesaistījušies cilvēku tirdzniecībā gan fiktīvu laulību rīkošanas, gan seksuālas izmantošanas nolūkā. Abu veida pieprasījuma apmierināšanai izmanto vienas un tās pašas sievietes. "Daudz meiteņu tiek iesaistītas prostitūcijā un pēc tam darbības laikā slēdz pāris fiktīvu laulību. Tā ir kā piedeva, jo, manuprāt, par fiktīvajām laulībām viņas saņem 2000 eiro, bet rīkotāji var saņemt līdz pat 5000 mārciņām. (...) Mēs saskaramies ar fiktīvajām laulībām pārsvarā tāpēc, ka izmeklējam cilvēku tirdzniecību." Tas atbalsta hipotēzi, ka iepriekšminētie iepazīšanās un līgavu meklēšanas mājaslapu veidi, kas reklamē Austrumeiropas sievietes vai uzrunā viņas, varētu būt vietnes cilvēku tirdzniecības upuru vervēšanai.

Uzrunātie policisti uzsvera cilvēku tirdzniecības pārejošo raksturu Londonā:

"Meitenes vienā bordeļī strādā 3 dienas, pēc tam viņas mainās (...) tas kļūst par kaut ko līdzīgu rotācijai, lai viņiem būtu jaunas sejas, ar ko vilināt klientus atgriezties. Mums ir ONT [organizētās noziedzības tīkli], kuri veruē meitenes no Čehijas, Polijas, Rumānijas, un viņas visas tiek nosūtītas uz Šejiēni, un viņas visas tiks iekļautas vienā konkrētā tīklā, kur pēc tam "rotēs".

Mēs esam saskārušies ar meitenēm, kas Austrumlondonā pavadījušas 3 dienas nedēļā, un viņas zina, ka centrā visrosīgākais laiks ir 2 dienas nedēļā, tāpēc viņas ierodas un strādā centrā," tā informē detektīvseržants Rašidi.

Viņi skaidro, ka cilvēku tirgotāji un bordeļu īpašnieki, atbildot klientu vēlmēm pēc pārmaiņām, nedēļas laikā pārvietojo cietušās sievietes ne tikai no pilsētas uz pilsētu, bet arī no valsts uz valsti: "Dažas no meitenēm, ar ko nesen runājām, dažas dienas strādā Francijā, dažas – Vācijā. Šonedēļ mēs runājām ar meitenēm, kuras te bija 2 nedēļas – viena no viņām šogad četras reizes pavadījusi te 2 nedēļas."

Līdzās vervēšanai, izmantojot fiktīvo laulību mājaslapas un tīklus, intervētie policisti norādīja uz citām vervēšanas darbām tendencēm. Tiek uzrunātas sievietes, kuras pilnībā nenojauš par darba saikni ar prostitūciju:

"Ir grupa sieviešu, kuras ir apmūļotas un ierodas, domājot, ka viņas kļūs par apkopējām, sekretārēm vai auklītēm. Viņas ierodas un pirmā lieta, kas notiek, — viņas piespiež puskailas fotografēties. Šīs bildes pēc tam tiek ievietotas eskorta aģentūras mājaslapā, un viņi saka: "Ja jūs nedarīsiet to, ko mēs liekam, mēs šīs bildes nosūtīsim jūsu ģimenei". Un šīs kauna sajūta esamība nozīmē, ka viņas piekritīs."

Papildus šai grupai viņi norādīja uz sievietēm, kuras apzinās, ka strādās prostitūcijā, bet "vienu lietu gan viņas nezina — viņas nezina apstākļus, kuros nāksies strādāt un kā viņas tiks izmantotas. Tiek paredzēts, ka viņām katru dienu būs jāpārģuļ ar 20–25 vīriešiem, par to saņemot 100 mārciņas. Izmantošana ir masveida, jo cilvēks, kas patiesībā ar to pelna, nopelna 90%, bet meitene — 10%. Tā veidojas cilvēku tirdzniecība." **Viņi arī atzina ekonomisko nevienlīdzību un nestabilitāti, kas stiprina cilvēku tirgotāju spējas vervēt meitenes un sievietes: "95% sieviešu, kas cietušas no cilvēku tirdzniecības, šeit atrodas savas ekonomiskās situācijas un ģimenes stāvokļa dēļ, cita iemesla dēļ viņu šeit nebūtu.** Viņas nebūtu tik viegli piespiesti vai apmānīti, ja, izmisušām un iedzītām stūrī, viņām nebūtu piedāvāta īsta zelta bedre. (...) Tā nav sagādīšanās, ka visas prostitūcijā iesaistīto sieviešu izcelsmes valstis ir sarežģītā ekonomiskajā situācijā."

No tā secināms, ka Metropolitēna policijas Cilvēku tirdzniecības vienības iegūtie pierādījumi vismaz daļēji atbalsta pieņēmumu, ka starp cilvēku tirdzniecību, seksuālo izmantošanu un fiktīvajām laulībām ir cieša saistība. No tā savukārt izriet secinājums, ka iepriekš minētās interneta mājaslapas patiešām var tikt izmantotas vervēšanai. Arī aptaujāto policistu operatīvā pieredze norāda uz Londonai raksturīgu klientu pieprasījumu pēc Austrumeiropas izcelsmes sievietēm.

6. Līdzīgi pierādījumi citos pētījumos

Daudzus no šiem secinājumiem atbalsta plašs pētījums, ko veikusi organizācija "Eaves" un Londonas Dienvidkrasta universitāte. Tas publicēts divos ziņojumos 2012. un 2013. gadā. 2013. gada ziņojums atsaucas uz projektu "Acumen", policijas rīkotu iniciatīvu, kuras ietvaros tika mēģināts noteikt "telpu prostitūcijas" kā nozares apjomus Anglijā un Velsā, kā arī novērtēt cilvēku tirdzniecības izplatību. Tika konstatēts, ka 96,4% (5108) sieviešu, kas darbojas telpu prostitūcijā Londonā, ir iebraucējas. Pētījuma autori secināja, ka 2600 sieviešu no visā valstī telpu prostitūcijā iesaistītajām 17 000 imigrantēm varētu būt cietušas no cilvēku tirdzniecības, 9600 sieviešu ir uzskatāmas par "viegli ievainojamām" (ar to saprotot, ka ir finansiāli vai kultūras apstākļi, kuri, iespējams, neļauj sievietēm iziet no prostitūcijas vai meklēt palīdzību). Saskaņā ar aprēķiniem Londonā varētu būt 766 sieviešu, kuras ir cietušas no cilvēku tirdzniecības, un vēl 2860 viegli ievainojamu sieviešu¹.

Autores starp galvenajiem secinājumiem uzsver: "šķiet, ka nesen diezgan daudz Londonas rajonos salīdzinoši strauji ir pieaudzis to sieviešu skaits, kas pārdod seksa pakalpojumus ielās un kuras nav anglietes. Vairums šo sieviešu ir no Rumānijas". Autores atzīmē, ka šis pārmaiņas ir notikušas nesen.

Iepriekš tika pieņemts, ka vairums cittautību sieviešu nodarbojas ar telpu prostitūciju, tomēr aizvien vairāk Austrumeiropas sieviešu (iespējams, rumānietes, bet tas nav apstiprināts) darbojas ielās. Šķiet, ka viņas tiek stingri kontrolētas, tostarp tiek pārvadātas grupās no vienas vietas uz otru. Tāpat ir novērots, ka daļa no ielās sastaptajām prostitūcijā iesaistītajām sievietēm ir tikai 14 vai 15 gadus vecas. Autori uzskata, ka ir praktiski neiedomājami, ka šīs sievietes darbojas ekonomiski neatkarīgi un brīvi no piespiešanas.

[Kāds] Aptaujātais norādīja: "(...) viņas [apgalvo, ka viņas] nevar atrast citu darbu, tāpēc galu galā nonāk ielās. Es tam absolūti neticu. Manuprāt, daļa no tā ir taisnība. Bet būt valstī vienu dienu un uzreiz nonākt ielās?..."²

Runājot par telpu prostitūciju, ziņojums sniedz pierādījumus par Austrumeiropas sievietēm, ko pētījuma informanti un sociālo dienestu darbinieki ir sastapuši visos Londonas rajonos: "Kāds informants (...) norādīja, ka šī rajona bordeļos esošās sievietes pārsvarā ir padsmīt-divdesmit gadu vecas. Parasti ir vērojams tautību sajaukums, tur ir sastopamas sievietes gan no Austrumeiropas, gan Āfrikas. Kāds no Londonas Dienvidu rajonā esošajiem dienestiem ir ievērojis, ka lielākās pārmaiņas dažu pēdējo gadu laikā skar to "migrantu strādnieku" skaitu, kas pārdod seksa pakalpojumus telpās." Speciālisti tika informēti arī par liecībām par vēl riskantākām tendencēm, kas vērojamas to sieviešu vidū, kas nodarbojas ar telpu

prostitūciju. "Kāda ārstniecības persona (...) ziņoja par pieaugumu to pārdoto sieviešu skaitā, kas pie šīs personas vērsās, jo ir stāvokli – tiek ziņots, ka sieviete bordeli var nopelnīt vairāk, ja viņa ir stāvokli. Šajā pašā iestādē pieaug to jauno, gaidībās esošo sieviešu skaits, kas ir no Austrumeiropas un Āfrikas."¹

"PE:ER" projekta ziņojumu, ko veidojusi organizācija "Eaves", veido padziļinātas intervijas ar pieaugušām sievietēm, kas ir iesaistītas prostitūcijā vai ir izgājušas no tās, un sievietēm, kas cietušas no cilvēku tirdzniecības, kā arī speciālistiem, kuri strādā ar sievietēm, kas iesaistītas prostitūcijā. Pētījuma mērķis ir atbalstīt ilgtspējīgas piemērotākās politikas un prakses sistēmas izveidi visā valstī, lai veicinātu izeju no prostitūcijas, kā arī vairotu izpratni par sieviešu dzīvi un viņu motivāciju izkļūt no prostitūcijas. Kaut gan šis ziņojums nemin kādas konkrētas tautības, tas aplūko, kādi ir šķēršļi izkļūšanai no prostitūcijas, un analizē apstākļus, kas attur sievietes, kuras cietušas no cilvēku tirdzniecības, iziet no prostitūcijas. Autores atzīmē, ka:

Deviņas no aptaujātajām sievietēm prostitūcijas nolūkā ir tikušas pārdotas aiz savas valsts robežām. Pēc izbēgšanas no saviem nolaupītājiem, viena no sievietēm tika iesaistīta prostitūcijā dzīvokļos un pirtīs [šīs analīzes vajadzībām uzskatīsim, ka viņa ir pārsvarā iesaistīta telpu prostitūcijā] un kļuva atkarīga no kokaīna lietošanas, bet otra sieviete tika iesaistīta ielu prostitūcijā [šīs analīzes vajadzībām uzskatīsim, ka viņa pārsvarā ir iesaistīta ielu prostitūcijā], kļuva atkarīga no kreka un dzīvoja bezpajumtnieku namā.²

Tādā veidā speciālisti parāda piespiešanu, atkarību, apmācības/kvalifikācijas trūkumu, garīgās un fiziskās veselības problēmas un ārējus kavējošus faktoros (nav iztikas līdzekļu vai dzīvesvietas), kam tiek pakļautas pārdotās sievietes un kas viņas joprojām var noturēt prostitūcijā, pat aizbēgot no saviem nolaupītājiem.

1 Bindel et al (2013). Capital Exploits: A Study of Prostitution and Trafficking in London (Izmantošana. Pētījums "Prostitūcija un cilvēku tirdzniecība Londonā")

2 Ibid: 28–99. lpp.

1 Ibid: 30

2 Bindel et al (2012). The PE:ER Project: A Study of How Women Exit Prostitution (PE:ER projekts. Pētījums par to, kā sievietes izkļūst no prostitūcijas), 72

LITERATŪRAS SARAKSTS

Bindel et al (2012). The PE:ER Project: A Study of How Women Exit Prostitution (PE:ER projekts. Pētījums par to, kā sievietes izklūst no prostitūcijas); Bindel et al (2013). Capital Exploits: A Study of Prostitution and Trafficking in London (Izmantošana. Pētījums "Prostitūcija un cilvēku tirdzniecība Londonā")

Bindel et al (2013). Capital Exploits: A Study of Prostitution and Trafficking in London (Izmantošana. Pētījums "Prostitūcija un cilvēku tirdzniecība Londonā")

Brunovskis & Surtees (2010), 'Untold Stories: Biases and Selection Effects in Research with Victims of Trafficking for Sexual Exploitation' ("Neizpaustie stāsti. Aizspriedumi un atlase pētījumos par personām, kas cietušas no cilvēku tirdzniecības seksuālās izmantošanas nolūkā"), International Migration (Starptautiskā migrācija)

Mayor of London (Londonas mēra birojs) (2010). The Way Forward: Taking Action to end Violence against Women and Girls. Final Strategy 2010-2013 (Ceļš uz priekšu. Mēru pieņemšana, lai izbeigtu vardarbību pret sievietēm un meitenēm. Galīgā stratēģija 2010–2013)

Mayor's Office for Policing and Crime (MOPAC, Kārtības nodrošināšanas un noziedzības novēršanas birojs) (2013). Consultation for the second London VAWG Strategy (Konsultācijas par Londonas otro stratēģiju cīņai ar vardarbību pret sievietēm un meitenēm)

Melrose, M (2002). 'Labour pains: some considerations on the difficulties of researching juvenile prostitution' ("Darba spēka problēmas. Daži apsvērumi par grūtībām jauniešu prostitūcijas pētījumos"), International Journal of Social Research Methodology (Starptautiskais sociālo zinātņu pētījumu metodoloģijas žurnāls)

Miller and Bell, Consenting to What? Issues of Access, Gate-keeping and 'informed' consent (Piekrīst – Kam? Piekļuve, pasargāšana un "apzināta" piekrišana), in Mauthner et al (2008), Ethics in Qualitative Research (Ētika kvalitatīvā pētījumā)

UKHTC (2012). A Baseline Assessment on the Nature and Scale of Human Trafficking in 2011 SOCA (Pamatnovērtējums par cilvēku tirdzniecības būtību un apmēru 2011. gadā, SOCA)

PIELIKUMI

1. pielikums

Vervēšanas tendenču kontentanalīzes kategorijas

1. Sludinājumu sadaļas:
 - 1.2. Piedāvā darbu
 - 1.2. Meklē darbu
 - 1.3. Iepazīšanās
 - 1.4. Dažādi
2. Rekrutēšanas tendencijas:
 - 2.1. Sludinājums nesatur tiešu/netiešu vervēšanu
 - 2.2. Sludinājums satur tiešu/netiešu vervēšanu
 - 2.2.1. Sludinājuma valoda
 - 2.2.1.1. Nacionālā valoda
 - 2.2.1.2. Cita valoda
 - 2.2.2. Reklāmdevējs
 - 2.2.2.1. Fiziska persona
 - 2.2.2.2. Juridiska persona
 - 2.2.3. Rekrutēšanas mērķis
 - 2.2.3.1. Fiktīvas laulības
 - 2.2.3.2. Seksa pakalpojumi
 - 2.2.3.3. Eksotiskās dejas
 - 2.2.3.4. Masāžas
 - 2.2.3.5. Eskorta pakalpojumi
 - 2.2.3.6. Striptīzs
 - 2.2.4. "izskatīšu visus piedāvājumus/ darišu jeb ko"
 - 2.2.5. Sludinājumos paustie solījumi
 - 2.2.5.1. Viegli un ātri pelnāma nauda
 - 2.2.5.2. Iespēja strādāt ārzemēs
 - 2.2.5.3. Lielas algas
 - 2.2.5.4. Iespējas gūt papildienākumus
 - 2.2.5.5. Elastīgs darba laiks
 - 2.2.5.6. Nav solījums, ir tikai informācija

2. pielikums

Tiesu prakse lietās par cilvēku tirdzniecību un personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai.

Tiesu prakses apkopojums. Augstākā tiesa, 2006. gads.

2006. gada Augstākās tiesas veiktais tiesu prakses apkopojums par cilvēku tirdzniecību un personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai sniedz ieskatu notiesāto cilvēku (suteneru) pielietotajās rekrutēšanas praksēs.

Tiesu spriedumu analīze norāda, ka internets tiek lietots kā instruments rekrutēšanas praksēs.

Turpmāk minētie piemēri no tiesu spriedumiem apliecina iepriekš teikto:

„Apsūdzībā E.K. šāda noziedzīgā veicināšana izpaudusies aktīvā sieviešu meklēšanā un vervēšanā nosūtīšanai uz ārzemēm seksuālai izmantošanai. Apsūdzētais E.K. regulāri ievietoja sludinājumus internetā ar piedāvājumu izbraukt uz Vāciju darbam intīmpakalpojumu sfērā, sīki un detalizēti izskaidrojot piekritušajām sievietēm darba apstākļus un iespējamo peļņu, sazinājies ar līdzizdarītāju, kurai bija jānodrošina darba apstākļi Vācijā, apmaksājis ceļa izdevumus līdz Berlīnei.”

„K.R., Latvijā vervējot sievietes prostitūtas darbam Anglijā, par ko abas vienojušās 2005. gada februāra beigās Londonā. K.R. interneta mājas lapās Latvijā ievietoja attiecīgos sludinājumus un pēc tam palūdza E.K. telefoniski sazināties ar sievieti (S.K.), kura bija atsaukusies uz sludinājumu, un atbildēt uz viņu interesējošiem jautājumiem. Ar S.K. telefoniski sazinājās gan E.K., gan K.R. un informēja viņu par prostitūtas darba kārtību Londonā un iespējamo peļņu, kā arī piedāvāja atrast vēl kādu sievieti prostitūtas darbam Londonā.”

„Saskaņā ar vienošanos un pienākumu sadali B.G. Latvijā iepazīs ar sievietēm un piedāvāja prostitūtu darbu Spānijā, ievietoja internetā un preses izdevumos sludinājumus par darba iespējām seksuālo pakalpojumu sfērā un kontakttelefona numuru. Sarunu laikā ar sievietēm B.G. viņām paskaidroja, ka Spānijā būs jāsniedz seksuālie pakalpojumi par maksu, noteica izbraukšanas datumu un laiku, nopirka autobusa biļetes, palīdzēja noformēt vīzas un apdrošināšanas polises, pavadīja sievietes līdz Spānijai un nodeva tās organizētas grupas dalībniekiem, kuri sievietes iekārtoja darbā par prostitūtām.”

„uz N.S. ievietoto sludinājumu atsaucās V.R. un T.B., kuras piekrita strādāt Vācijā naktsklubos par prostitūtām.”

Tomēr vairākumā tiesu gadījumi norāda uz tiešu rekrutēšanu, respektīvi, suteneram uzrunājot sievietes un piedāvājot viņām nodarboties ar prostitūciju.

Sekojošie piemēri no tiesu spriedumiem apliecina iepriekš teikto:

„Tikšanās laikā E.K. izstāstīja abām sievietēm, ka piedāvātais darbs ir seksuālo

pakalpojumu sniegšana vīriešiem par samaksu, izskaidroja dzīvošanas un darba apstākļus, apmaksas kārtību, kā arī to, ka puse no nopelnītās naudas par seksuālo pakalpojumu sniegšanu būs jāatdod K.R.. Pēc S.K. un N.D. izteiktās piekrišanas E.K. piedāvātajam darbam viņas vienojās, ka E.K. rezervēs aviobiļetes no Rīgas līdz Londonai, par kurām samaksās K.R..”

„Tiesa tāpat konstatēja, ka I.A. pēc iepriekšējas vienošanās ar B.K. 2004.gada jūnijā, sazvānoties un personīgi tīkoties ar D.D., V.V. un T.G., aicināja viņas doties uz Vāciju un strādāt B.K. piederošajā bordelī par prostitūtām un iegādājās viņām par savu naudu biļetes braucienam.”

„Apsūdzētā S.Š. 2005.gada jūnijā piedāvāja O.S. labi apmaksātu darbu Vācijā vai Austrijā, paskaidroja, ka darbs būs saistīts ar seksuālu pakalpojumu sniegšanu par maksu, izskaidroja darba dienas ilgumu un apmaksas kārtību, kā arī piedāvāja samaksāt ceļa izdevumus, ko arī izdarīja.”

„Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2006.gada 27.februāra spriedumā konstatēto “ I.B. un J.K. Latvijā sievietēm piedāvāja braukt uz Vāciju sniegt seksuālos pakalpojumus, izskaidroja viņām darba apstākļus un samaksas kārtību un apmēru, iegādājās savervētajām sievietēm biļetes transportam no Latvijas uz Vāciju.”

„2002.gada aprīlī L.G. griezās pie Ž.S. ar lūgumu nosūtīt viņu darbā uz ārzemēm. Ž.S. piedāvāja viņai darbu Londonā, kam L.G. piekrita. 2002.gada aprīlī, pirmstiesas izmeklēšanā nenoskaidrotā datumā, Ž.S. un A.S. satikās ar L.G. viesnīcas “Reval Hotel Latvia” kafejnīcā, kur A.S. izskaidroja L.G. par personām “Daniels” un “Lili”, kuras dzīvo Londonā un kurām piederošajā dzīvoklī viņa (L.G.) varēs sniegt klientiem seksuālos pakalpojumus, kā arī izskaidroja, kādā apmērā viņas pakalpojumi tiks apmaksāti.”

„Apsūdzētā I.B. 2003.gada jūnijā uz sava rēķina nopirka autobusa biļeti A.V. un pavadīja viņu līdz Lietuvas Republikas Zarasu pilsētai, kur to nodeva V.I. tālākai nosūtīšanai uz Vāciju, kā arī, kāpēc viņa tā paša gada augustā neatlaidīgi piedāvāja savu palīdzību Ž.K. un Ž.I. viņu nosūtīšanai uz Vāciju seksuālo pakalpojumu sniegšanai, pēc piekrišanas saņemšanas iepazīstināja ar jau minēto V.I. un tad pēc abu vienošanās savervētās sievietes 2003.gada septembrī izbrauca no Daugavpils uz Zarasu pilsētu.”

„D.K. pienākumos ietilpa sieviešu sameklēšana un savervēšana Latvijas Republikā seksuālo pakalpojumu sniegšanai Anglijā ar viņu piekrišanu, piedāvājot viņām labas peļņas iespējas. Viņa pienākumos ietilpa šo sieviešu atlase, instruktāža un izbraukšanas organizēšana no starptautiskās lidostas “Rīga” uz Londonu. 2005.gada 28.oktobrī D.K. telefoniski sazinājās ar Latvijā dzīvojošo E.J. un piedāvāja viņai darbu Londonā par prostitūtu.”

Daudzos gadījumos rekrutēšanas prakses nav izklāstītas, bet var nojaust, ka runa ir par tiešu sieviešu uzrunāšanu prostitūcijas veikšanai. Piemēri:

„I.B. un J.K. apsūdzībā, kuri pēc vienošanās ar Vācijā dzīvojošu personu “Vladimirs”

savervēja darbam par prostitūtu D.D. un I.H. un 2004.gada 24.novembrī nopirka viņām biļeti braucienam ar autobusu no Rīgas līdz Berlīnei.”

Citi izraksti no tiesu spriedumiem, sniedz ieskatu par suteneru tīkliem, cilvēktirdzniecību un organizētās noziedzības praksēm:

„Tiesa konstatēja, ka Vācijas pilsētā Diseldorfā dzīvojošā B.K., kurai piederēja bordelis “Erika’s Team”, organizēja personu nosūtīšanu ar to piekrišanu uz ārvalsti seksuālai izmantošanai, un proti, 2003.gada vasarā, tiekoties Rīgā ar I.A., sarunā ar D.D. 2004.gada jūnijā un ar I.L. 2004.gada oktobrī, abām šīm personām atrodoties Vācijā, kā arī vēlāk, sazinoties ar I.A., D.D. un I.L., aicināja nosūtīt sievietes ar to piekrišanu uz šo bordeli sniegt seksuālus pakalpojumus klientiem par maksu, par to solot 1000 eiro par katru nosūtīto sievieti, ko izpildīja, lai arī solītā un samaksātā summa atšķīrās.”

„2004.gada 13.septembra spriedumā atzina par pierādītu, ka E.K. nosūtīja personas ar to piekrišanu uz ārvalsti seksuālai izmantošanai iedzīvošanās nolūkā (..) E.K. žēlojās, ka cilvēki Vācijā viņu apkrāpj un viņam paliek maz naudas, lieciniece arī apstiprināja savas pirmstiesas izmeklēšanā dotās liecības, ka viņš žēlojās, ka “kā muļķis strādā, meklē meitenes un sūta uz Berlīni, bet viņam tikai atmet grašus.”

Jāuzsver, ka izmeklētie un tiesātie cilvēku tirdzniecības gadījumi liecina par sieviešu labprātīgu došanos nodarboties ar prostitūciju ārpus Latvijas. Ar labprātīgu šajā gadījumā saprotama situācija, kurā sieviete ir informēta par gaidāmo nodarbošanos. Protams, ka šo apzināto izvēli var ietekmēt vairāki apstākļi, kas var liecināt par netiešu piespiešanu – nabadzība, atkarība, ģimenes apstākļi utt.

Sekojošie piemēri ir par gadījumiem, kuros ir izmantots viltus un maldinoši solījumi. Piemēri:

„Arī krimināllietā Somijas pilsoņa J.E.I., B.G. un A.K. apsūdzībā Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar savu 2005.gada 25.apriļa spriedumu vienā no epizodēm konstatēja, ka apsūdzētie atkārtoti nosūtījuši uz Somiju nepilngadīgo A.Č., kur lika viņai nodarboties ar prostitūciju, piesavinādamies lielāko daļu nopelnītās naudas.(..) nepilngadīgā cietusi uz Somiju bija nosūtīta ar viltu, maldinot viņu par braukšanas mērķi.”

2005.gada februārī – martā tiesai nenodota persona un I.V., atrodoties Spānijā, vienotās par kopīgām noziedzīgām darbībām Latvijā – mantkārīgā nolūkā veikt cilvēku tirdzniecību, iesaistot noziedzīgā darbībā Latvijā dzīvojošo I.V. brāli – U.B. un viņa faktisko sievu V.P. I.V. piezvanīja uz Latviju U.B. un V.P. un piedāvāja viņiem sameklēt sievietes un piedāvāt viņām braukt uz Spāniju, apsolut bārmenes vai bērnu aukles darbu, apzināti slēpjot no viņām, ka darbs būs saistīts ar seksuālo pakalpojumu sniegšanu tiesai nenodotās personas dzīvokli Spānijā.

Iekšlietu ministrijas Informatīvais ziņojums par 2012.gada cilvēku tirdzniecības novēršanas un apkarošanas rezultātiem Latvijā.

2012.gadā tika noskaidroti četri cilvēku tirdzniecības gadījumi, kuru rezultātā Valsts policija identificēja piecus cilvēku tirdzniecības upurus (pieci Latvijas pilsoņi tika apzināti maldināti par patiesu darbu ārzemēs), no kuriem par cietušām tika atzītas trīs personas.

Latvijā kopumā tika uzsākti trīs kriminālprocesi par cilvēku tirdzniecības gadījumiem pēc Krimināllikuma 154.1panta „Cilvēku tirdzniecība”: divi kriminālprocesi par cilvēku tirdzniecības gadījumiem uz Vāciju un viens kriminālprocess par cilvēku tirdzniecības gadījumu uz Kipru.

Veicot operatīvos kriminālmeklēšanas pasākumus 2012.gadā, Latvijā ir aizturēta viena persona par cilvēku tirdzniecības organizēšanu, kura apzināti maldinājusi divas Latvijas pilsoņi, tai skaitā vienu nepilngadīgo, par patieso braukšanas iemeslu uz Lielbritāniju. Tiek organizēta personas izdošana kriminālvajāšanai Lielbritānijā ierosinātā kriminālprocesa ietvaros.

Joprojām visbiežāk ir sastopami cilvēku tirdzniecības gadījumi, kad cilvēku vervētāji ir upuru paziņas, draugi vai pat ģimenes locekļi, kuri izmanto sev tuvu cilvēku uzticību.

Arī fiktīvās laulības ir viens no mērķtiecīgas vervēšanas veidiem, kad vervētājs, visbiežāk sociālajā tīklos, uzrunā noteiktu personu, izmantojot tās sociālo neaizsargātību.

Pārsvarā 2012.gadā noskaidrotie personu vervētāji cilvēku tirdzniecībai un aizturētie personu vervētāji seksuālai izmantošanai ir gadījuma rakstura personas, kuras agrāk ar to nav nodarbojušās vai kurām ir izteikts lūgums sniegt palīdzību un atrast personas Latvijā, kuras būtu gatavas legāli nodarboties ar prostitūciju bordeļos. Vervētāji nodrošina lidmašīnas vai autobusa biļetes nokļūšanai mērķa valstī vai piedāvā personu tur nogādāt ar savu transportu. Šis ir ļoti interesants apstāklis, jo tieši tādas pašas prakses norāda arī 2006.gada ziņojums, tas nozīmē, ka cilvēku rekrutēšanas prakses šajā laika posmā nav mainījušās.

2012.gadā uzsākts apkopot datus par cilvēku tirdzniecības upuru ģimenes stāvokli un izglītības līmeni. No šiem datiem iespējams secināt, ka pamatā cilvēku tirdzniecības upuri nāk no viena vecāka ģimenēm vai daudz bērnu ģimenēm, kā arī personas, kas uzaugušas ārpus ģimenes aprūpes iestādēs. Salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem pieaudzis to cilvēku tirdzniecības upuru skaits, kam ir iegūta vidējā (vidējā profesionālā) izglītība. Viens no 2012. gadā identificētajiem cilvēku tirdzniecības upuriem (25 gadi) nav ieguvis pat sākumskolas izglītību. Iekšlietu ministrijas apkopotā informācija apstiprina pētījuma ekspertes Lysette Klop novērojumus par sieviešu izglītību un ģimenes stāvokli.

3.pielikums

Analīzes kategorijas sieviešu tēlam interneta medijos

Attēli:

1. Datums	3. Dzimums
2. Raksta temats	3.1. vīrietis
2.1. ekonomika	3.2. sieviete
2.2. politika	4. Dzimtes displejs:
2.3. kultūra	4.1. relatīvs izmērs (relative size)
2.4. izklaide	4.2. sievietes pieskāriens
(the feminine touch)
2.5. sports	4.3. atļautā atņemšana
(licensed withdrawal)
2.6. veselība	4.4. funkciju pakāpes (function ranking)
2.7. kriminālziņas	4.5. subordinācijas realizēšana
(the realisation of subordination)
2.8. cits	4.6. nav dzimtes displeja

Teksts:

1. Datums	4.9. sieviešu nišana
2. Portāls:	4.10. attieksme nav pausta
2.1. delfi.lv	4.11. cita
2.2. kasjauns.lv	5. Sievietes dzimtes loma:
3. Raksta temats	5.1. māte
3.1. ekonomika	5.2. sieva
3.2. politika	5.3. mīļākā/seksa objekts
3.3. kultūra	5.4. cits
3.4. izklaide	6. Nodarbošanās:
3.5. sports	6.1. politiķe
3.6. veselība	6.2. uzņēmēja
3.7. kriminālziņas	6.3. mūziķe
3.8. cits	6.4. aktrise
4. Attieksme pret sievieti:	6.5. studente/skolniece
4.1. izsmiekls	6.6. "baltā apkaklīte"
4.2. naidīga	6.7. "zilā apkaklīte"
4.3. atzinīga	6.8. cits
4.4. fokusējas uz vecumu	6.9. nav minēts
4.5. fokusējas uz ārējo izskatu	7. Attiecību statuss:
4.6. fokusējas uz viņas inteliģenci	7.1. precējusies
4.7. kritiska	7.2. attiecībās
4.8. sieviete kā prece	7.3. viena

7.4. šķirusies

7.5. nav minēts

7.6. cits

8. Personas raksturojums:

8.1. emocionāla (skumja, dusmīga, laimīga...)

8.2. muļķīga/ nekompetenta

8.3. seksīga/ labi izskatās

8.4. stipra, neatkarīga

8.5. atkarīga

8.6. gudra, kompetenta

8.7. atrodas vadībā, lidere

8.8. neitrāli

8.9. cits

9. Sievietes emocionālais stāvoklis

9.1. agresīva, dusmīga

9.2. maiga, mīļa

9.3. uztraukta

9.4. skumja, depresīva

9.5. nav minēts

9.6. cits

10. Attiecības starp vīrieti un sievieti:

10.1. precējušies/ attiecībās

10.2. kolēģi

10.3. mīļākie

10.4. draugi

10.5. nav minēts

10.6. cits

